

మహాభారతం

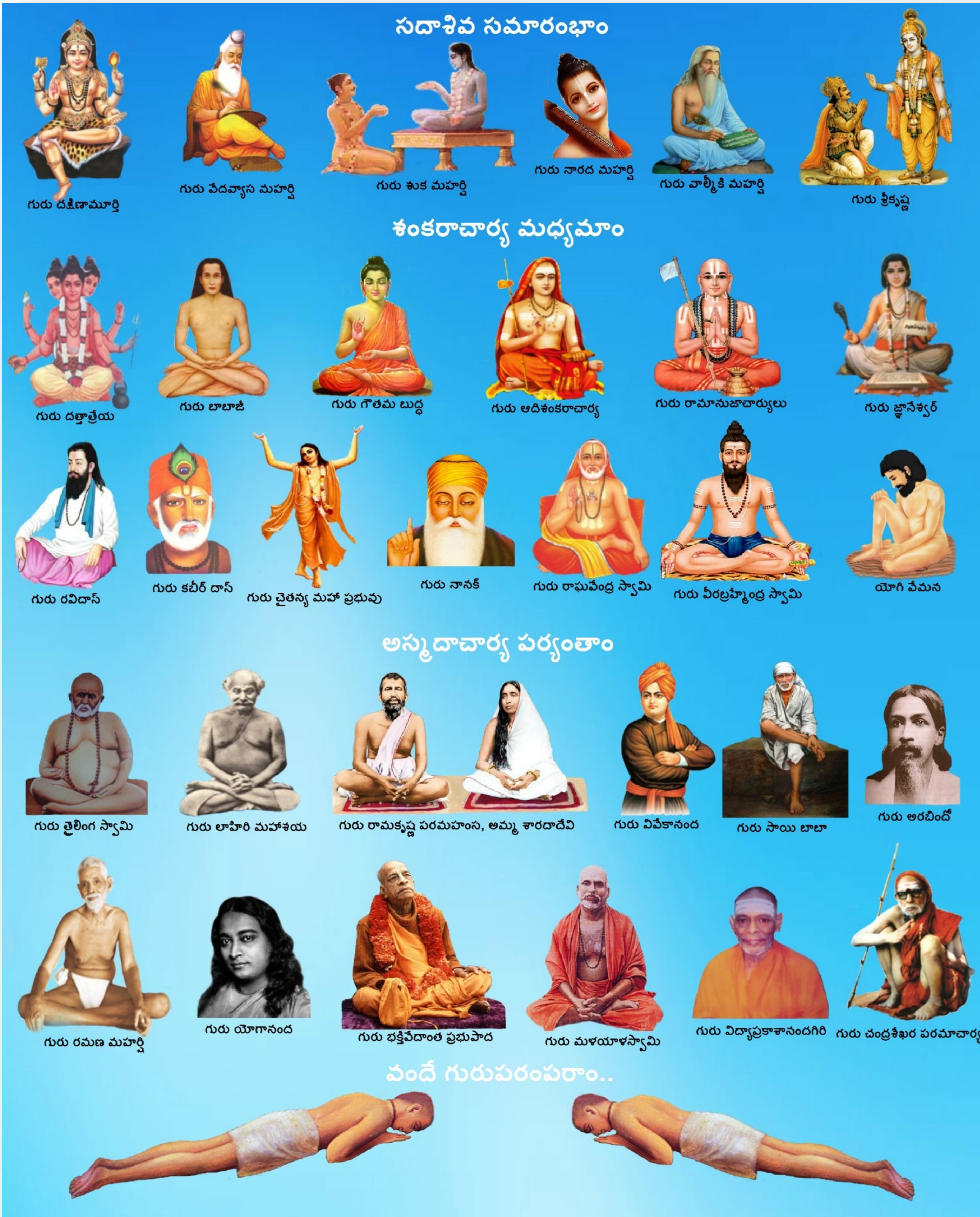
విచారణ

బాల భారతం

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

నన్ను "నేను" చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2030020025152

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ

బాలభారతము.

for favour of [illegible] in the University.

[illegible] వలపతి గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.

ప్రకాశకులు

నా. రంగారావు,

రాజమహేంద్రవరము.

1926

[వెల రు. 0-14-0 లు.

పీఠిక.

మన భాషయం దిదివఱకుఁగల భారతసంగ్రహము లందుఁ గొన్ని యతివ్యాప్తము లగుటవలనను గొన్ని యతిసంగ్రహము లగుటవలనను యువజనులకంత హృదయ రంజకములుగా నున్నవి. ఈలోపముఁ బాపఁదలఁచి యీబాలభారతము రచించితిని.

శ్రీ మహాభారతము ప్రపంచమందు జనించిన యితిహాసములం దెల్ల వరిష్ఠమని పాశ్చాత్యులు గూడఁ నొప్పెదరు. దానిం గవిత్రయమువారు తెనిఁగించి మిగుల మేలొనరించిరి. ఆగ్రంథమునందుఁ గొంతఁ జవిఁగలిగింప దీనం బ్రయత్నించితిని.

ఈగ్రంథమంతయుఁ దుదముట్టవిని యందందుఁ జాఱిన పరుషపదముల సూచించి సన్నానందింపఁ జేసినందులకు నా మిత్రవర్యులు జననుంచి వేంకట్రామయ్యగారి కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ఇన్నీసుపేట
రాజమహేంద్రవరము
28-5-1922

ఇట్లు
బుధజనవిధేయుఁడు
ధేరం వేంకటాచలపతిగారు బి. ఏ. ఎల్. టి.

దుంధుభి జ్యేష్ఠశు ౨ ఆదిత్య.

విషయములు.

ఓంహరిః.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బాలభారతము.

మొదటి ప్రకరణము.

చంద్రవంశము.

శీతలకిరణ ప్రకాశమునఁ బ్రపంచ మంతయు ప్రకాశింపఁజేయుచున్న చంద్రుని చల్లదనమునకు మన మందఱము సంతోషించుచుందుము కదా! మామఁడు! ఆతని కిరణములు గ్రామతలముపైఁ బడినప్పుడు, నిదానింప నొకానొకప్పుడు కరుణామయుఁడైన జనకుఁడు తన సంతానముఁ జూచుచుండుట ననుకరించుచుండును. చంద్రునికిట్టి యాసక్తి మన దేశముపై నుండుట సహజము. ఏలయన నిది యతని సంతానము పాలించిన రాజ్యము.

చక్రవర్తులలో నెల్లఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన పురూరవుఁ డాతని మనుమఁడు. ఆతనివంశమునందే పుట్టిన నహుషుఁడింద్రుఁడయ్యెను. యయాతి రాజర్షియై నిస్తులతపమొనరించి బ్రహ్మాది లోకములందు వేలకు వేలుసంవత్సరములు నివసించెను. భరతుఁడు దేశమంతకుఁ దనపేరు వచ్చునటుల దిగ్విజయముచేసి

పాలించెను. ఆకారణముచేతనే మన దేశము నేఁడును భరతఖండ మనుచున్నారు మఱియు భరతునివంశమును వర్ణించిన లోకోత్తరగ్రంథమునకు మహాభారతమని పేరు వైనఁ జెప్పినవారలే కాక మఱియును నేను లిఖిత శాస్త్రులుఁ దపశ్శాలురునగుభూపాలు నీవంశమునఁ బుట్టిరి.

అట్టిభరతవంశమునందు, శంతనుఁడను నొకానొక రాజు కలఁడు. మహిమయందాతఁడు తనపూర్వులకుఁ దీసిపోవు వాఁడు కాఁడు. ఒకనాఁడాతఁడు గంగాతీరమున విహరించుచుండెను. గంగయు మానవస్త్రీరూపమున నచ్చటికి వచ్చెను. రాజు గంగను మానవస్త్రీగా భావించి మోహించి వివాహమాడఁగోరెను. గంగయు శంతనుని మనువాడఁ గోరెను. ఇటులుఁ బరస్పరము ననురాగభరితులైనవారలు గాంధర్వవిధానమున వివాహము చేసికొనిరి. వారి కెనమండుగురు కుమారులు జన్మించిరి. ఎంతమంది పుట్టిన నేమి? తుదకు వారి కడగొట్టు కొడుకు భీష్ముఁడను వాఁడుమాత్రము మిగిలెను. అతఁడు బహుబలశాలి యయ్యెను. ధర్మశాస్త్రములు వేదములు బాగుగ నభ్యసించెను. పరశురాముని సేవించి యతనియొద్ద ధనుర్వేదముఁ జెప్పుకొనెను. యౌవనమునాఁటికే భీష్మునతోఁ జాలినవాఁ డొకఁడును లేఁడని ప్రజలు చెప్పుకొనిరి.

ఇటులుండ శంతనునకు ప్రియభార్య లోకాంతరగతయైనందున మరలవివాహమాడవలయునని కోరికకలిగెను. దాశరాజునకు సత్యవతియనుకొమార్తె యుండెను. ఆమెమిగుల సౌం

సత్యవతి. ఆమెం బెండ్లాడఁదలఁచి శంతనుఁడామెజనకునకుఁ దనయభిప్రాయము నెఱిఁగించెను. అంత దాశరాజు "రాజా! మీరు చెప్పినది మంచిమాటయె. మీతో సంబంధము చేయుట కన్న మాకు గౌరవముఁ గలదా. ఐననొకటి చెప్పెదను. మీకు భీష్ముఁడు పెద్దకొడుకు కలఁడు. రాజ్యము వానికే యగును. నామనుమ లాతని నాశ్రయించి బ్రతుకవలసివచ్చును. ఇది నాకిష్టము లేదు" అని చెప్పెను. శంతనుని కోరిక నెరవేఱదయ్యెను. మనోవిచారమున నాతఁడు నానాటికి నగినాఁగుచుండెను. తండ్రిహృదయావస్థ భీష్ముఁడు గ్రహించి దాశరాజుం బిలిచి పెద్దలసమక్షమున "నాజనకునిపెండ్లికొఱకు నేను రాజ్యము వదలుకొనుచున్నాను. నాకు సంతానము గలుగక యుండునట్లు శాశ్వతబ్రహ్మచర్యము చేసెదను. ఇప్పుడు దాశరాజా! సత్యవతిని మాజనకులకు వివాహము చేయుము" అని చెప్పెను. దాశరాజును బెంగవదలి కూఁతు నిచ్చి శంతనున కిచ్చెను. శంతనుఁడు కుమారుని యౌదార్యమునకు మెచ్చి "నాయనా! నీకు స్వచ్ఛందమరణము కలుగును. నీయిష్టము లేనిదే నిన్నెవ్వరుఁ జంపలేరు" అని వరమిచ్చెను.

సత్యవతికిఁ జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులను నిద్దఱుపుత్రులు గలిగిరి. చిత్రాంగదుఁడు చిన్నతనముననే కాలధర్మమునొందినందున శంతనునితరువాత విచిత్రవీర్యుఁడు రాజయ్యెను.

భీష్ముఁడు తనతమ్మునకు నిహలోకవైభవము నడపుచుండెను. భీష్మునివలన రాజులందఱు బెదరి విచిత్రవీర్యునితో స్నేహము చేసిరి. కాశీరాజు తనకూఁతులకు స్వయంవరము

చాటింప భీష్ముఁడునుబోయి రాజులందఱుఁ జూచుచుండ నంబిక యంబాలిక యను కన్యకలను రథముపై నెక్కించుకొని యడ్డమువచ్చిన రాజులనందఱ నోర్చి తెచ్చి విచిత్రవీర్యునకు వివాహము చేసెను.

అంబికాంబాలికలు బహుసౌందర్యవతులు. విచిత్రవీర్యుఁడు వారియందమున మోహపరవశుఁడై రాజ్యము మఱచి వారలతో నుద్యానవనములందును, నదీతీరములందును విహరించుచుండెను. ఆ బాల్యమువలన నతనిశరీరము దుర్బలమై యనతికాలమున నాతఁడు మృతినొందెను. ఆహా! భరతవంశమున కెట్టిగతిపట్టినది! భీష్ముఁడు శాశ్వత బ్రహ్మచర్యవ్రతముఁ బూనెఁగదా! విచిత్రవీర్యునకు సంతతి లేదు. చిరప్రఖ్యాతమగు నాచంద్రవంశ మంతమగునటుల దోఁచెను. అప్పుడు సత్యవతి భీష్మునిఁబిలిచి "తండ్రీ! నేనొకమాట చెప్పెద వినుము. దేవరన్యాయమున నీమఱదండ్రయందు సంతానముఁ గలిగింపుము. ఇది ధర్మశాస్త్రము లొప్పినపద్ధతి" యనెను. భీష్ముఁడు తల్లి చెప్పినను బ్రహ్మచర్యవ్రతమును జెఱపికొననిష్టపడక "తల్లీ యటులుగాదు. ఉత్తమ క్షత్రియక్షేత్రములందు బ్రాహ్మణులవలనఁబుట్టి వంశకరులైన రాజులనేకులు గలరు.

"క. కావుననియతాత్ము జగ
త్పావను సత్యస్వరూపు బ్రాహ్మణుఁ బడయం
గావలయు వాఁడు సంతతిఁ
గావించు విచిత్రవీర్యు క్షేత్రములన్."

అని చెప్పెను సత్యవతియు నిదియె యుక్తమని తలఁచి వేదములను విభాగించిన మేధాశాలియు, సకలధర్మార్థవేదియు మునిశ్రేష్ఠుఁడునగు వ్యాసునిఁ బిలిపించి తనయభిప్రాయము కోడండ్రతోఁ జెప్పెను. అందుఁ బెద్దదియగు నంబిక మునీశ్వరుని జడలు, బిరుసుగడ్డము నారబట్టలుఁ జూచి భయపడి కనులుమూసికొని యాతనిదగ్గఱకుఁ బోయెను. అందుచే నామెకుఁ బుట్టినకుమారుఁడు గ్రుడ్డివాఁడయ్యెను. సత్యవతి మిగుల విచారించి యంబాలికను నియోగింప నామెయు ఋషిమొగమును జూచి తెల్లఁబోయెను. అందుచే దానికి జనించిన పుత్రుఁడు పాండురోగివలెఁ దెల్లనై యుండెను. సత్యవతి దుఃఖించి యంబికను మరల ఋషిదగ్గఱకుఁ బొమ్మనెను. అందుల కామె యిష్టపడక తన దాసినలంకరించి పంపెను. దానికి విదురుఁడను నొకకుమారుఁడు పుట్టెను. అంబికాకుమారునకు ధృతరాష్ట్రుఁడనియు, నంబాలికాసూనునకుఁ బాండుఁడనియు నామకరణమొనరించిరి వ్యాసుఁడును "వీరు ధర్మవేత్తలును, శౌర్యవంతులు నీతివిశారదులగుదురు. ఈకుమారుల బాగుగ రక్షింపుఁడని" నియమించి తనతపోవనమునకుఁ బోయెను. నాఁటినుండియు వ్యాసునకీవంశమున సభిమానము కుదిరెను.

రెండవ ప్రకరణము.

పాండవజననము.

పాండుధృతరాష్ట్రులు పెద్దవారగునంతకు భీష్ముండే పరిపాలనఁ జేయుచుండెను. అతని రాచఱికమున దేశము సుభిక్షముగ నుండెను. ప్రజలును సుఖముగ నుండిరి. వాస్తవమునకు భీష్మునింబోలిన నీతిశాలి వేఱు. న్యాయపరుఁడును లేఁడు.

ఇటులుండ రాజకుమారులకు యౌవనము వచ్చెను. వారికి వివాహముఁ జేయవలయు నని భీష్ముఁ డాలోచించుచుండెను. గాంధారదేశాధీశుఁడగు సుబలునకు గుణవతియగు నొక కూఁతురు గలదు. దానిం దెచ్చి ధృతరాష్ట్రున కాతఁడు వివాహము చేసెను. మఱియు నామెతోఁ బుట్టువులగు మఱి పదుమందికన్యల నొకముహూర్తముననే యతని కిచ్చి పెండ్లి చేసిరి. రెండవవాఁడగు పాండువునకు వివాహమునకుఁ దగిన సంబంధమునకై నిరీక్షించుచుండఁ గుంతిభోజుఁ డనురాజు తన కుమారికి స్వయంవరము చాటించెను. కుంతిభోజునకుఁ గొమార్తెలు లేనందున యాదవరాజగు శూరసేనుని కూఁతు నాతఁడు పెంచికొనెను. ఈస్వయంవర మామెదే. ఆమె పేరు కుంతి. ఆకన్యను స్వయంవరసమయమున నంబికాంబాలికలఁ దెచ్చినటులనే తెచ్చి భీష్ముఁడు పాండునకుఁ బెండ్లి

చేసెను. ఈవివాహ మైనతరువాతఁ బాండురాజు మద్రరాజు కుమారి మాద్రి యనుదాని నింకొకతెనుఁ గూడఁ బెండ్లియాడెను. ధృతరాష్ట్రుడు పెద్దవాఁడైనను జాత్యంధుఁ డగుటవలన రాజ్యార్హుఁడు కాకపోయెను. కావునఁ బాండుఁడు రాజయ్యెను. ఆయన తనకు సోదరునందుఁ గల యభిమానముచేఁ బాలనమంతయు ధృతరాష్ట్రుని పేరనె చేయుచుండెను. మఱియు,

“చ. వినుతయశుండు పాండునృపవీరుఁడు దిగ్విజయంబుఁ జేసి పెం
పునఁ గొనివచ్చి యిచ్చిన యపూర్వమహాధనరాశి పేర్మి వా
రనిధినిభంబుతోడ ధృతరాష్ట్రుఁడు సేసె శతాశ్వమేధముల్
దనరఁగ భూసురేశులకు దక్షిణలిచ్చి యథోచితంబుగన్.”

ఆపాండురాజొకనాఁడు వేఁటకుఁ బోయెను. వానితోఁ గుంతియు మాద్రియు వెళ్ళిరి. పాప మారాజరణ్యమంతయుఁ దిరిగెను. కాని యొక్క మృగమైన వానికిఁ జిక్కనదికాదు. తుదకొకచోట విహరించుచున్న మృగమిథునముఁ జూచి దానిపైఁ దనబాణము వదలెను. ఆశరము తాఁకినతోడ నవి నేలఁగూలెను. పాండురాజును వానిం గొనిపోవఁదలఁచి దగ్గఱకుఁ జనినంత నందు మగలేఁడి మనుష్యవాక్యములతో నిట్లనెను. రాజా! మేము మునిదంపతులము. మృగములవలె సంచరింపఁ గుతూహలము కలిగి యిటు లుంటిమి. రాజులకు మృగములను వేఁటాడి చంపుట న్యాయమె యైనను సుఖప

రవళేత నున్న వానిం జంపరు. ఇట్టి యధర్మముం జేసితివి కావున నీవును గాంతాసమాగమ మైనపుడు చచ్చెదవని శపించి ప్రాణములు వదలెను.

ఎంతపని జరిగినది! నిష్కారణము ప్రాణివధయైనది. అందును మునిదంపతులు! పాండురాజునకుం బ్రాణము నొచ్చెను. ఇంత మహాపాపముచేసి రాజ్యమేలుట యేల? సర్వభోగములను వదలి యాతఁడు బ్రాహ్మణులతోఁ గలసి తప మొనరింప నెంచెను. అతనిభార్యలును సమస్తభూషణము లుజ్జగించి నారచీరలుగట్టి తమపతి ననుసరించిరి. ఈసమాచార ము భీష్మవిదుర ధృతరాష్ట్రులకుఁ దెలియఁజేసి పాండురాజును భార్యలు నుత్తరాభిముఖులై నడచిరి. క్రమక్రమముగ వారు హిమాలయము దాటి గంధమాదనమును వదలి మఱియు నావల శతశృంగమునకుఁ బోయిరి.

శతశృంగమున నున్న సమయమునందు భూపతికి సంతానము లేకపోయెనను విచారము పుట్టెను. తుదకాతఁడు కుంతిం బిలిచి 'దేవీ! సంతానము లేనివారలకుఁ బితలఋణము తీరదు. అందుచే ముక్తి లేదు. నావలన సంతానము కలుగదుకదా. కావున, నీవు దేవరన్యాయమునఁ గుమారులఁ బడయు' మని నియమించెను. కుంతి యందులకు సమ్మతింపక "నాథా! యాదవముఖ్యుఁ డగు వసుదేవుని చెలియలనై మీకుభార్యనై పరునకు సంతానముఁ గనుటకు నాకిష్టము

లేదు. దేవతల నారాధించి వారలవలన వరములు పొంది సంతతిం గనెదననెను. అటులనె యామెయు యమునివలన యుధిష్ఠిరుడును, వాయుదేవునివలన భీముడు, నింద్రునిచే నర్జునుడుం గలిగిరి. మాద్రి యశ్వినులం బ్రార్థింప నకులసహదేవులు పుట్టిరి. పాండురాజు తపోవనమునకుం జనిన వెనుక ధృతరాష్ట్రుడు రాజుగా దేశము భీష్ముడు పాలించుచుండెను. ధృతరాష్ట్రునకును భీముడు పుట్టిననాడె యొకకుమారుడు జనించెను. వాని పేరు దుర్యోధనుడు. అటుపై నా యంధనృపతికి మఱి తొంబదితొమ్మండ్రు కుమారులు నొక కొమార్తెయుం బుట్టిరి.

ఇటులుండ నట శతశృంగమున నొకసంవత్సరము పాండురాజు బ్రాహ్మణసంతర్పణము చేయదలంచెను. కుంతియు నాప్రయత్నమున నుండెను. అప్పుడు వసంతకాలము భృంగగీతములతోం గోయిల కూతలతో శీతలవాతపోతములతో వనమంతయు నూతనజీవముతోం గలకలలాడుచుండెను. మాద్రియు నవపుష్పమంజరుల నలంకరించుకొని యతనికిం జేరువనుండెను. నాడు పాండురాజునకు మాద్రియందము డెందము గదలించెను. ఆమెను మొదట వివాహసమయమునం గాంచినప్పటి యనురాగము కొంత యుప్పొంగి యాతడు తటాలున లేచి యామెను ముట్టుకొనెను. మాద్రి భయపడి "నాథా! వలదు వలదు మునిశాపము" అని యడ

చెను. అంతలో నాతఁడు నేలఁ గూలెను. ఇఁక నేమున్నది! పాండురాజు చనిపోయెను !

[illegible] బ్రాహ్మణులును వచ్చి మిగుల శోకించిరి. మాద్రి సహగమనమునకు సిద్ధమయ్యెను. కుంతియుఁ బతి ననుగమింపఁబోవ ఋషులు "తల్లీ! నీ పిల్లలం బ్రతుకనిమ్ము! తండ్రి పోయిన పిల్లలకు జననివు నీవే సుమీ!" అని వారించిరి.

మూఁడవ ప్రకరణము.

హస్తినాపురవాసము.

శతశృంగమునఁ దపస్సు చేయుచున్న మునులకుం బాండుభూపాలుని యందు విశేషముగు తాత్పర్యము కలదు. మహారాజైన భోగములవిడచి తనతోఁ బాటు వనమునందు నివసించిన యాతనియందు వారికి గౌరవముండుట న్యాయమే కదా. మఱియు నాతఁడు చనిపోయినందునఁ దమయనురాగమంతయు నతని సుతులయందుఁ జేర్చిరి. వారికి విద్యాబుద్ధులు గఱపిరి. ఉపనయనము చేసిరి. వేదాధ్యయనము చేయించిరి. పాండవులందఱిలోఁ బెద్దవాఁడగు యుధిష్ఠిరునకుఁ బదునాఱు వత్సరములు వచ్చెను. ఇఁక వీరిని హస్తినాపురమునకుఁ గొనిపోయి బంధువుల కొప్పగించుటయె మంచిదని తలఁచి వారు కుమారులను గుంతిని దోడ్కొని ధృతరాష్ట్రుని మందిరమునకు వచ్చిరి.

అప్పు డాభూసురులు పాండవుల జన్మప్రకారమును బాండుభూవరునినిర్యాణమును ధృతరాష్ట్రునకుఁ దెలియఁజెప్పి కుమారుల సంరక్షించుమని యాజ్ఞాపించి తమ యాశ్రమము లకుఁ జనిరి.

ధృతరాష్ట్రునికుమారులును బెద్దవారగుచుండిరి. దుర్యోధనుఁడు పదునైదుసంవత్సరముల వయస్సుగలవాఁ డయ్యెను. అప్పటికి వానిచర్యలఁ గలఁగి భీష్ముఁడు విదురుఁడు మొదలగువారు వానిని గంటఁ గాచుకొనుచుండిరి.

కుంతియుఁ బాండవులును వచ్చిరని తెలిసి వ్యాసుఁడు వారిని జూడవచ్చెను, అనంతరము నామునిసత్తముఁడు సత్యవతిం గాంచి "అమ్మా! దుర్యోధనుఁడు దమ్ములు మిగు లదుర్మతులు. పాండవులును వచ్చిరి. గృహకలహములు నింకఁ బెరుగును. మీరింక నాశ్రమవాసము చేయవచ్చు" అని చెప్పెను. సత్యవతి యామాటను విని యాతనితోఁ దపోవన మునకరిగెను. అంబికయు నంబాలికయు వారి వెంట నేఁగిరి.

ధృతరాష్ట్రుఁడు తనకుమారులను బాండునందనులను జూచి మహానందమునఁ గాలముఁ గడపుచుండెను. వారలకు బోధించి తనవిద్యలఁ జెప్పించుచుండెను. భరద్వాజమహర్షి కుమారుఁడగు ద్రోణాచార్యుఁడు బాలురకు శస్త్రాస్త్రసాధనములు తెలుపుచుండెను. కౌరవకుమారులతోఁ బాటుగ భరతఖండమునందలి నృప నందనుల నేకులు వచ్చి ద్రోణుని చెంతఁ జదువుచుండిరి. పాండు కుమారులు నానాఁటికి విద్యావ్యాసంగమున నద్వితీయులగు

చుండిరి. అదియుఁగాక యాటలయందు సైతము దుర్యోధనాది ధార్తరాష్ట్రులు వారిసాటి గాకుండిరి ఇదియంతయుఁ జూడఁ జూడ దుర్యోధను చిత్తము వ్యాకులమగుచుండెను. అందును భీముఁడనిన నాతనికి నసూయ చాలఁ బెరుగుచుండెను.

ఎట్టులైన భీముని జంపవలయునని యాతఁడు ప్రయత్నించెను కాలుసేతులుఁ గట్టించి గంగలోఁ బడవైచెను. పాములఁ దెప్పించి కఱపించెను. విషము నన్నముఁ గలిపి పెట్టించెను. ఎన్ని చేసిన నవి వ్యర్థము లయ్యెను. నీటిలోఁ బడవేయించినపుడు కట్లు త్రెంచుకొని నీఁదుకొని వచ్చెను. పాములు వాని చర్మమునైన గీఱలేకపోయెను. విషము జీర్ణమయ్యెను! ఇఁక నేమి చేయఁగలఁడు.

అర్జునుఁడును మిగుల జాగరూకుఁడై చదువుచుండెను. అతని విద్యాగ్రహణశక్తియు, బుద్ధితీక్ష్ణతయుఁ ద్రోణుఁడు చాల సంతోషించి వానినిఁ దనప్రియశిష్యునిఁ జేసికొనియెను. కొలఁది కాలములోనె నృపనందనులందుఁ బురందరనందనునితో సమానుఁడగు విలుకాఁడు లేఁడనిపించెను.

ద్రోణుఁడు తనశిష్యుల విద్యాప్రభావము పెద్దలకుఁ జూపవలయునని కుతూహలము పుట్టి తనకోరిక ధృతరాష్ట్రుని తోఁ జెప్పెను. ధృతరాష్ట్రుఁడును సంతోషించెను. కుమారుల యస్త్రవిద్యాప్రకటనమునకుఁ దగునట్టుల పెద్దరంగస్థలము సిద్ధము చేయించెను. అందుఁ జూడవచ్చిన వారలకు స్థలము నంతఃపురజనులకు ప్రత్యేకభాగమును మంత్రిహిత బంధువులు

ప్రవేశింపననుకూలమగు మంచములను నిర్మించిరి. తోరణము
లుగట్టిరి. పూవులు చల్లిరి. భవనములనందు కనకకందుకము
లు వ్రేలఁగట్టిరి.

అంత నొకశుభదినమున “ఈడు కుమారులస్త్రవిద్యా
నైపుణ్యము చూపెదరని” నగరమునఁ జాటించిరి. ఆనాఁడు
రంగప్రదేశము నంతయు జనులతో నిండియుండెను. భీష్మాదివృ
ద్ధులు మంత్రులుఁ దమతమ తావులఁ గూర్చుండిరి. ధృతరాష్ట్రుఁ
డు గాంధారితో సింహాసనమునధిష్ఠించెను. అంతఃపురకాం
తలు వచ్చి తమతమ యోగ్యస్థానముల నిలిచిరి. కుంతియుఁ దన
కుమారుల విద్యాప్రదర్శనఁ గాంచ వచ్చెను. ద్రోణుఁడు తన
శిష్యులతో వచ్చి రంగమధ్యమున నిలిచి యొకవెనుక నొకనిఁ
బంపి వారినొక్కొక్క శస్త్రవిద్యయందుఁ బ్రదర్శనము గావిం
పనాజ్ఞాపించెను. ఆ విధమున రాజకుమారులు
కొందఱుకత్తితోడను గొందఱు గదలతోడను
గొందఱు విల్లమ్ములతోడను శస్త్రప్రయోగములు చూపించిరి.
కొందఱు మల్లయుద్ధమున నేర్పు చూపిరి. రాజకుమారులం
దఱు నేర్చిన వెనుక అర్జునుఁడు రంగమధ్యమునకు వచ్చెను.
ముందుగా ద్రోణునకు నమస్కరించి పిమ్మటఁ బెద్దల యను
మతిఁబడసి యంతట శరలాఘవముఁ జూపమొదలుపెట్టెను.
బహుశరముల నొక లక్ష్యముఁ గొట్టుటయు నొక్క శర్యా
యమె యనేక బాణములు బహులక్ష్యములయందుఁ బ్రయో
గించుటయు మొదలగు చిత్రముల నాతఁడు చూపించెను.

పటిమయు నాతనియస్త్రముల మహిమయుఁ గలవు. రంగమందలి జను లకంధకారమును నాయంధకారమును దొలఁగించు నిండువెన్నెల గాలు పువెలుఁగును, వెలుఁగును మఱుఁగు పఱచు మేఘములును, మేఘములనుఁ జెదరఁగొట్టు ఝంఝామారుతములనుఁ గానిపించుచు రంగమంతయు నస్త్రపరంపరలచే నలంకరించి యుంచెను.

ద్రోణుని శిష్యులలోఁ గర్ణుఁడను నామధేయము గలవాఁ డొకఁ డుగలఁడు. వానినందఱు సూతపుత్రుఁ డనుకొనిరి గాని నిజముగ వాఁడు రాజకుమారుఁడే. కుంతీదేవి వివాహమునకుఁ బూర్వము చిన్నతనమునఁ దెలియక తనకొక కుమారుఁడు పుట్టవలెనని సూర్యునిఁ బ్రార్థించెను. ఆమె కోర్కె ప్రకారము సూర్యుఁడు తన రథము నుండి దిగివచ్చి యామె కొక కుమారు ననుగ్రహించెను. కన్యకకుఁ గుమారుఁడు కలిగెనని నలుగురు నెఱింగిన నపకీర్తి వచ్చునను భయమున నాబాలు నామె యొక గంపను బెట్టి గంగలో వదలెను. ప్రవాహమునఁ గొట్టుకొని పోవుచున్న యా గంపను నొక సూతుఁడు తీసి యందలి పిల్లవానిఁ బెంచి పెద్దవానిఁ జేసెను. ఈరహస్య మెవరికిఁ దెలియక కర్ణుఁడు సూతపుత్రుఁ డని చెప్పుకొనుచుండిరి. కర్ణుఁడును ద్రోణాచార్యుల శిష్యుఁడే. ద్రోణుఁడు చేయునని యందునఁ బరశురాముగారి శిష్యుఁడై విద్యల నభ్యసించెను. వాఁ డిప్పుడు వచ్చి రంగమునందలి యర్జునుని చూచి యో పాండవ కుమార నీవు చూపిన విద్యలన్నియు నేనును జూపఁగల' నని యధిక్షేపించి యర్జునుని ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ బిలిచెను. అప్పుడు భీష్మాదులు వృద్ధు 'లర్జునుఁడు క్షత్రియుఁడు. నీకు లగోత్రములు తెలియనిదే నీతో ద్వంద్వయుద్ధము చేయఁ' డనిరి.

కర్ణునిఁ జూచినతోడనే దుర్యోధనునకుఁ బ్రాణములు లేచివచ్చెను. వీనితో స్నేహము చేసిన నర్జునుని నెదిరింపవచ్చునుగదా! అంత దుర్యోధనుఁడు లేచి "కర్ణుఁడు మహాపరాక్రమశాలి. అందుచే రాజకుమారుఁడు. అదియుఁగాక వీనికంగరాజ్యమిచ్చి రాజుఁ జేసెద" నని యప్పుడే జలము దెప్పించి వానికంగరాజ్యాభిషేకము చేసెను. కుమారునకుఁ బ్రాపించిన వైభవమునకు సంతోషింపను పట్టజాలక సూతుఁడు పరుగెత్తి వచ్చి కర్ణుని కౌఁగిలించుకొనెను. అప్పుడు భీముఁడు నవ్వుచు "నీకులమిప్పుడు తెలిసినది. చబుకుపట్టి రథములఁదోలఁదగిన వాఁడవు నీవు! నీకంగరాజ్యమేమి" యనెను. ఆమాటలువిని కర్ణుఁడు సమాధానము చెప్పజాలక నిట్టూర్పు విడిచి నిలుచుండెను. అందుకై దుర్యోధనుఁడు కోపము వచ్చి "భీమసేన! నీవిటులనవచ్చునా! గొప్పవారల జన్మము నేఱుల జన్మముఁ జెప్పఁగలమా? ద్రోణాచార్యుని జన్మమెట్టిది? మా తండ్రుల జన్మమెట్టిది?" అనిభీముని మందలించి కర్ణుని తోడ్కొనిపోయెను. మఱునాఁడు ద్రోణుఁడు శిష్యులందఱఁ బిలిచి "కుమారులారా! మీకు విద్యాసమాప్తియైనది. నాకు గురుదక్షిణ యీయవలయును. పూర్వమొకానొకసమయమునఁ బాంచాలనృపాలుఁడగు ద్రుపదుఁడు నన్నవమానించి మాటాడెను. వానిఁబట్టి తేవలయును. ఇదే నాకు దక్షిణ" యని చెప్పెను కాని శిష్యులందఱు దెల్లబోయినిలుచుండిరి. అప్పుడర్జునుఁడు "నేను ద్రుపదుని బంధించి తెచ్చెద" నని చెప్పెను. తరువాతఁ గౌరవబలముతోఁ బాంచాలముపై దాడి

వేఱొకలి యజ్ఞమునందు ద్రుపదుని బంధించి ద్రోణునకొప్పగించెను. ద్రోణుఁడు ద్రుపదుఁజూచి "రాజా! యిప్పుడైన మేము మీ స్మరణకు వచ్చితిమా? గర్వముపనికిరా" దని బుద్ధిచెప్పి వదలి పెట్టెను. ద్రుపదుఁడు తన దేశమునకుఁబోయి ద్రోణుని జంపఁ గలిగిన కుమారునొకని సృజనకు వివాహమాడఁగల కుమారి నొక్కతెను గోరి యజ్ఞము చేసెను. ఆహోమకుండము నందు నీలశ్యామ యగునొక సుందరియు సహజకవచకుండలు డగు నొక కుమారుఁడును బుట్టిరి. ఆ బాలికకుఁ గృష్ణయనియు బాలునకు ధృష్టద్యుమ్నుఁడనియుఁ బేర్లు వెట్టిరి.

ఇచ్చట హస్తినాపురమున భీష్ముఁడు విదురుఁడును ధృతరాష్ట్రునితో "రాజా! యుధిష్ఠిరుఁడు నీకుమారులందఱి లోఁ బెద్దవాఁడు; సుగుణవంతుఁడు. కావున నాతని యువరాజుఁ జేయుమనిరి" వారి యాదేశమున నాతఁడు యుధిష్ఠిరునకు బఁట్టాభిషేకము చేసెను దీనితో దుర్యోధనుని మనోవిచారము దుర్భరమయ్యెను. తన దుఃఖముఁ బట్టజాలక వాఁడు తండ్రి యొద్దకుఁబోయి "నాయనా! నీవు వెనుముందు లాలోచింపవు. పూర్వము పాండురాజు రాజ్యము చేసెను. ఇప్పుడు ధర్మజునకు యువరాజ్యాభిషేకము చేసినాఁడవు. దీనివలన పాండవులనినఁ బ్రజలకు ననురాగముగలుగును. వారలుఁ బాండవులె రాజ్యము చేయవలయునని యందురు. మేమును మాసంతతివారును ముందుముందు రాజ్యహీనులమగుదుము. ముసలివారిమాటలు విని మోసపోతి" రని చెను. ధృతరాష్ట్రుఁడప్పు

గొడుకుమాటలు విని ''తండ్రీ! నీవు చెప్పిన సంగతులె నేను నాలోచించుచున్నాను. పాండురాజునాయందుఁజాలభక్తిగలవాఁడు. వాని కుమారునకు యౌవరాజ్యాభిషేకము చేసెదమనిన వలనుగాదన లేక పోతిని. ఇప్పుడేమి చేయవలయు'' ననెను. దుర్యోధనుఁడును దండ్రి త్రోవకు వచ్చుచున్నాఁడని తెలిసికొని ''ఏమియు లేదు. కుంతిని గుమారులను గొంతకాలము వారణావతమునకుఁ బంపుము. వారచ్చట బ్రాహ్మణసంతర్పణలతో నుత్సవములతోఁ గాలక్షేపము చేసి కొంతకాలముండి రమ్మనుమని చెప్పెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు నటులె చేసెదనని చెప్పి వానిని బంపెను.

పిమ్మట నాయంధభూపతి కుంతిం బాండవులనుఁ బిలిచి వారిని వారణావతమునఁ గొంతకాలముండి రమ్మని చెప్పెను దుర్యోధనుఁ డింతలో వారణావతిసౌందర్యమును నచ్చటనున్న విశ్వేశ్వరు మాహాత్మ్యమునుఁ గుంతికిఁ గుమారులకు వర్ణించి చెప్పుటకై కొందఱ నియమించెను. వారివర్ణనల విని కుంతియుఁ గుమారు లదివఱకె వారణావత సందర్శనాభిలాషనుండిరి.

ఫాల్గుణశుద్ధాష్టమినాఁటికిఁ బాండవులు వారణావతమునకు వచ్చెదరని యుచటఁ బ్రకటించిరి. వారికొఱ కొకదివ్యభవనముఁ గట్టవలయునని పురోచనుఁడను నొకశిల్పకారుని నియమించిరి. వాఁడు వారణావతమునకుఁ బోవనున్న సమయమున దుర్యోధనుఁడు వానిని బిలిపించి ''పురోచనా!

నాకు నీకంటె విశ్వసనీయుఁ డింకొకఁడు లేఁడు. నీకు నే నపారధన మిచ్చెదను. నీవు గట్టునిల్లు లక్కయు, నూనెయు గలిపి పూతఁబెట్టినదారువున గట్టుము. సమయముఁ గని పెట్టి పాండవు లాయింటిలోఁ జచ్చునట్టుల జేసితివేని నీకు లాభము గలుగకపో దని చెప్పి పంపెను. పురోచనుఁడును దుర్యోధనునిమాటమనమున నుంచుకొని వారణావతమునకుఁబోయి చక్కని నిగనిగలాడు చేవపలకలతో నతిసుందరముగ మందిరము నిర్మించెను. బల్లలన్నియు లక్కపూతఁ బెట్టెను.

పాండవుల ప్రయాణసన్నాహావసరము లందు దుర్యోధనుఁ డతికుతూహలముగఁ బనిచేసెను. విదురుఁ డది చూచి యోహో! ఇది యంతయు నేదికుతంత్రమువలె నున్నదనుకొనెను. ప్రయాణదినము వచ్చెను. పాండవులు సిద్ధముగ నుండిరి. బంధువు లందఱదగ్గఱ సెలవుతీసికొని రథము లెక్కిరి. పురజనులందఱు వారినిర్గమమునకు విచారించుచుఁ గొంతదూరము సాగనంపి మరలివచ్చిరి. విదురుఁడు ధర్మజునితోఁ “గొంతదవ్వరిగి నేను పోయివచ్చెద. ధృతరాష్ట్రుఁ డీవిధమునఁ బ్రియము గనిపింప మిమ్మంపుచున్నను ముందు ముందు మీకపకారము చేయును. విషాగ్నుల విషయమున నేమఱక యుండు”డని చెప్పి పోయెను.

పాండవులు వారణావతమునకుఁ బోయి యొకసుముహూర్తమున నూతనగృహప్రవేశము చేసిరి. యుధిష్ఠిరుఁ డిల్లంతయుఁ బరీక్షించి చూచి తన తమ్మునితో “భీమసేనా

ఇల్లంతయు లక్కతోడను గజ్జితోడను గట్టియున్నది. నూనె వాసన వేయుచున్నది. విదురునిమాటలుగూడ నీయర్థమునే సూచించుచున్నవి. ఇది మనలను మోసముచేయుటకుఁ గట్టించినటులున్నది" యని చెప్పెను. భీముఁ డది విని యటులైనఁ దక్షణమే పురోచనుఁజంపి యిల్లుగాల్చి హస్తినాపురమునకు వెళ్ళెదమనెను. యుధిష్ఠిరుఁడు చాలఁ దెలివిగలవాఁడు. మనము తొందరపడరాదు. ఇది తెలిసిన భీష్మవిదురులకుఁ గోపము వచ్చును. కులప్రళయముఁ గలుగును. మనమె జాగరూకులమై యుండుట మంచిదని చెప్పెను. లాక్షాగృహమునకుఁ జెంత నాయుధాగారముఁ గలదు. పురోచనుఁడు తనపరివారముతో నందు నివసించియుండెను.

ఇచ్చట హస్తినాపురమున విదురుఁడు పాండవులనే తనమనస్సునఁ బెట్టుకొని దుర్యోధనువర్తనమంతయు మెలకువగాఁ దెలిసికొనుచుఁ గనిపెట్టుచుండెను. పురోచనునకు దుర్యోధనునకు నుత్తరప్రత్యుత్తరములు నడచుచుండెను. శ్రావణబహుళచతుర్దశినాఁడు పాండవులు నిద్రించుసమయముఁ జూచి లక్కయిల్లు తగులబెట్టవలయునని దుర్యోధనుఁడు వానికిఁ దెలియఁబఱచెను. విదురుఁడు నిది చారులవలన గ్రహించి యొకఖనకునిఁ బాండవులదగ్గఱకుఁ బంపెను. పాండవులిది యెఱుఁగక పగలు నిత్యసంతర్పణములు రాత్రుల నుత్సవములు చేయుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచుండిరి.

విదురుఁడుపంపిన ఖనకుఁడువచ్చి యుధిష్ఠిరునకుఁ దాను వచ్చినకారణము చెప్పి యాతనిసేవకునివలె నింటనుండెను. పగలంతయు నింటిపనులుచేయుచు రాత్రియింటిమధ్యభాగమునుండి యాసమీపముననున్న యడవిలోనికి వచ్చులాగున నొకసురంగము త్రవ్వుచుండెను. కృష్ణచతుర్దశినాటికి సురంగముఁ బూర్తియయ్యెను.

నాఁడు వాడుకకొప్పున సాయంకాలమువఱకు బ్రాహ్మణులు భోజనములు చేయుచుండిరి. రాత్రి పొద్దుపోవువఱకు హరికథాకాలక్షేపమయ్యెను. అప్పుడు పురోచనుఁ డాయుధాగారమున నేమియు నెఱుఁగనట్లు నిద్రించెను. లక్కయింటివాకిట దాసియు దానికుమారు లైదుగురుఁ బరుండిరి. అంతటను బాగుగ నిద్దురపట్టినతరువాత భీముఁడు పురోచనుని లోననుంచి యాయుధాగారము మూసి దానినంటించెను. పిమ్మట వేగముగావచ్చి తల్లిని సోదరులను సురంగములోనికిఁ బంపి లక్కయిల్లంటించి ఖనకునకుఁ దనక్షేమముఁ దెల్పి తానునుఁ జనెను. పాపము! పురోచనుఁ డెప్పుడో యేమో చేయుదమనుకొనెను. సురంగామార్గమునఁ బాండవు లాసమీపారణ్యముఁ జేరి గంగానదిదాఁటి దక్షిణముగఁ బోయిరి. పురోచనుఁడుచచ్చెను లక్కయింట నిద్రించుచున్న దాసియు దానిపుత్రు లైదుగురును గాలిరి.

మఱునాఁడు పురవాసులులేచి చూచునంత లక్కయిల్లు కాలియుండెను. అందఱుబూదిబరికింపఁ గాలినశవములాఱు

కనఁబడెను. అదిచూచి కుంతియుఁ గుమారులు నందుఁ జచ్చిరని వారనుకొనిరి. ఇది యంతయు ధృతరాష్ట్రుఁడొనరించెనని తలచిరి. అతనిని శపించిరి, పాండవుల గుణములు స్తుతించిరి, అయినను నిజమెంత కాలము దాఁగును? క్రమక్రమముగా నీపని దుర్యోధనుఁడు చేయించెనని తెలియవచ్చెను. పిమ్మటఁ బురవాసులు కొందఱు పాండవులను గుంతియుఁ జనిపోయిరని ధృతరాష్ట్రునకుఁ దెలియఁజేసిరి. ఆవృత్తాంతము వినివిని మిగుల విలపించెను.

"ఉ. బాధితశత్రువర్గులగు పాండుకుమారుల దుఃఖవార్త మ
హార్యాకమ్ము లైనసౌబల దినాధిపసూనులయొద్దనప్డు దు
ర్యోధనులాదిగాఁగ సుతులున్నసభన్ విని దుఃఖితాత్ముడై
యాధృతరాష్ట్రుఁడాపఱచినట్లు జమెచ్చె వివిధప్రలాపుడై."

గాంధారి మొదలు గాఁగల దేశజనుల యాక్రందనధ్వనుల సంతసపురమంతయు సంక్షోభించెను. భీష్మాదిహితబంధువులు మిక్కిలి దుఃఖించిరి. విదురుఁడును దెలియనివానివలెనందఱుఁగలసి కన్నీళ్లు విడిచెను. దుర్యోధనుఁడును వానిస్నేహితులునుఁ దమపూనికకొనసాగెనని మనోవికాసము చెందిరి.

నాల్గవ ప్రకరణము.

బక హిడింబులు.

గంగానదిదాఁటి పాండవులు దక్షిణముగఁ బోయిరి. పోవుకొలఁది నరణ్యము దట్టమయ్యెను. తరుశాఖలొండొంటితో నల్లుకొని పగలుసూర్యుఁడును, రాత్రినక్షత్రములును గనిపింపకుండెను. క్రిందముండ్లపొద లొత్తుగనుండెను. కొంతదూర మేఁగునప్పటికందఱును నలసిపోయిరి. భీముఁడప్పుడు వారినందఱఁ దనభుజములమీఁద నెక్కించికొని నడవసాగెను. ఆరాత్రియంతయు, నడచినడచి మఱునాఁటిసాయంకాలమునకు వాఁడొక పెద్దమఱ్ఱిచెట్టుదగ్గఱకువచ్చెను. అచ్చటఁ దల్లినిఁ దోఁబుట్టువులనుదింపి కొంచెముసేపునిలిచెను. మధ్యాహ్నమునుండియుఁ గుంతి దాహమనుచుండెను. ఆసమీపమున నెందైన నుదకము దొరకునేమోయని యంతఁడామఱ్ఱిచెట్టెక్కిచూచెను. అటులఁ జూడఁగ నచ్చటకుఁ గొంచెముదూరమునఁ గొంగలుమొదలగు జలపక్షులు గనిపించినందున నందొకచెఱువుగలదని నిశ్చయించి నీళ్ళుతెచ్చుట కచ్చటకుఁబోయెను. ఆతఁడు వెడలిన కొంచెముసేపటికి మార్గాయాసమున నలసియున్నందున నందఱు నచ్చటియాకులపై నొఱగి గాఢముగ నిద్రించిరి. భీముఁడును జెఱువునకుఁబోయి తామరాకులు దొన్నెలుకుట్టి వానిలోఁ నీళ్ళుతెచ్చెను.

భీముఁడువచ్చి వారు నిద్రలేచువఱకు నిరీక్షించుచుండెను. ఆవనమున హిడింబుఁడను నొకమానవాశనుఁడు కలఁడు. వాఁడుసమీపమున మనుష్యులున్నట్లు పసిపట్టి తిన్నఁగఁబోయి చూచిరమ్మని హిడింబియను తన చెలియలిఁబంపెను. అదియు వచ్చి వీరినందఱఁ గాపాడుచున్న భీమునిఁ జూచెను. అది యిది వఱకంత తీరైనవానినెన్నఁడుఁ జూచియెఱుఁగదు. వానినిఁగని నంతనె యామెకాతనియం దనురాగముగలిగెను. అది తన రాక్షసరూపమువిడచి, కామరూపి కావున నందమగు మానవ భామినియై భీమునిసమీపించి తనహృదయ మతనికిఁ దేటపడ నిట్లనెను. "అయ్యా ! యిది హిడింబునివనము. ఇచ్చటకెవ్వరురాను. వచ్చినవారినందఱ నాతఁడు మ్రింగుచుండును. మీరు వచ్చిరని కనిపెట్టిచూచిరమ్మని నన్నుఁబంపినాఁడు. మిమ్ముఁ జూడ నాకనురాగము కలిగినది. నన్ను వివాహమయితి రేని మీకుపకారము చేసెదను. భీముఁడు నవ్వి "చాలు నీమాటలు! నీయన్నకుజడిసి ప్రాణములుదక్కవని నిన్నుఁ బెండ్లాడెదనా.

క. వినుబేల యెట్టికష్టుఁడుఁ
దనపురుషగుణంబు నెఱఁగఁదల్లినిఁ దోఁబు
ట్టినవారి విడిచి రాగం
బునఁజపలస్త్రీసుఖంబు వొందునెచెపుమా?"

అని దానివిన్నపముఁ ద్రోసివైచెను అయిననది మోహమున "మాయన్నవచ్చుగావున మిమ్మందఱ నింకొక

చోటకుఁ దీసికొనిపోయెదను. నాయందు దయఁజూపుఁ" డని ప్రతిమాలుకొనెను.

అల్లో హిడింబుఁడును, దన చెల్లెలింతయాలస్యము చేసిన దేమి కారణమోయని వెదకికొనుచువచ్చి యచటభీమునితో సరసములాడుచుండుటఁ జూచి కోపముచే "ఓసీ! దుర్మార్గురాల! నిన్నును వీనిందివెద" నని పలుకరించుచు భీముపైఁబడెను. భీముఁడును వానితో మల్లయుద్ధమునకుఁ దలపడెను. తామిద్దఱుఁ బోరాడునప్పు డగు చప్పుడులచేఁ దనవారికి నిద్రచెడునను భయమున భీముఁడా రాక్షసుని దూరముగ నీడ్చుకొనిపోయెను. తెల్లవాఱుజామునఁ గుంతియు దక్కినవారును లేచిరి. ఓహో! వారియాశ్చర్యమేమనవచ్చును. వారియుందట నప్సరసలాగున నున్న హిడింబికనఁబడెను. ఆమెయుఁ గుంతికినమస్కరింప దనకును భీమునకు నడచిన వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి కొంచెము దూరమునఁ బోరాడుచున్నభీమునిఁ దనయన్ననుఁ జూపెను. కుంతియు దానికభయమిచ్చి యూఱడించెను.

హిడింబునితోఁ బోరుచున్న తనయన్నను గాంచి యర్జునుఁడు హెచ్చరించుచు, "వీనినింకేమి బాధపెట్టెదవు? చంపు" మనెను. భీముఁడును బలమంతయుఁ బూన్చి యారాక్షసుని వీపువిఱిచిచంపెను

అరుణోదయమయ్యెను. వారచ్చటనుండి యింకొక స్థలమునకుఁబోవఁదలఁచిరి వారితో హిడింబియును బయలుదేరెను పాపమాహిడింబి "నేను మీతోడవచ్చెదను భీముఁడె

నాకుగతి" యని కుంతీదేవినిఁ గరుణామయగఁ జూచెను, కుంతియు దానిసరళభావమునకు సంతోషించి "భీమసేనా! దీనియందు రాక్షసబుద్ధిలేదు. ఒకకుమారుఁడు కలుగు దనుక దీనితో గాపురము చేయుమని భీము నాజ్ఞాపించెను. భీముఁ డప్పుడాయువతిని గాంధర్వమున వివాహమయ్యెను.

భీముఁడును హిడింబియుఁ బవలెల్ల వనమున విహరించుచు రాత్రి దమవారినిఁ గాచుచు సుఖముగఁ గాలముఁ గడపుచుండిరి. అంతఁగొంత కాలమునకు వారికొక కుమారుఁడు జనించెను. వానికిఘటోత్కచుఁడని పేరుపెట్టిరి కుమారోదయమైనతరువాతఁ దల్లియాజ్ఞప్రకారము భీముఁడా హిడింబిని దాని నెలవునకుఁబంపెను. ఆమెయు భీమునివదల నిష్టములేక యొటులో వదలి యవసరమైనపుడు తలఁచిన వచ్చెదనని చెప్పి తన నెలవునకుఁ బోయెను.

పాండవు లావనమునయున్నప్పుడు శాలిహోత్రుఁడను నొకమునిని సందర్శించి యాతనివలన ననేకధర్మముల నుపదేశములు పొందిరి పిమ్మట నచ్చటనుండి కదలి యింకను దక్షిణముగఁబోయి మత్స్యత్రిగర్తకీచక దేశములుదాఁటి యేకచక్రపురమను నగ్రహారము జేరిరి. అచ్చట వారు బ్రాహ్మణవేషములుదాల్చి వేదాధ్యయనముచేయుచు, బిచ్చమెత్తుచు నొక బ్రాహ్మణునియింటఁ గాలముఁ గడపుచుండిరి.

అంతఁ గొంతకాలమున కొకనాఁడు వారు కాఁపురమున్న బ్రాహ్మణునింట నందఱు నొక్కపెట్టున నేడ్వసాగిన

‘ఇది యేమివిపరీతమో’ యని కుంతి లోనికిఁ జని, శోకమువచ్చిన యుపద్రవమేమని యాబ్రాహ్మణు నడిగెను. అతఁడు “ఈ యగ్రహారమున కామడదూరమున బకుఁడను నొక రాక్షసుఁడు గలఁడు. వాఁడీపట్టణముఁ గాపాడుచుండును. దానికై మేము వానికింటివరుసగఁ బ్రతిదినము నొక మనుష్యుని రెండుదున్నలఁగట్టిన బండెడన్నమునుఁ బంపుకొనవలయును. నేఁడు మాకు వంతువచ్చిన” దని చెప్పెను. కుంతియు బ్రాహ్మణుఁడు తనకిదివఱకుఁ జేసిన మేలునకు మాఱుమేలు చేయుఁదగు సమయము వచ్చినదని తనలో సంతోషించి, “అయ్యా, నాకైదుగురు కుమారులుగలరు. వారిలో నొక్కనిఁ బంపెద” నని చెప్పెను. ఆమాటలువిని బ్రాహ్మణుఁడదరిపడి “తల్లీ! యెంతమాట!. నాయింటికివచ్చి తలదాఁచుకొన్న మిమ్ము రక్షించుటకు బదులుగ నాకొఱకు మిమ్ముఁ జావనిచ్చుటా!” యనెను. కుంతియంతట వినవక భీముని జూపి, “అయ్యా! వీఁడిదివఱకెందఱనో రాక్షసులఁ జంపినాఁడు. బకునిఁ గూడఁ జంపును. అదియెఱిఁగియే వీనినిఁ బంపెదననుచున్నా” నని యొప్పించెను. భీముఁడును తనకుఁ జేతులతీఁటపోవునటులఁ బోరుదొరకెనని సంతోషించి బ్రాహ్మణునిఁ గాంచి “మీరు నాకు ముందుగాఁ గడుపునిండ భోజనము పెట్టవలయును. తరువాత రాక్షసునిఁ జంపెద” నని చెప్పెను. ఆబ్రాహ్మణుఁడును సంతోషించి భీమునకుఁ బిండివంటలతో సంతుష్టిగ భోజనముఁ బెట్టించెను.

సాయంకాలమగునప్పటికి బకాసురునకుఁ బంపవలయునన్న శకటము సిద్ధముఁ జేసిరి. పోతులబండినిండ నన్నము నైచిరి భీముఁడు బండితోలుకొని బకాసురుని గుహావద్దకుఁ బోయి వానిఁ బేరుపెట్టి పిలిచి వాఁడు వచ్చులోపున బండిలోని యన్నముఁ దినుచుఁ గూర్చుండెను. రాక్షసుఁడును వచ్చి బండి మీఁద నన్నమునుఁ దినుచున్న భీముని జూచి కోపించి ప్రక్క-నున్న యొక చెట్టుఁ బెఱికి భీమునిఁ గొట్టఁబోయెను భీముఁడును భయము లేక, సమీపముననున్న సాలవృక్షముఁ బెల్లగించి పట్టి బకాసురు నెదిరించెను. ఇద్దఱు నీవిధముగఁ జెట్లతోఁ బోరాడ నచ్చటి చెట్లన్నియు నాశనమయ్యెను. తుదకు వారొకరి నొకరు తలపడి ముష్టియుద్ధమునకుఁ జొచ్చిరి. నేలయంతయును నలిగెను. తుదకు రాక్షసుని బలము చెడెను. అదిగ్రహించి భీముఁడు వానివీపునుఁ బిడికిటఁ బొడిచెను. ఆపోటున రాక్షసుని వీపు విఱిగెను. నవరంధ్రములనుండియు రుధిరధారలు వెడలెను. దానితో గట్టిగ నఱచుచు నేలఁ గూలి వాఁడు చచ్చెను. వానియార్పు విని యందందు గిరికందరములనున్న వాని బంధువులు వచ్చి భీమునిఁ జూచిరి కాని వానిముందఱ నిలువలేక పాఱిపోయిరి. భీముఁడును వారినేకచక్రపురమున కెప్పుడు రావలదని శాసించి బకాసురుని శిరము నీడ్చి తెచ్చి యందఱుఁ జూచునటులఁ బురద్వారమునఁ బడవైచెను. అది చూచి పురవాసులందఱు భీముని పరాక్రమముఁ బొగడి వానికి సాష్టాంగనమస్కృతులాచరించి తమయిండ్లకుఁ బోయిరి.

బకాసురసంహారానంతరమునఁ బాండవు లేకచక్రపురమున సుఖముగఁ గొంతకాలముండిరి. తొల్లి పాంచాలభూవల్లభుఁ డగ్నిముఖమున నొకకుమారిని గాంచెనని వినియున్నాముకదా! ఆకుమారి కిప్పుడు పెండ్లియీడు వచ్చినందున ద్రుపదుఁడు స్వయంవరముఁ జాటించెను. పాపమతఁడా కన్య నర్జునున కీయఁదలచెను. కాని పాండవులు లాక్షాగృహమున మృతిఁబొందిరని వినినందున నెంతయు శోకించెను. ఆతని విచారముఁజూచి యాతనిపురోహితుఁడు "రాజా! శోకింపకుము. నీకుమారి నర్జునునిమిత్తమే దేవతలు సృజించిరి కావున నిజముగాఁ బాండవులు గతింపలేరు. ధనుర్విద్యయం దర్జునునకు సరివచ్చువారు లేరని విందుము. కావున నపూర్వలక్ష్యమొకటి నిర్మించి స్వయంవరాగత భూపతుల దానిం గొట్టనియమింపుము" అని చెప్పెను. ద్రుపదుఁడు నాతని మాటలు విని యొప్పుకొనెను.

అర్జునున కీస్వయంవరమునకుఁ బోవలయునని కుతూహలముగలిగెను. కుంతి యది గ్రహించి యొకనాఁడు తనతనయులఁ బిలిచి ,,నాయనలారా! మనమిచ్చటఁజిరకాలము నిలిచినారము. ఇచటవలన మనకు లాభ మేమి? అదియుఁ గాక మనవానికి బసులపంచఁ గాలము వసింపరాదు. పాంచాలదేశము సుభిక్షమనియు నచ్చటిరాజు న్యాయపరుఁడనియుఁ జెప్పుదురు. మనమచ్చటకుఁబోవుద" మనెను. తల్లిమాటలు విని కుమారులునుఁ జాల సంతోషించిరి.

మఱునాఁడు వారందఱు బయలుదేరి పాంచాలాభిముఖముగాఁజనిరి. మార్గమునందు మఱికొందఱు బ్రాహ్మణులు వీరిని గలిసికొనిరి. వారితో వీరును సహవాసముగ గొంతవఱకు నరిగినతరువాతఁ బాండవులు వారిని "మీ రెచ్చటి కేగెదరని" యడుగ వారు "రేపు పుష్యబహుళపంచమినాఁడు పాంచాలరాజు కూఁతునకు స్వయంవరము. కావున మేము కాంపిల్యమునకుఁ బోవుచున్నాము. స్వయంవరమునకు వచ్చినరాజులు బ్రాహ్మణులకు మంచిబహుమానము లిచ్చెదర"ని చెప్పిరి. పాండవులును వారితో "మేము నచ్చటికె వచ్చుచున్నా" మనిరి అటుల వారు బ్రాహ్మణులతోఁ గలసి కొన్ని దినములు నడచి తుదకుఁ గాంపిల్యనగరముఁ జేరిరి అంతకుఁబూర్వమె స్వయంవరమునకు వచ్చిన రాజబృందములతోడను, వారి పరివారములతోడను, వారి కరితురంగనికరబృంహితహేషితములతోడను, బురమంతయు మహాసంరంభమునఁ బొదలి యుండెను.

పాండవులును నెమ్మదిగ నగరములోనికిఁ జని, యొక కుమ్మరివానియింటఁ బేదబాపలటుల, నివురుగప్పిన నిప్పులవలెఁ బ్రచ్ఛన్నులై యుండిరి.

అయిదవ ప్రకరణము.

ద్రౌపదీస్వయంవరము.

పుష్యబహుళపంచమి వచ్చెను. కాంపిల్యపురవాసులందఱు ద్రౌపదీ వివాహమహోత్సవాలోకన కుతూహలాయత్తులై యుండిరి. నగరమతిరమణీయముగ నలంకరింపఁబడెను మంగళవాద్యములు మిన్నుముట్టెను.

ద్రుపదుఁడును ఘనసన్నాహము చేసెను. అధికారులు పట్టణమున కీశాన్యభాగమున విశాల మహాశాలయొకటి నిర్మించిరి. దానికిసమోన్నతమగు ప్రాకారముఁగట్టిరి. చుట్టును నిర్మలజల పూరితమగు కందక మొకటి యమర్చిరి. లోపలమందిర మంతయుఁ బూవులతోఁ దోరణములతో నలంకరించిరి. నేల యందంతటఁ బన్నీరుచల్లి గంధముతో నలికిరి. వరుసపై వరుస నృపకుమారులు గూర్చుండుటకు మంచికల నమరించిరి. ఈమంచికలకుఁబోవు మార్గములయందు విచిత్రవర్ణ భాసురములైన జముకాణములఁ బఱచిరి. శ్వేతవితానములు, సువర్ణతోరణములు, స్తంభ స్తంభాంతర్గత ముక్తాహారములు నతిరమణీయములై యుండెను.

స్వయంవరసమయమునకుఁ బూర్వమె నృపకుమారులందఱు వచ్చి మంచికలపై వసించిరి. దుర్యోధనాది ధార్తరాష్ట్రులు, శ్రీకృష్ణ బలరాము ప్రభృతియాదవులును వచ్చిరి.

ప్రేక్షకసంఘముల సమ్మర్ద మెక్కువయ్యెను. పాండవులును వచ్చి బ్రాహ్మణులతోఁ జేరి కూర్చుండిరి. ద్రుపదుఁడు సభామంటపము జొచ్చి బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి నిలిచెను. ఆతని పురోహితుఁడగ్నిని బ్రజ్వలింపఁ జేసి వేల్చి, స్వయంవరార్థసంపాదిత ధనురాదిసాధనముల ధూపదీపనైవేద్యములఁ బూజించి మీఁది కార్యమునకు సిద్ధముగను జేసెను. ముహూర్తము సమీపించెను. రాజలోకమంతయు ద్రౌపది యెప్పుడు వచ్చునాయని యూర్పులై విముసక సమాహితచిత్తులై నిరీక్షించుచుండిరి. అంత ద్రౌపది తెల్లని చీరఁగట్టి తెల్లని పూవులఁ జుట్టి, స్వయంవరసమయసంలబ్ధవరకంఠాభరణాయమాన మగు శ్వేతపుష్పదామము కరద్వయమునఁ గీలించి ధృష్టద్యుమ్నునితో సభామధ్యమునకు వచ్చెను. అందఱు నొక్కమాఱా బాలతాతన్వి సుకుమారాకారముఁ గాంచి కృతార్థులైరి.

సభయందు సందడి యడఁగిన వెనుక ధృష్టద్యుమ్నుఁడీ తెఱంగున నుపన్యసించెను. "రాజోత్తములారా! ఇదిగో నా చెల్లెలు, కృష్ణ! దీనికొఱకే స్వయంవరముఁ జాటితిమి. ఈసభామధ్యమునను్న స్తంభాగ్రమున మత్స్యాకృతి యొకటి సునిశితసూత్రమున వ్రేలుచున్నది. దానిని గ్రిందనున్న యద్దమునఁ జూచి యాయగ్నిసన్నిధినున్న వింటితో నేవీరుఁడు కొట్టునో యతఁడే దీనికిఁదగినవరుఁడు. దీనికి సమ్మతించినవారు శరాసనముఁ గైకొని యంత్రము నేయఁ బ్రయత్నింపవచ్చు"

ధృష్టద్యుమ్ను పలుకులాలించి నృపకుమారు లొకరి వెనుక నొకరు వచ్చి విల్లు చేసిరి. కొందఱది వంపనే లేకపోయిరి. కొందఱు వంచినను నారి నెక్కిడ లేకపోయిరి. కర్ణుఁడు సైతము విల్లెక్కిడఁజాలక మరలెను. ఏమి? దేశమున నిండఱు రాజులున్నను ద్రౌపదికిఁ దగినవరుఁడై వారిలోఁ గుదురక పోయెను.

ఆసమయమున బ్రాహ్మణులలోనున్న యర్జునుఁడు ధర్మజుననుమతిఁ జేకొని నిలిచి విల్లు తెమ్మనెను. రాజులందఱు నవ్విరి. కాని ద్రుపదుఁడు "బ్రాహ్మణుఁడు క్షత్రియకాంతల వివాహము గావచ్చుఁ గావున నాతఁడు బ్రయత్నింపవచ్చు" ననెను. అప్పు డర్జునుఁడు లేచి యగ్నికిఁ బ్రదక్షిణముఁ జేసి పెద్దలకు నమస్కరించి తన ప్రాఁతవింటిని వంచినట్లు వలీలనా విల్లును వంచి గుణమెక్కించి, యతిసూక్ష్మముగ మత్స్యయంత్రముఁ దెగనేసెను. బ్రాహ్మణులందఱు దమకులమితనివలన వన్నె కెక్కెనని కేకలువేయుచు, దర్భాసనము లెగురవేయుచుఁ జప్పటలఁజఱచుచు మహోత్సాహముఁ జూపిరి.

అప్పుడు ద్రౌపది తనచేతిలోని పూలదండఁ దెచ్చి యర్జునున కెదురుగనిలిచి యాతనిఁ దనసంపూర్ణదృష్టులఁ జూచుచు దానినతనికంఠమున నుంచెను. ఆవీక్షణముతోనే వారలహృదయములు శాశ్వతముగఁ గలిసికొనెను.

ఈవైభవమంతయు బ్రాహ్మణునకుఁబట్టినదని క్షత్రియులకు గన్నెఱ్ఱ యయ్యెను. కొందఱు బ్రాహ్మణబాలునిఁ

బట్టుఁడనిరి. కొందఱు బ్రాహ్మణుని దేమితప్పు. ద్రుపదునకు బుద్ధిచెప్పవలయును మనల నందఱరప్పించి యవమానము చేయు నా? యనిరి. అంత ద్రుపదుఁడు భయపడి బ్రాహ్మణసంఘ మున దాఁగెను. అర్జునుఁడు రాజునకభయమిచ్చెను. భీముఁడు వచ్చి తమ్మునిప్రక్కనిలచెను. బ్రాహ్మణులందఱుఁ దలపాగ లఁదీసి చెంబులుకట్టి గిరగిరఁద్రిప్పుచు రాజులపైఁబడిరి. అర్జు నుఁడు వారినందఱవారించి తనశరపరంపరలచే ధరావరుల, ధారాధరములు జలధారలచే శరజాతములఁ వాల్చునటులఁ జిందఱవందఱఁ చేయుచుండెను. కర్ణుఁ డర్జును నెదిరించెను. శల్యు డు భీమునిఁ దాఁకెను. కొంతనఱకుఁబోరునప్పటికిఁ గర్ణునకుఁ దలమునకలై "యయ్యా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. బ్రహ్మ తేజము నోర్వఁజాలుదునే!" యని విరమించెను. శల్యుఁడును భీమునిముందఱ ద్వంద్వయుద్ధమున నిలువలేక క్రిందపడిలేచి దుమ్ముదులిపికొనుచుఁ జల్లజల్లగ దాఁటెను. తక్కినరాజులం దఱుఁ దమతమ దేశములకుఁ బోయిరి.

అచ్చటఁ గుంభకారునింటఁ గుంతి తనకుమారు లింత ప్రొద్దెక్కియు నేలరాలేదని చింతించుచుండెను. అంతలో నర్జునుఁడు వీధిలోనుండి నవ్వుమొగముతో "నమ్మా! మాకీ నాఁడు మంచిభిక్షదొరికిన" దని యఱచెను. కుంతియునదినిజ మని తలఁచి "నాయనా! మీరందఱు దానినిసమానముగఁ బంచికొను" డనెను. అంతలోనర్జునుఁడు ద్రౌపదిని దల్లిముం దఱకుఁదెచ్చి నిలిపెను. కుంతి తెల్లఁబోయెను. తనయాజ్ఞావచన

మసందర్భమని తెలిసి నిశ్చేష్టయయ్యెను. ద్రౌపది నైదుగురు కుమారులకుఁ బెండ్లియాడవలయునను టెంతవిరుద్ధము. అంతనర్జునుఁడు "తల్లీ నీవు చెప్పినటుల మేమైదుగురము దీనిని వివాహమయ్యెద"మనెను. ధర్మరా "జర్జునా! నీవు స్వశక్తివలన దీనినిఁ దెచ్చితివి నీవె పరిణయమగుట న్యాయ"మనెను. కాని యర్జునుఁడు మాత్రము తల్లిమాట నిల్పెదనని పట్టుపట్టెను.

కుంతీదేవి తనకోడలికి భిక్షాపాత్రనిచ్చి యందలియన్నములో సగము భీమునకుఁ బెట్టుమని చెప్పి తక్కినది మిగిలిన యాఱుగురకుఁ బంచిపెట్టించెను. భోజనానంతరము ద్రౌపది దర్భలువిదిర్చి శయ్యలుపఱచి పాండవులందఱు శయనింపఁ దాను వారిపాదములవైపున నడ్డముగఁ బరుండెను. ఆహా యామెహృదయ మెంతయుదారము.

ఆ. కఱకుదర్భ పూరిపఱపులు భిక్షాన్న
మశన మట్టివారినతిముదమున
నాదరించెఁ బ్రీతి నాదిగర్భేశ్వరి
యయ్యు సేవగింపదయ్యెఁ గృష్ణ.

వీరిప్రవర్తనమంతయు రహస్యమున ధృష్టద్యుమ్నుఁడు చూచి తనతండ్రికిఁ జెప్పెను. వీరెవరైనదింకనుఁ దెలియదు కదా.

ద్రుపదుఁ డీసంశయముఁ దీర్చుకొనదలఁచి నిపుణవచోరచనావిశారదుఁడగు తనపురోహితుని వారిదగ్గఱకుఁ బంపెను. అతఁడు ధర్మరాజుఁ దమచరిత్రమడుగ నాతఁ "డయ్యా!

మీరాజు చెప్పినపని చేసితిమి. ఇఁక నేమికావలయు. మేమెవర మైన నేమి? అల్పులట్టిపనిఁ జేయఁగలరా?" యనెను. పురోహితుఁడు ద్రుపదున కీమాటలు చెప్పిన నతఁడు చాతుర్వర్ణ్యోపయోగార్హములైన రథములను వారియొద్దకుఁబంపి వారలఁ గొనిరమ్మని ధృష్టద్యుమ్నునిఁ బంపెను. అప్పుడు పాండవులు క్షత్రియార్హ రథములనెక్కి ద్రుపదు నాస్థానమునకుఁ జనిరి, అచ్చట ధర్మరాజు తమయథార్థస్వరూపముఁ జెప్పెను. ద్రుపదుఁడు సంతోషించి యర్జునునకుఁ దనకూఁతునిచ్చి వివాహము జేసెదననెను. కాని ధర్మజుఁడు "రాజా! మాతృనియోగమున దీనినందఱము పెండ్లిచేసికొనవలయు" ననెను. ద్రుపదుఁడది యాచారముగాదని నిరాకరించెను. వారియదృష్టవశమున నచ్చటికప్పుడు వ్యాసుఁడువచ్చి యుధిష్ఠిరునిమాటలు ద్రుపదునివాదమువిని యాచారవిరుద్ధమైనను నదిమాతృనియోగము గావున ద్రౌపదినైదుగురకుఁ బరిణయము చేయవలయునని నిశ్చయించెను. అంతనొకసుముహూర్తమున నామెను వరుసగ నైదుగురికినిచ్చి వివాహము చేసిరి.

ఈవివాహము జరిగినతరువాత శ్రీకృష్ణుఁడు తనమేనత్తయు, మఱఁదులు వారణావతమున మృతి బొందలేదని విని వారిని జూడఁ గాంపిల్యమునకు వచ్చెను. ఇటులసమస్తబంధు సమేతుఁడయి ద్రుపదుఁడు మహానందమున నోలలాడుచుండెను. పాండవులును స్వస్థచిత్తులైరి.

ఆఱవప్రకరణము.

ఇంద్రప్రస్థము.

పాండవులు వారణావతమునఁ జావలేదని ధృతరాష్ట్రుని సభయందును దెలిసెను. కురువృద్ధు లానందముఁ బొందిరి. దుర్యోధనునకు మరలవిచారము వచ్చెను. వాఁడొకనాఁడు తండ్రిదగ్గఱకుఁ బోయి "నాయనా! వింటివా? ఇది నాదురదృష్టము. పాండవులవలని బాధతీరినదనుకొనుచుండ వారింకను జీవించియున్నట్లు వినుచున్నాను. అంతేకాక పాంచాలునితో సంబంధమువలన వారు మఱింతబలవంతులైరి. ఎట్లైన వారిని పాంచాలునుండి విడదీయుటయె మంచిదనెను. ధృతరాష్ట్రుఁడును విని "నేను నదియే యూహించుచున్నాననెను. కర్ణుఁడు పాంచాలముపై దాడివెడలి పాంచాలునిఁ బాండవులనుఁ జెఱపట్టుట మంచిదని" చెప్పెను.

భీష్మవిదురు లీదుర్మంత్రమంతయుఁ దెలిసికొని ధృతరాష్ట్రునిఁ జేరి యతనితో "నీవలనను నీకుమారులవలనను గౌరవవంశమంతరించును. పదుమూఁడుసంవత్సరములు నీపిల్లలతోఁ బెరిగినవారిని వారణావతమునకుఁ బంపి చంపఁదలచితిరి. నేఁడు వారికపాయము జేయఁజూచుచున్నారు. వారితండ్రి పాలించిన రాజ్యము వారికేల యీయరాదు? ఇట్టిపిచ్చిచేష్టలుమాని పాండవులఁ బిలిపించి వారికర్ధరాజ్యమిమ్మని మందలించిరి.

ద్రోణుఁడు సరియె చెప్పెను. తక్కిన పెద్దలు వారిపావతమున వారిని గష్టపెట్టిన పాపము దీనిచేఁ బోవునని చెప్పిరి.

ధృతరాష్ట్రుఁడును విదురునిఁబంపి శ్రీకృష్ణసహితంబుగ పాండవులను హస్తినాపురమునకుఁ బిలిపించెను. వారువచ్చిన తరువాత సంపఱముందఱ వారలకర్ధరాజ్యమిచ్చెదనని వాగ్దానముచేసెను. పాండవులు గష్టమంతయు మఱచి ధార్తరాష్ట్రులఁ గలసిమెలసి యుండిరి. ఈవిధముగ నైదుసంవత్సరములు గడచెను. అంతనొకనాఁడు శ్రీకృష్ణభీష్మవిదురవికర్ణచిత్రసేనాదులందఱునున్నసభయందితఁడు ధర్మజునకర్ధరాజ్యాభిషేకముచేసెను. మఱికొన్ని దినములకు ఖాండవప్రస్థమున నింద్రప్రస్థమను పట్టణముఁ గట్టించి దానిఁబాండవులకు రాజధానియని యేర్పఱిచి వారి నచ్చటకుఁ బంపె. యుధిష్ఠిరుడు వైభవమున నందు రాజ్యము చేయుచుండెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

అర్జును నభ్యుదయము.

ధర్మరాజింద్రప్రస్థమునఁ జల్లఁగ రాజ్యముచేయుచుండెను. ఆతని ప్రజలందఱు సుఖముగనుండిరి. ఎచ్చటఁజూచిన నుత్సవములె. ఎచ్చటఁజూచిన సంతర్పణములె. ఎవ్వరుఁజూచిన ధర్మపరులె. యుధిష్ఠిరుఁడును ధర్మకార్యములయందాసక్తితోఁ బ్రవర్తించుచుండెను.

ఒకనాఁడింద్రప్రస్థమున దస్యుసమూహములు చోరఁ బడి యొకబ్రాహ్మణుని పశువులఁ దోలుకొనిపోయిరి. ఆబ్రాహ్మణుఁ డతిశోకమునవచ్చి యుధిష్ఠిరుని మందిరమున మొఱ పెట్టుకొనెను. ఆసమయమున రాజాంతఃపురమున నుండెను. అర్జునుఁడాబ్రాహ్మణుని విలాపముల వినఁజాలక యంతఃపురము నకుఁబోయి తన ధనుర్బాణములఁ దెచ్చుకొని శీఘ్రముగఁ జోరుల వెంబడించి యాపశువుల విడిపించెను. బ్రాహ్మణుఁడునుఁ జాల సంతోషించి తన యింటికేగెను.

బ్రాహ్మణుఁడు వెళ్లినంత నర్జునుఁడన్నగారి దగ్గఱకుఁ బోయి తాను చేసిన దంతయుఁజెప్పెను. గోరక్షణమహాపుణ్య మర్జునునకు దొరకినను, వానికొక నియమభంగము సంభవించెను. ద్రౌపది వివాహానంతరము పాండవులు, తమలోఁ దామొక సమయము చేసికొనిరి. ద్రౌపదితో నొకఁడభ్యంతరమందిరమున నుండగ నింకొకఁడచ్చటకుఁబోయె నేని నట్టివాఁ డొక యేఁడు దేశాటనమును బ్రహ్మచర్యముం జేయవలయును. కావున నర్జునుఁడు తీర్థయాత్రకుఁ బోవనునుజ్ఞయిమ్మని యన్నగారిని వేఁడుకొనెను. ధర్మజుఁడు తమ్మునియందు దోషము లేదని యెఱుఁగుంగావున, "అర్జునా; నీవు దురుద్దేశముతో రాలేదుకదా! బ్రాహ్మణరక్షణపరుఁడవై వచ్చినందున నీకునియమభంగము లేదు. నీవెచ్చటికిం బోవనవసరము లేదనెను. అర్జునుఁడు దానిఁ బెడచెవినిఁబెట్టి "ధర్మాత్ములమైన మనమె యప

కాశము దొరకినదని నియమవ్యతిక్రమణము చేయవచ్చునా? ఏమైననసరె నేను తీర్థయాత్ర చేసెద' నని బయలుదేరెను. అతనికి సాహాయ్యముగఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులునుఁ జనిరి.

కొంతకాలమున కాతఁడట్లు వనిచని గంగాద్వారమునకు వచ్చెను. అచ్చట నాశ్రమములందు బ్రాహ్మణులతోఁ గాలక్షేపము చేయుచుండెను. ఒకనాఁడాతఁడు ప్రాతః స్నానముచేసి నదిలోనుండి యీవలకు రాఁబోవుచుండ నందుండి యనన్యసామాన్య లావణ్యాగణ్యయైన నాగకన్య యొకర్తు తన మృణాళబాహుపాశమున నతనిఁ బట్టికొని లోనికిఁ గొనిపోయెను. అటులఁ గొనిపోయి జలాంతరాళమున నిజమందిరాంతర శీతలవాతాయనమున నుంచి యతఁడు తెప్పిఱిలి స్పృహవచ్చినతోడనె లేనవ్వు వెన్నెల నిండార "అర్జునా! నేను నాగకన్యను. నాపేరు లూచి. నీదివ్యసుందరవిగ్రహముఁగాంచి మోహమున, నిన్నిచ్చటకుఁ దెచ్చుకొంటి" ననెను. అర్జునుఁడామెయం దాదరము గలుగఁ "కాంతా! నేనిప్పుడు బ్రహ్మచర్యము చేయుచున్నాను. ఇది సమయము గాద" నెను. ఉలూచి యంతటఁ జనక మఱియు మఱియుఁ బ్రార్థించినందున నాతఁడచ్చటఁ గొంతకాలమాఁగెను. వారికి ఇరావంతుఁడను కుమారుఁడుపుట్టెను. పిమ్మట నులూచినివదలి యర్జునుఁడు తనయాత్రల బయలువెడలెను.

క్షేత్రమునుండి క్షేత్రమునకుఁ బోవుచుఁ, బదమూఁడు మాసముల కతఁడు మణిపురమునకు వచ్చెను. ఆపట్టణముఁ జి

త్రవాహనుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. వానికిఁ జిత్రాంగదయను నొక కుమారికలదు. ఆమె చాలసుందరి. అర్జునునకామెయం దనురాగము కలిగెను. చిత్రవాహనుఁడది గ్రహించి తనకొమార్తె నాతనికిచ్చి వివాహముచేసెను. కొంతకాలమునకు వారికొక బాలుఁడు జనించెను. చిత్రవాహనునకుఁ బురుషసంతతిలేనందున నాబాలునతఁడు పెంచుకొనఁగోరి యర్జునుననుమతిఁబొంది తన మనుమనిఁ గూఁతునిఁ దనయింటనే యుంచుకొనెను. అర్జునుఁడు నత్తవారియింటనుండి యచ్చటకుఁ జేరువనున్న పుణ్యభూములఁ జూచుచు సంతోషముగనుండెను.

మణిపుర సమీపమున సౌభద్రతీర్థమను నొక కొలను గలదు. ఎవ్వరు నచ్చటికిఁ బోవరనియుఁ బోయినయందు స్నానము చేయరనియు, స్నానము చేసిరేని నాసీటఁగల మహాగ్రగ్రాహములు పట్టుకొనఁజచ్చెదరనియు నతఁడువినెను. యౌవనగర్వమున నెవరు చెప్పినను వినక యాతఁడచ్చటికిఁ బోయి స్నానముచేయ నీటిలోనికి దిగెను. కాలు పెట్టినంతనె యొక పెద్ద మొసలివచ్చి యాతనిఁ బట్టుకొనెను. అర్జునుఁడుఁ దటాలున దాని నీడ్చి గట్టుపైకి విసరి చంపఁబోయెను. అంతలో నెంతయద్భుతము! దాని ముందఱ నొక దివ్యాంగన కానిపించెను. ఆమె యాతనిని సాదరకటాక్ష వీక్షణములఁజూచి "రాజవర్యా! నేనొక నాగకన్యను. నేనును నాచెల్లెండ్రును బూర్వమిచ్చట దపమొనరించుచున్న యొకమునీశ్వరుని జూచి యాతని తపము జెఱుపఁదలఁచి యాతనిచెంత ననేకవిలాసములు చూపితిమి.

ఆతఁడెంతకుం జెదరనందునఁ దుదకు మేమతనిపైఁబడితిమి. ఆ మునికంతఁ గోపమువచ్చి మమ్ము మొసళ్లమై యుండ శపించెను. నా చెల్లెండ్రు నల్వురే యాచెఱువులఁ గలరు. వారినిఁగూడ విడిపింపుమని ప్రార్థించెను. అర్జునుఁడును వారి నందఱఁ జెఱువులనుండి లాగి శాపమును దీర్చెను. అంత నాదివ్యాంగన లాతని నభినందించి నాగలోకమునకుఁ బోయిరి.

సౌభద్రతీర్థమునుండి యర్జునుఁ డపరవారాశితీరమున నున్న ప్రభాసతీర్థమునకుఁ బోయెను. శ్రీకృష్ణనివాసస్థానమగు ద్వారక యచ్చటి కెంతయోదూరమున లేదు. అర్జునుఁ డచ్చటనున్నాఁడని విని శ్రీకృష్ణుఁడతనిఁ జూడవచ్చెను. అర్జునుఁడుఁ గృష్ణుని కెదురేగి తీసికొనివచ్చెను. వారిద్దఱుఁ బరస్పర కుశలప్రశ్నములు చేసికొనిరి. ఈసందర్భమున నర్జునునకు సుభద్రయం దనురాగము కలదని కృష్ణుఁడు కనిపట్టెను. సుభద్ర కృష్ణుని చెల్లెలు.

శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునభీష్టముఁ దీర్పఁదలచి «యర్జునా! నీవు నాతో ద్వారకకు రమ్ము. అచ్చటఁ గొన్నాళ్లు గడపి పోవచ్చు ననెను. అర్జునుఁడు సన్న్యాసివేషమున ద్వారకకు వచ్చెను. శ్రీకృష్ణుఁడతనిం బుర బాహ్యమున రైవతకాద్రికందరమున నొకచోట నుంచెను. అంతఁ దానొకఁడె యింటికివచ్చి మఱునాఁడు రైవతకోత్సవ మని యందఱకుఁ జెప్పెను.

ద్వారకాపురవాసులందఱు రైవతకోత్సవమునకు వచ్చిరి. యాదవాన్వయముఖ్యులద్రిపూజఁ జేయ బయలుదేరిరి.

అంతఃపురకాంతలును సుభద్రాసహితముగ సమూల్య మాల్యభూషణాంబరముల ధరించి యుత్సవముఁ జూడవచ్చిరి. అంతకుమున్నే శ్రీకృష్ణుఁడర్జునునొద్దకు వచ్చెను. యాదవులకు మునులయందు భక్తివిశ్వాసములు మెండు. అర్జునుఁ డొకయతి యనుకొని యతనికందఱుఁ గాంతాసమేతులై నమస్కరించిరి. సుభద్రయు నతనికి వందనమొనరించెను. అప్పుడాయువతీమణిం జూడ నతనికవకాశము దొరకెను.

ఉత్సవానంతర మందఱింటికిఁ బోవునప్పుడు బలరామాదు లర్జునునిఁ జాతుర్మాస్యదీక్ష తమయింటం దీర్చుకొనఁ బ్రార్థించిరి. ఆతఁడును వారితో ద్వారకకు వచ్చెను. వా రాతనికొక యుద్యానమున విడిది యేర్పఱచి, భోజనాద్యుపచారములు చేయ సుభద్రను నియమించిరి. కొంతకాలమున కాకుమారీమణి యా యతి యర్జునుఁడని తెలిసికొనెను. సుభద్రయు నిదివఱ కర్జునునందు బద్ధానురాగయై యుండెను. క్రమక్రమముగా వారికింకను మోహము పెరిగెను.

బలరాముఁ డామెను వేఱొకచో వివాహప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు వీరిం గలుపు టెట్లో యని యాలోచించెను. తనయభిప్రాయమాతఁడు రుక్మిణీసుభద్రలకుఁ జెప్పి బలరాముని యాదవులను దూరముగఁ బంపునుపాయము జేయఁదలఁచి "యంతర్ద్వీపమున శివోత్సవమని" చాటించెను. అందఱు నుత్సవమునకుఁ బోయిరి. ఆసమయమున

నర్జునుఁడు దనప్రియురాలి రథమునం దిడికొని పురపాలకుల నవలీలఁ బాఱఁదోలి సముద్రమునీఁది, యావలిగట్టునఁ గృష్ణు డుంచిన భటులతో నింద్రప్రస్థమునకుఁ బరుగెత్తెను.

దుర్గపాలకు లంతర్ద్వీపమునకు వచ్చి సుభద్ర నెవ్వరో కొనిపోయిరని చెప్పిరి. యాదవబలములన్నియు నర్జునుని వెంబడించెను. వారు వచ్చిచూడ రథముననున్నవాఁ డర్జునుఁడని తెలిసినతోడనె వారందఱు వెనుకకుఁబోయిరి. సుభద్రకర్జునుని కంటె నెక్కుడుపురుషునిఁ దెచ్చెదరా ?

అర్జునుఁ డింద్రప్రస్థసమీపమున నిల్చెను. ద్రౌపదికతని యం దనురాగ మధికము. తా నింకొకతెనుఁ బరిణయమయ్యె నని యెఱిఁగిన నామె తన్నుం దనభార్యను శపించునేమోయని యాతఁడు భయపడెను. కావున నీవుముందుగాఁ గోపబాలికలతోఁ బోయి ద్రౌపదికి నమస్కరింపుము. దాన నామె నీయందు దయగలదగును. నేను వెనుకనుండి వచ్చెదనని సుభద్రకుఁ జెప్పపంపెను.

సుభద్రయు నంతఃపురమునకుఁబోయి ద్రౌపదికి నమస్కరించెను. ద్రౌపది సంతోషించి "నీభర్త శత్రువులను జయించుగాక. నీవు వీరమాతవౌదువుగాక" యని దీవించెను. పదపడి నామె కుంతికిని బెద్దలకు నమస్కరించి యాశీర్వాదము లందెను. అర్జునుఁడు నింటికివచ్చి తనచరిత్రమంతయుఁ జెప్పి యందఱకు నానందముఁ గలిగించెను. శ్రీకృష్ణబలరాములును

దమ మఱుదినిఁ జెల్లెలంజూడవచ్చిరిఁ యుధిష్ఠిరుఁడు వారల నెంతయు గారవించెనుఁ

ఉ. ఆనకదుందుభిప్రభృతియాదవులుల్ గురుముఖ్యులున్ మృదం
గానకదుందుభుల్ సెలఁగ సత్యనురాగముతో నిరంతర
శ్రీనుతులొప్పనుత్సవము సేసిరి సప్తదినంబు లిష్టస
న్మానములన్మహీసురసమాజ సమీహితపూజనంబులన్ఁ"

సుభద్రార్జునుల వివాహానంతరము శ్రీకృష్ణ బలరాములు చెల్లెలికి మఱఁదికి నమూల్యవస్తువాహనము లిచ్చిరి. పిమ్మట బలరామాదియాదవులు ద్వారకకుఁ జనిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు మాత్రము మఱఁదితోఁ గొన్నాళ్ళు గడపఁదలఁచి యింద్రప్రస్థమున నిల్చెను.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము.

ఖాండవదహనము.

శ్రీకృష్ణార్జును లింద్రప్రస్థమున మనోహరవిహారములఁ గాలముఁ గడపుచుండిరి. ఇంతలో వేసవి కాలము వచ్చెను. ఎండలు తీక్ష్ణము లయ్యెను. జనులకు శీతలజలములందుఁ జలువపందిరులందు సన్నచీరలందును జక్కెరపానకములందును వ్యామోహమయ్యెను.

పాండవు లందరు లాయెండలలో యమునాజలముల నీదుచు, నదీతీరనికుంజముల మెలఁగుచు వినోదముననుండిరి. వా రొకనాఁడు వేఁటాడి స్నానముచేసి యొకపొదరింటఁ గూర్చున్నవేళ వారిదగ్గఱ కొకముసలిబ్రాహ్మణుఁ డేతెంచెను. వానితల వడఁకుచుండెను. కొక్కులు వ్రేలాడుచుండెను. ఏదియో దుర్భరవ్యాధిబాధచే వానిమొగము వికృతముగ నుండెను.

వానిఁ జూచి వారు లేచి నమస్కరించి “అయ్యా! మీ రేలయిచ్చటకువచ్చితిరని యడిగిరి. ఆమాటవిని, యతఁడు “నృపకుమారులారా! నాకుఁ జాలనాఁకలి యగుచున్నది. భోజనము పెట్టింపుఁడని” యడిగెను. వారును “అయ్యా! భోజనమునకు మీకిష్టమైనపదార్థము లేమి? యని యడిగిరి. అంత నాబ్రాహ్మణుఁడు “నేనగ్నిదేవుఁడను. పూర్వము శ్వేతకియను భూపతి చేసిన దీర్ఘయాగమునఁ ద్రావిననేయి నాకగ్నిమాంద్యము చేసినది. బ్రహ్మదగ్గఱకుఁ బోయి నాయవస్థఁ జెప్పుకొన నాతఁడు ఖాండవారణ్యమున మహౌషధులనేకములున్నవి. వానిందినెదవేని నీవ్యాధి కుదురునని చెప్పినాఁడు. ఆవనము నింద్రుఁడు పాలించుచున్నాఁడు. అందాతనిభక్తుఁడగు తక్షకుఁడున్నందున నేను దానిం దినఁబోవునపుడెల్ల మేఘములఁ బంపి వర్షము గురియించుచుండును. మఱియు నింద్రవనపాలకులు నాకు విఘ్నముఁ గలిగించుచుందురు. మీ

రావనపాలకులఁ బాఱఁదోలిన నేను నాయక్కఱఁదీర్చుకొనెద
నని చెప్పెను. శ్రీకృష్ణార్జునులు హుతాశనునకు సాయము
జేయఁదలఁచిరి కాని వారి కాయుధములు లేనందున నప్పుడా
ఖాండవమునకు రాఁజాలమనిరి. ఆమాటల కగ్నిదేవుఁడు
"మీఁకు సందేహము వలదు. నేను వరుణునడిగి యొకదివ్యశరా
సనము నక్షయతూణీరయుగ్మముం దెచ్చితిని. ఇవి యర్జునున
కిచ్చెదను. ఇదె చక్రాయుధమును గదయు నీకిచ్చెదను" నా
తోఁ దత్క్షణము రండు" ని హెచ్చరించెను. అగ్నిదేవుఁడిచ్చిన
యాదివ్యశరాసనమర్జునుఁ డెప్పుడు దనప్రాణపదముగఁ జూచు
కొనుచుండువాఁడు. ఇదియె గాండీవమని మహాభారతమునఁ
జెప్పబడినది.

ఈవిధముగ నాయుధములు సంపాదించి కృష్ణార్జును
లగ్నిదేవునితో ఖాండవవనమునకుఁ జనిరి. వారచ్చట నిలిచి
"దేవా! హవ్యవాహనా! మేము సిద్ధముగానున్నాము.
నీపనిఁ దీర్చుకొను" మని మ్రొక్కిరి. అంతలోనె ఖాండవమం
టుకొనెను. ఇంద్రునివనపాలకులు పరుగుపరుగున వచ్చిరి.
వారినందఱఁ గృష్ణార్జునులు వెనుకకుఁ బాఱఁదోల వారేగి
యింద్రునితోఁ జెప్పికొనిరి. ఇంద్రుఁ డుద్దండకోపఘూర్ణమాన
మానసుఁడగుచువచ్చి నానాదిశలనుండియు మేఘములఁ జేరఁదీ
సి కుంభవృష్టిఁ గురిపింపఁ జొచ్చెను. అర్జునుఁ డక్షయతూణీర
యుగ్మమున నొకచేయియు, గాండీవమున నొకచేయియు,
నేచేయియెచ్చటనున్నదో విల్లెప్పుడువంగినదో తెలియకుండు

నట్లుంచుచు బాణములు వదలుచుండ, పైకెగురునవియుఁ, గ్రిందికి జాఱునవియు, నడ్డముగఁ బరచునవియు నగు శరపరంపరల ఖాండవమునకంతను నొకకప్పేర్పడెను. వర్షమంతయు నాకప్పుపైనుండి క్రిందికిజాఱిపోయెనే కాని లోని కొకచినుకైన రాలలేదు. కృశానుఁడిష్టమువచ్చినట్లు నానాజంతుసంతానములతో వనమంతయు భక్షించెను. ఆజీవప్రళయమున దానవవిశ్వకర్మయైన మయుఁడు పాండవమధ్యముని శరణువేఁడి ప్రాణముఁ గాచుకొనెను. తక్షకు నింద్రుఁడు తప్పింప వాఁడు కురుక్షేత్రమునకుఁ బోయెను. వీరిద్దఱుం దక్కఁ దక్కినవనమంతయు నశించెను.

తొమ్మిదవప్రకరణము.

యుధిష్ఠిరుని వైభవము.

ఖాండవదహనానంతరము శ్రీకృష్ణపార్థులు మయుం దోడ్కొని యింద్రప్రస్థమునకుఁ బోయిరి. వారు ధర్మరాజునకు మయునిఁ జూపించి వాఁడు తమకుదొరికినవిధమంతయుఁ దెలియఁజెప్పిరి.

కొన్నాళ్లైనవెనుక ధర్మరాజు కొలువున నిల్చి వాఁడు "రాజా! మీరు నాకుఁ బ్రాణదానము చేసితిరి. మీకు నేను ప్రత్యుపకారము చేయుపాటివాఁడఁ గాను. అయిన నాచేతి

లోనిది కావున మీ కేదైన నొక యద్భుతశిల్పముఁ జేసెద నాజ్ఞా పింపు"మని విన్నవించెను. యుధిష్ఠిరుఁడు కొంత సేపాలోచించి యేమియుఁ దోఁచక శ్రీకృష్ణు నేమైన నపూర్వగృహరచనావసర ముఁ గల్పింపుమని చెప్పెను. శ్రీకృష్ణుఁ డాలోచించి, "మయా! యుధిష్ఠిరుని వైభవమునకుఁ దగినసభ రచింపుమని" యాజ్ఞాపిం చెను. మయుఁ డాతనిమాటలు విని సంతోషముతో "మంచి మాట చెప్పినారు. పూర్వము వృషపర్వున కొకసభ చేయవల యునని నే ననేకరత్నపరికరములు సమకూర్చి కారణాంతరముల చేఁ జేయలేక మైనాకపర్వతమున బిందుసరం బను కాసారము నందవియన్నియు దాఁచియుంచితిని. వానితో నింద్రసమానుఁడై నయీ యమసూనున కొకవిమానము రచించెద"నని చెప్పెను.

పిమ్మట మైనాకపర్వతమున కేగి రేయింబవళ్లెడ తెఱపి లేక కృషిఁ జేసి మయుఁ డపూర్వమగు నొకవిమానముఁ గట్టెను. వాని నేర్పేమియోకాని గోడలయందలిచిత్తరువులు నేలమీఁద ను, నేలమీఁదిచిత్తరువులు గోడలమీఁదను బ్రతిఫలించుచుండె ను. దానియందు జలాశయములు పెట్టెనుగాని, అవన్నియు మెఱుఁగుపెట్టినందున జలస్థలవిభాగములు తెలియఁబడకుండెను. ద్వారములేనిచోట ద్వారమును ద్వారముగలచోట గోడయుఁ గనిపించుచుఁ జూచువారలకు మతిభ్రమము చేయుచుండెను సభ పూర్తియైనంత మయుఁడు దానిని రాక్షసులచే మోపిం చి తెచ్చెను. అంతనొకసుముహూర్తమునఁ బాండవపురోహితుఁ

మైన ధౌమ్యునియాశీర్వాదములతో ధర్మనందనుఁడు సభామందిరప్రవేశముఁ జేసెను.

అంతనొకనాఁడు నారదుఁడు పాండవులఁ జూడవచ్చెను. పాండవులును ద్రౌపదియు నాదివ్యమునికి నమస్కరించి యుచితాసనమునందుంచి పూజలుచేసిరి. నారదుఁడు వారినందఱఁ బరమానందమునఁ జూచి యాశీర్వదించి యనేకనీతు లుపదేశించెను. ప్రశంగవశమున నతఁడు "యుధిష్ఠిరా! స్వర్గలోకమున నీతండ్రి సుఖముగ నున్నాఁడు. ఆయన నీవు రాజసూయము చేసిన బాగుండునని నాతో నొకప్పుడు చెప్పినాఁడు. రాజసూయమున నీకీర్తినందఱుఁ జెప్పికొందురని" చెప్పి తనత్రోవ నేగెను. నారదునిమాటలు వినఁగ ధర్మరాజునకు రాజసూయము చేయవలయునను కోరికజనించెను. ఆయజ్ఞమునకుఁ దగిన ప్రయత్నములు చేయుచు నీలోన శ్రీకృష్ణుని రమ్మని వార్త నంపెను. శ్రీకృష్ణుఁడు వచ్చినంతనె యుధిష్ఠిరుఁడతనితోఁ దనపూనిక దెలియఁజెప్పెను. శ్రీకృష్ణుఁడును, "ధర్మరాజా! రాజసూయము చేయఁదగినదె. ఐనను రాజులందఱు నీయందాదరముగలవారనుకొనరాదు. మగధాధీశ్వరుఁడగు జరాసంధుఁడు చాల బలవంతుఁడు. వాఁడు రాజులనందఱ నోడించి తనరాజధానియైన గిరివ్రజమున బంధించి దినమునకొక్కని బలియిచ్చుచు భైరవపూజ చేయుచున్నాఁడు. వానిని జయించినఁ గాని నీవీయజ్ఞము చేయఁజాలవు" అని చెప్పిన ధర్మరాజు "మనబలము లాతని జయింపఁజాలవా"యని యడిగెను. అంతఁ గృష్ణుడు

"వాని నెవ్వరు జయింపలేరు. వాని పురద్వారమున మూడు భేరులు కలవు. శత్రు వెవ్వడైనం బట్టణము లోనికిం బోవునప్పుడవి తమంతం దామె మ్రోగును. వాని సేనానాయకులుం జాల నేర్పరులు. అయినను భీమార్జునులు నాతో వచ్చిన యెడల వానిం జంపు నుపాయము చెప్పెద"ననెను.

శ్రీకృష్ణుని మాటలు వినినతోడనె భీమార్జునులుత్సాహమునం బొంగి జరాసంధుని వధింపబయలుదేరిరి. అతిశీఘ్రముగ వారు గిరివ్రజమునకుం బోయి పురబాహ్యమున నున్న భేరులం జింపి తిన్నగ జరాసంధుని సౌధమున కేగిరి. అప్పటికర్ధరాత్రమయ్యెను. ఇంకను బ్రాహ్మణులు భోజనము చేయుచుండిరి. జరాసంధుండు దీక్షయందుండెను. అతిథు లింటికి వచ్చిరని యాతండు వేవేగవచ్చి వారికర్ఘ్యపాద్యము లీయం బోయెను. వారవి నిరాకరించిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు గంభీరముగ, "మాగధా! మేము నీయింటికి భోజనమునకు రాలేదు. నీదుర్మార్గము లన్నియుం జూచి యిట్టియధర్మము దేశమున నుండం జూచుచున్న వారికి పాపమే కావున నీకుం జెప్పవచ్చితిమి. భూతదయాపరుండవై సాత్త్వికపద్ధతి నీశ్వరు నారాధించిన మోక్షము వచ్చును గాని ఘోరముగ మనుష్యుల బలియిచ్చి భైరవపూజం జేసిన వచ్చునా? నీవు బలియిచ్చుటకై చెఱపట్టిన రాజులను విడిచిపెట్టుము లేదా మాలో నొకనితో మల్లయుద్ధము చేయు"మని నిరోధించెను. జరాసంధుం డా మాటలువిని భైరవార్చనకై పట్టియుంచిన వీరిని నేను విడువను. మీరుకోరినటుల మీలో నొక

నితో యుద్ధము చేసెద"నని చెప్పి భీమునాకృతిఁ జూచి యాతఁడు తనకుఁదగిన వాఁడని తెల్పి యుద్ధమునకు సిద్ధపడెనుఁ వారిద్దఱుఁ దగిన సాధనములదాల్చి యుద్ధమునఁ నొండొరుఁ దలపడిరిఁ ఒకరి కొకరు దీసిపోవక పొడుచుచుఁ దప్పించుకొనుచుఁ ద్రోయుచు డాయుచు నేడహోరాత్రములు యుద్ధము చేసిరిఁ జరాసంధుఁడలసెనుఁ అది కని పెట్టి శ్రీకృష్ణుఁడు వానికిఁ దెలిపి యీయవలదని భీమునికిఁ జెప్పి పెట్టెనుఁ భీముఁడా యేడవనాఁటి రాత్రి జరాసంధుని నిదురింపఁ బోనీక యాలయించి యలయించి చంపెను. జరాసంధుఁడు చనిపోయినంత నతని రాజ్యము వీరికి స్వాధీనమయ్యెను. అయినను శ్రీకృష్ణుఁడు జరాసంధుని కుమారుఁడగు సహదేవుని సింహాసనమెక్కించి, చెఱసాలలోనున్న రాజుల విడిపించెను. వారందఱు రాజసూయమునకు వచ్చెదమని వాగ్దానము చేసిరి.

జరాసంధుని మరణముతో రాజసూయ ప్రయత్నము సగమైనదని చెప్పవచ్చును. భరతఖండమునఁ గలుగు నితర భూపతులఁ దమకింకరులఁ జేయుదలఁచి, ప్రబలసైన్యములతో నర్జునుఁడుత్తరమునకును, భీముఁడు తూర్పునకును, సహదేవుఁడు దక్షిణమునకును, నకులుఁడు పశ్చిమమునకును దండయాత్రలు వెడలి భూపాలపాళి జయించి యపారధనముఁ దెచ్చిరి. రాజులందఱు రాజసూయమునకు వచ్చి ధర్మరాజునింటఁ బరిచర్య చేయ సమ్మతించిరి. ధృతరాష్ట్రునకుం దక్కిన పెద్దలకు

నాహ్వానపత్రిక లంపి శ్రీకృష్ణుని రావించి, ధర్మరాజు యజ్ఞ దీక్ష వహించెను

అమూల్యోపాయనములఁ దెచ్చి రాజులనేకులుయజ్ఞముఁ జూడ వచ్చిరి. రాత్రులుఁ బవలు భోజనశాలలు నిండియుం డెను. ఎన్నిలక్షలమందివచ్చిరో లెక్క లేదు. పూర్వము హరిశ్చంద్రుఁ డొనరించిన రాజసూయముగూడ దీనికి సరిపడ దనిరి. ఆమహోత్సవసరమున సహదేవుఁడు వస్తుభాండారము ను విడిదియిండ్లనుఁ బరీక్షించుచుండె. కృపాచార్యుఁడు బ్రాహ్మణ దక్షిణలయందు శ్రద్ధవట్టెను. భీష్మద్రోణులు కృ తాకృతముల విచారించిరి. ఆయుద్వ్యయములు విదురుఁడు సంర క్షించెను. దుర్యోధనుఁడు నానాదేశాధిపులుం దెచ్చిన మణి కనకోపాయనము లందుకొనెను. భక్ష్యభోగ్యములం దుశ్శాస నుఁడు పాలించెను. ఇట్లు సర్వబంధుసమాదరణాసంపద్విశే షముగ రాజసూయము నిర్విఘ్నముగాఁ బరిసమాప్తిఁ జెందెను.

"ఉ. సమ్మదమందిచూచిరి ప్రసన్నత భూజను లెల్ల బ్రహ్మతే
జమ్మును రాజతేజమును సద్బహుభూషణరత్న రాజితే
జమ్మును విస్తరించుచు నిజద్యుతియొప్పఁగ మూర్తమైనధ
ర్మమ్మనుఁబోలెనున్న గుణమందితుదీక్షితుధర్మనందనున్"

పదవప్రకరణము.

రాజ్యభంగము.

రాజసూయానంతరము ధర్మజుఁడు భూపాలునందఱి వారువారు తెచ్చిన కానుకలకు మించిన బహుమానములిచ్చి పంపెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు మొదలగువారు కొన్నిదినములైన పిమ్మట సంతోషముతోఁ దమదమ యిండ్లకేగిరి. అయిన నందుఁ గొందఱు నొచ్చుకొనిన సందర్భములు లేకపోలేదు. దుర్యోధనుఁ డొకనాఁడు సభామందిరమునఁ దిరుగుచు, ద్వారములేనిచోట ద్వారమున్నదని భ్రమించి యందుండిలోనికిఁ జొరఁ బ్రయత్నించినఁ బాపము! దెబ్బతగిలెను. అదియుఁగాక యాసమయమున నాతనియవస్థ మేడపైనుండి చూచి ద్రౌపది నవ్వెను. మఱియొకనాఁడు నీళ్లున్నచోట లేవనుకొని యాతఁడందు దిగఁబడినందున వాని బట్టలన్నియుఁ దడిసెను. మఱియు రాజులు దెచ్చియిచ్చిన మాణిక్యాద్యుపాయనములు చూడ వాని కన్నులు మిఱుమిట్లుగ్రమ్మెను. వేయేల? ధర్మజువైభవమాతని కసూయాస్పదమయ్యెను.

మనోవ్యాకులతతో నానాఁటికి నాతఁడు కృశించెను. మొగము తెల్లఁబోయెను. కన్నులు కళాహీనములయ్యెను. ఎముకలు బయలుపడెను. వానిమేనమామ శకుని యిది యంతయుఁ జూచి, ““వత్సా! నీహృదయమును బాధించుచున్న

విచారము నాకుఁ గొంతఁ జెప్పుము. చేతనైనసాయముచేసెద" నని చల్లగ నడిగెను. దుర్యోధనుఁడు దీర్ఘనిశ్వాసముతో "మామయ్యా! యింద్రప్రస్థమునఁ బాండవుల వైభవము జూచిన ప్పటినుండియు నామనసునకు సుఖము లేదు. ఆధనము! ఆనిత్యాన్నప్రదానము! నిరువదియేండ్లనుండి యవిచ్ఛిన్నముగ నడచుచున్నదే? మఱియెవరికైనఁ జెల్లినదా? నేను నొకరాజనై యిది యంతయుఁ జూచుచునిలువఁబడియుండవలసినదా" యనెను. శకునియు వానివీపు నిమురుచు "నీకింత విచారమెందులకు? నాకు జూదమునఁ గలనేర్పునీవెఱుఁగుదువుగదా! ధర్మరాజునకు జూదమున నాసక్తి మెండు. నేనతనితో జూదమాడి యతని రాజ్యమంతయు గెలిచి నీకిచ్చెదను. మునుపటి మాతండ్రిదగ్గఱకుఁ బోవుదము. ఆతనితోఁ జెప్పి ధర్మరాజుం దమ్ముల నిచ్చటికిఁ బిలిపించెద"మని చెప్పెను.

అంతశకుని తన మేనల్లుని వెంటఁబెట్టుకొని ధృతరాష్ట్రుని జేరి దుర్యోధనుని మనోవిచారమును, శరీరస్థితియుఁ జెప్పి "బావా! నీవు దీనికిఁ దగినయుపాయము చేయవలయును. కుమారుఁడు వాడుచున్నాఁ" డని తెలిపెను. ధృతరాష్ట్రుఁడును కుమారుని శరీరమంతయుఁ దడవిచూచి యులికిపడి "నాయనా! నీకింత విచారమేల. పాండవులకంటె నీవెక్కుడు భాగ్యశాలివి. నీయిష్టమువచ్చిన దక్షిణలిచ్చి నీవును యజ్ఞము చేయు" మనెను. దుర్యోధనుఁడూఱడిలక "నాయనా! నాకది పనికిరాదు. పాండవులసంపద నేను చూడలేను. శకునిధర్మజునితో

జూదమాడి వారిసంపద నంతయుఁ గెల్చినాకిచ్చును. దీనికి నీవు సమ్మతింపవలయును. అదియుఁగాక శత్రువుల గెలుచుటకు సూక్ష్మమార్గము నప్పుడది వదలుట తెలివిమాలినపని" యని బోధించెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు కుమారుని యవస్థఁజూచి "నీయిష్టము వచ్చినట్లు చేయు" మనెను.

భీష్మవిదురు లిది యెఱిఁగిరేనిఁ దన్ను నిందింతురని తెలిసినవాఁడు కావున నతఁడు రహస్యమున నొకద్యూతగృహముఁ గట్టించెను. ద్యూతశాల యైనతోడనె మఱునాఁడు విదురునిఁ బిలిచి కుమారులందఱు స్నేహద్యూతమునఁ గాలముఁ గడపవలయునని కోరినారు. వారికొఱకీద్యూతశాల వేయించినాను. నీవింద్రప్రస్థమునకుఁజని పాండవులఁబిలిచి రమ్మని చెప్పెను. భీష్ముఁడిది తెలిసి వచ్చి, "దుర్యోధనుఁడు దుర్మార్గుఁడు. వానిహితులు ఘోరాత్ములు. వీరిమూలమునఁ గులప్రళయము పుట్టును. అందును జూదము మహావ్యసనము. దుష్టవర్తనుఁడగు కుమారునొకని వదలి వంశమర్యాదఁ గాపాడు"మని ధృతరాష్ట్రుని మందలించెను. అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు "పెద్దలు మీరందఱుఁగలుగ నేయపాయము రాదు. నామాటవిని పాండవులఁ బిలువనిం"డనెను. విదురుఁడింద్రప్రస్థమునకుఁ బోయి పాండవులఁ బిలిచి తెచ్చెను. వారితో ద్రౌపదియు వచ్చెను.

మఱునాఁడందఱు భోజనములు చేసి కూరుచున్నసమయమున దుర్యోధనుఁ "డన్నా! కాలక్షేపము మాటలేదు. కొంచెము సేపు జూదమైన నాడుదమా" యనెను. ధర్మరాజామాట

లు విని "జూదము సప్తవ్యసనములలోనిది. దానివలన మహాప కారమగును. కావున జూదమాడ రాదని చెప్పెను. అంత శకుని "బ్రాహ్మణునివలె మాటాడుచున్నావు. రాజులకు జూదము కూడదా?" యనెను. అంత ధర్మరాజు రోషపరవశుఁడై "బల వంతముగ జూదమునకుఁ బిలుచుచున్నావుగనుక నేనును వెను కాడను. జూదమెవరాడెదరో రండ" నెను అంతదుర్యోధనుఁడు నేను నీతో నాడెదను. నాబదులు శకుని పాచికలఁ ద్రోయును. అతఁడు గెలిచిన నోడిననాడె" యని చెప్పెను.

శకునియు ధర్మరాజును జూదమాడఁజొచ్చిరి. ఒక పందెము తరువాత నొకటి ధర్మజుఁడోడిపోయెను. తనయాభరణ ములు, గుఱ్ఱములు నేనుఁగులు, రథములు, గోశాగారములు, రాజ్యము నన్నియుఁ బోయెను. వరుసవరుసఁ దమ్ముల నైదుగురిఁగూడ నాతఁడొడ్డియోడిపోయెను ఇదియంతయుఁ జూచుచున్న భీష్మాదులందఱు వ్యాకులతఁగలంగిరి. ఇఁక నొ డ్డుట కేమియుఁ గనఁబడక ధర్మరాజు తెల్లఁబోయి కూ ర్చుండెను. అంతశకుని నవ్వుచు "ధర్మరాజా! మఱచితివి, ధనములే కేమి! స్వయంవరమున దొరికినపాంచాలి కలదుక దా. దానినొడ్డు"మనెను. ధర్మజుఁ డావేశమున మతిమాలి పాంచా లిని గూడ నొడ్డెను. శకుని పాచికల నిష్టమువచ్చినటుల వే యఁగలఁడు. ఈపర్యాయమును ధర్మరాజె యోడిపోయెను. సభయంతయుఁ గోలాహలమయ్యెను. పాంచాలి దుర్యోధనుని దాసియనిరి.

మహాగర్వమున దుర్యోధనుఁడు పాంచాలిం దెచ్చి తన యిల్లు తుడిపింపుమనెను. దుశ్శాసనుఁ డంతఃపురమునకుఁబోయి ధర్మరాజు జూదమునఁ దన్నోడ్డి యోడుటయు దుర్యోధను నాజ్ఞయు ద్రౌపదికిఁ జెప్పెను. అప్పుడు ద్రౌపది "అయ్యా! ముందు నన్నోడెనో? లేక తన్నే యోడెనో?" చెప్పుమన దుశ్శాసనుఁడు నిశ్చయముఁ జెప్పలేక మరలివచ్చి సభలో నామె మాటలు చెప్పెను. దుర్యోధనుఁడు మరలఁ బ్రాతికామిం బిలిచి యామెయడిగిన ప్రశ్నమిచ్చట సభయందు చెప్పెదగు సభకు రమ్మనుమని పంపెను.

ద్రౌపదియును విచారమునఁ గన్నీళ్లువిడుచుచు సభకు వచ్చి "సభాసదులారా! ముందునాభర్త నన్నోడ్డెనో? తన్నే యొడ్డికొనెనో? చెప్పవలయును. నేను దుర్యోధనుని దాసినైతినా నిశ్చయింపుఁడు"ని వేఁడెను. అందఱు ధర్మరాజె చెప్పవలయుఁగాని మఱెవ్వరికీ ధర్మసూక్ష్మము తెలియదనిరి. ధర్మరాజు విచారమునను, సిగ్గుచేతను మాటాడలేకపోయెను. అంతవికర్ణుఁడులేచి, "ధర్మరాజునకు ద్రౌపదినోడ్డుట కధికారములేదు. ఆమె ధర్మరాజున కొక్కనికే కాదు భార్య!" యనెను. సభవారును వికర్ణుఁ డాడినది న్యాయమనిరి.

దుర్యోధనుఁ డామాటలు చెవినిఁ బెట్టక, "ద్రౌపది నా దాసి దాని నిచ్చటకుఁ గొనితెమ్ము. ప్రాతికామికి భీమునిఁజూచి నభయము. నీవుపోయి లాగికొనిరమ్ము"ని దుశ్శాసనునిఁ బంపెను. దుశ్శాసనునిఁజూచి ద్రౌపది గాంధారి మఱుగునకుఁ

బోయి „నే నేకవస్త్రను నన్నుఁ దాఁకవలద”నియేడ్చెను. కర్ణుఁ „డీమె యేకవస్త్రయైననేమి ? విగతవస్త్రయైననేమి ? అయిదుగురు మగలున్నదాని నెటులఁదెచ్చినఁ దేవచ్చు” ననెను. దుశ్శాసనుఁ డామె జుట్టుపట్టి యీడ్చికొనివచ్చెను.

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునిమాట లుపశ్రుతిగ రాక్షసవృత్తి నుప్పొంగి „విప్పరా! చీరబట్ట” యని యఱచెను. ద్రౌపది మహాదైన్యమున భగవంతునిఁదలఁచి దేవా! నన్నురక్షింపుము. నేను పతివ్రతనైతి నేని నామానము సంరక్షింపు మని ప్రార్థించెను. దుశ్శాసనుఁడు పుట్టమూడ్చునరికి మఱియొక పుట్ట మడుగునఁ గానిపించుచుండెను. విప్పినబట్టలన్నియుఁ బెద్దమేఱి యయ్యెను. దుశ్శాసనుఁ డేమియుఁ జేయలేక నిలిచెను. ఇది యంతయుఁజూచి భీముఁడుగ్రమూర్తియై నాభార్య నిటు లవమానించిన యీదురాత్మునిగుండెలు బ్రద్దలుచేసి వేడినెత్తురు త్రాగెద”నని గర్జించెను. సభాసదులందఱు „భీమసేనా! యిదికోపమునకు సమయముకాదు. శాంతింపుము”ని యతని నాపిరి. భీమసేను నాటోపముఁజూచి దుర్యోధనుఁడు నవ్వుచు తనతొడఁగొట్టి ద్రౌపదినివచ్చియిచ్చటఁగూర్చుండు'మని పిలిచెను. భీముఁడుగ్రమూర్తియై నాభార్య నిటులఁ దొడపైఁగూర్చుండరమ్మని పిలిచిన వీనితొడలు విఱుగఁగొట్టి చంపెద నని యార్చెను. సభాజనులందఱు గొల్లుమనిరి. ధృతరాష్ట్రుని నిందించిరి. దుర్యోధనుని దిట్టిరి. భీష్మాదులను గూడఁ దూలనాడిరి. ఈవిధముగఁ గోలాహలములతో సభ ముగిసెను.

రాత్రి గాంధారికి నిద్దుర పట్టలేదు. ఆమెకు దుస్స్వప్నము లెన్నియో వచ్చెను. పరమధార్మికులైన పాండవులను, వారికులాంగన నవమానించిన పాపమునం గులనాశనమగునని యామె గుండెలు దడదడలాడెను. ఆసాధ్వి ధృతరాష్ట్రునిం జేరి, "నాథా! పాండవులంబిలిపించి, వారిరాజ్యము వారికిమ్ము! ద్రౌపదిని సంతోషపెట్టుము. లేనిచో మనమందఱము నాశనమౌదు"మని హితముం జెప్పెను. ధృతరాష్ట్రుండుం బశ్చాత్తాపముం జెంది ద్రౌపదినిం బిలిచి "యమ్మా! నాకుమారులు చిన్నవారు తెలియక నిన్నవమానించిరి. వారినిక్షమింపుము. నేను నీకేదైన వరమిచ్చెద"ననెను. ద్రౌపది మామగారిమాటలు విని సంతోషించి "ధర్మరాజునకు దాస్యమువదిలింపు"మని కోరెను. ధృతరాష్ట్రుండు మరల "తల్లీ! యింకొకవరముం గోరు" మనెను. ద్రౌపది నాభర్తలందఱ దాస్యము వదిలింపు"మనెను. ధృతరాష్ట్రుం డామెకింకను ప్రీతినొనరింపం దలంచి "యమ్మా! యింకొకవరము వేడు"మనెను. అంత ద్రౌపది, "దేవా క్షత్రియాంగనలు రెండిటికన్న నెక్కువ వరములం గోరంగూడ"దనెను. ధృతరాష్ట్రుం డామెధర్మబుద్ధికి మెచ్చి "నీకు మూండవవరము నీవుకోరకయే యిచ్చెదను. మీరాజ్యము మీకిచ్చెద" నని పిమ్మట ధర్మజాది పాండవులం బిలిచి వారిరాజ్యము వారికిచ్చి సంతోషపెట్టి యెప్పటిలాగున రాజ్యము చేసికొనుండని యింద్రప్రస్థమునకుం బంపెను.

దుర్యోధనుఁడు తండ్రి యొనరించినపని చూచి సహింపఁ జాలక "తండ్రీ నీవు నేనొనరించినదంతయుఁ బాడుచేయు చుందువు. నీవు రాజ్యమిచ్చినావని భీముఁడు తనప్రతిజ్ఞ వద లునా? పాండవులుఁ దమపరాభవము మఱచెదరా? వీరి నుపేక్షచేయుటవలన మనకుఁ బ్రాణహానియగును. వారినిమరల జూదమునకుఁ బిలువనంపుము. తరువాతఁజూచెద" నని తండ్రి నొప్పించెను ధృతరాష్ట్రుఁ డింకొకమాఱు పాండవులఁ దీసికొని రమ్మని ప్రాతికామిం బంపెను. పాండవులును పెదతండ్రిని విశ్వసించి హస్తినాపురమునకు వచ్చిరి. మునుపటివలెనే శకుని ధర్మజుని జూదమునకు రమ్మనిపిలిచెను. బలవంతముగ నెవఁడు మనకుఁ బిలిచినప్పుడు రాజైనవాఁడు రాననునా! పాచికలు పట్టిపరపునప్పుడు శకుని "ధర్మరాజా! మీ దేశమును రాజ్యమును ధృతరాష్ట్రుఁడు మీకు దానమిచ్చినాఁడు. కావున నవి యొడ్డుటకుఁ దగవు. అందుచే మనమొక క్రొత్తపందెము పెట్టుకొందము. ఈజూదమున నోడిన నీవును నీతమ్ములరణ్యమునఁ బండ్రెండేండ్లుండి యటుపై నొకయేఁడజ్ఞాతవాసము చేయవల యును. నేనోడిన దుర్యోధనాదులటులఁ జేయు"నని యొప్పఁజెప్పెను. పాచికలుఁ ద్రోచిరి. అకటా! విధి! ధర్మరాజోడిపోయెను.

పాండవులు ద్రౌపదియుఁ బ్రతిజ్ఞాపాలకులై యరణ్యమున కుఁ బ్రయాణమైరి సర్వాభరణములుఁ బరిత్యజించి, నారచీర లు గట్టుకొని భీష్మాదికురువృద్ధులకు ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారి కి నమస్కరించి చిన్ననాఁటనుండియుఁ జనివికొని, పట్టాభిషేక

మై దిగ్విజయముచేసి యింతటివారు లేరని యందఱుం బ్రశంసింప సంచరించిన హస్తినాపురమును వదలి మహాశోకమున ఘోమ్యానుగమ్యమానులై వారు చనిరి.

“చ. తడిసిన యేకవస్త్రపరిధానముతోడ విముక్తకేశియై
తొడరు మహాదుఃఖభావమున ద్రోవది పోయె మహావనంబునం
బడినని దేశమిత్రహిత బంధుజనంబుల శోకవేదనం
గడుకొని యిట్టులేగుదురు కౌరవభామినులంచుం జెల్పుచున్”

కుంతి విదురునింటనుండెను.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

అరణ్యవాసము.

పాండవులరణ్యవాసమునకుం బోవుచున్నారని విని పౌరులందఱు వారిని వెంబడించిరి. ధర్మనందను నధర్మద్యూతమున నోడించి యరణ్యములకుం బంపుచున్న దుర్యోధను నేలుబడి సహించి యుండుటకన్నం బాండవులతో నరణ్యములకుం బోయి కాయగూరలు తిని బ్రతుకుటమేలని వారికిం దోంచెను. ఈవిధమునం దమ వెంటం బడుచున్న జనులనందఱం జూచి ధర్మరాజు, “మహాశయులారా! మీరు విచారింపవలదు. మేము మీదయచే మరలం బదమూండేండ్లకువచ్చి రాజ్యము చేసెదము. మాయందుం గరుణయుంచి మరలిపొండని యెంతో

వారిని బంపెను. కొందఱు బ్రాహ్మణులు తక్క నందఱు వెనుకకుం బోయిరి.

ఇటులం బరమవిశ్వాసమునం దన్ననుగమించుచున్న బ్రాహ్మణులతోం బాండవులు ద్వైతవనమునందు నిలువనిశ్చయించుకొనిరి. పాపమా ద్విజులందఱుం గహనాంతరమునం గందమూలములం దెచ్చికొనం గష్టపడుచుండుటం జూచిన ధర్మరాజునకు మిగులదుఃఖము కలిగెను. ఇంద్రప్రస్థమునం బ్రతిదినమనేక బ్రాహ్మణులకు సంతర్పణము చేయుచుండి నేఁడు పదిమంది కాహారము పెట్టలేనందుల కతం డెంతయుం జింతించెను. ఆవిచారముపట్టం జాలకాతం డష్టోత్తరశతనామములతో సూర్యభగవాను నారాధించి తనకు వీరినందఱం బోషించు నుపాయము జూపుమని వేఁడెను ఆతని భక్తికి మెచ్చి సూర్యుం డాతనికొక తామ్రపాత్రనిచ్చి 'రాజా! యీగిన్నె ద్రౌపదికిమ్ము. ఆమె చేతనున్నంతకాల మది యక్షయాన్నము నిచ్చు''నని యంతర్ధానముపొందెను ధర్మజుం డటులె యాగిన్నెను ద్రౌపదికిచ్చెను. బ్రాహ్మణులకుం దమకుం గావలయునన్న మాగిన్నెబోర్లించి సంతతమె పుట్టుచుండెను. దానిసాహాయ్యమున వారు సుఖముగం గాలక్షేపము చేయుచుండిరి.

పాండవు లరణ్యమునకుం బోయిరని విని శ్రీకృష్ణుండు వారిం జూడ నేతెంచెను. కాంపిల్యమునుండి ధృష్టద్యుమ్నుండు వచ్చెను. వీరు పాండవులతోం గొంతకాలముండిరి. వారు దమ

యింద్రునకుఁ బోవునపుడు సుభద్రను సుభద్రాకుమారుఁడగు నభిమన్యునిఁ గృష్ణుఁడు ద్వారకకుఁ గొనిపోయెను. ద్రౌపదికి నైదుగురు కుమారులుగలరు. వారిని ధృష్టద్యుమ్నుఁడు తనతోఁ గొనిపోయెను. పాండవులును, ద్రౌపదియు బ్రాహ్మణులతోఁ గలసి వనవాసము చేయుచుండిరి.

యుధిష్ఠిరుని హృదయ మనేకవిధములఁ బరితపించుచుండెను. ఆతని కేమియుఁ దోఁపక విచారమున సందడుఁ దిరుగుచుండెను. అరణ్యవాసమైన పిమ్మట నజ్ఞాతవాసము నిజముగ సమాప్తమైనను దుర్యోధనుఁడు తమకు రాజ్యమిచ్చునా? ఈయకున్నయుద్ధముతప్పదు! తమయన్నదమ్ము లైదుగురు కౌరవసేనల జయింపఁగలరా? ఈగతినాతఁడు సంతాపము చెందుచుఁ బిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచున్న నొకనాఁ డతనికి వ్యాసుఁడు కానిపించి యతని నోదార్చి "నీవధైర్యము పొందనవసరము లేదు. ధర్మపరుఁడవుగావున నీకు జయమగును. నాయొద్దఁ బ్రతిస్మృతియను నొకవిద్యకలదు. నీకు దాని నుపదేశించెదను. దానిని నీవర్జునున కుపదేశించి వానిని దానిచే దేవతల నారాధింపుమనుము. వానికి దేవతలవలన దివ్యాస్త్రలాభము కలుగును. మీరు శత్రువుల సుఖముగా జయించెదరు" అని చెప్పియతని కావిద్యమంత్ర ముపదేశించి తనయాశ్రమమునకుఁ బోయెను.

వ్యాసుఁడేగిన పిమ్మట ధర్మరాజర్జునునకుఁ బ్రతిస్మృతి నుపదేశించి, భవాది దిక్పాలుర దానిచే నారాధించి దివ్య

స్త్రములు సంపాదింపుమని యాజ్ఞాపించెను. సోదరునాజ్ఞ ననుసరించి యాతఁడు తపస్సుచేయుట కింద్రకీలపర్వతమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. భర్తలందఱిలో ద్రౌపది కర్జునునం దెక్కుడనురక్తి. అర్జునునకు నామెయందనురాగమె. అయినను వారు కార్యసాధనమునకై యొకరినొకరు కొంతకాల మెడఁబాసి యుండవలసెను. ద్రౌపది కన్నీళ్ళు నించుచు భర్తను సాగనంపెను.

గాంఢీవము నక్షయతూణీరములుఁ దనకు రక్షగా నర్జునుఁ డింద్రకీలపర్వతమెక్కి ముందునకు నిశ్చయముగ నడచెను. కొంతదూరమేగినతరువాత వెనుకనుండి „యాగు, మాగు” మనియొకధ్వని యాతని చెవులఁబడెను. వెనుకకుఁ జూడ నొకచెట్టుక్రింద వృద్ధమునియొకఁడు కానిపించి „యీశరాసన మేమి? నీవేమి? యిచ్చటిదానికో నీప్రవేశించుటయేమి? యనెను. అర్జునుఁడామునిమాటలువిని వినయముతో „నయ్యా! నేను తపోధనుఁడఁనుగాను ఆత్మరక్షకై బాణాసనతూణీరములఁ బూనితి” ననెను. అంతలో మునికిఁబదులుగ సహస్రాక్షులుం బర్వనిశానక్షత్రప్రభాభాసమానములై గానిపింప సురేశ్వరుఁడతనియెదుట నిలిచెను అర్జునుఁడును సాష్టాంగముచేసి „తండ్రీ! నాకు దివ్యాస్త్రములిమ్మని” వేఁడెను. ఇంద్రుఁడు కుమారునాదరించి, ముందుగ నీశ్వరునిం దిక్పాలురనాశ్రయించి వారిచే వరములనుగైకొనుము. అటుపైన నేనుఁ జేయునది చేసెద” నని యంతర్ధానము చెందెను.

అర్జునుఁ డా చెట్టునీడనె నిలిచి యీశ్వరునికొఱకుఁ దపము మొదలుపెట్టెను. ఈశ్వరుఁడతనిఁ బరీక్షింపఁదలఁచి మూకాసురుఁడను నొకరాక్షసునిఁ బంపెను.

చ. పశుపతి ద్రోహియుండగుచు భాసిలిమూకుఁడు పందివ్రాలమై
దశదిశలన్నలంగుచును దాఁటసుంజరి ఘుర్ఘురించుచున్
దశనపురాపిశింబోడము దట్టపుటగ్నికణంబులన్ వనిన్
విశదమొసంగఁ జేయుచును వేఁజనె నర్జునుఁ జీల్చునోయనన్
‘శ్రీకృష్ణభారతము’

తనపైకిఁ గోపముతో వచ్చుచున్న యాపంది నర్జునుఁ జూచెను. అంతలోనె యావైపునుండి మఱియొక బాణమాకిటి దేహమున నాటెను. అది చచ్చి నేలపైఁబడెను. వెనుకనుండి యొకకిరాతుఁడువచ్చి ‘నృపకుమారా! నేనుగొట్టఁబోయిన దాని నీవేలయేసితివి! నన్నవమానించెదవా? నాతో యుద్ధము చేయుమని యతనిఁ దాఁకెను. అర్జునుఁడు వెనుదీయక నిలచెను. వారిద్దఱు బాణవర్షములఁ గురిపించుకొనిరి. సామాన్యబాణముల కాకిరాతుఁడు లోఁగనందున నక్షయతూణీర ముపయోగింపఁదలఁచి చూచిన నందొకబాణమైన లేకపోయెను. గాండీవమెత్తి వానింగొట్టఁబోవ వాఁడది చుల్కఁగా లాగికొనెను. గాండీవము పోయినందునఁ గోపమువచ్చి ద్వంద్వయుద్ధము చేయఁబోవ వాఁడర్జునుని బిల్లవానినెత్తికొనిన ట్లెత్తుకొనెను. ఆకిరాతుని బాహుపీడనమున నర్జునుఁడు మూర్ఛపోయి నేలపైఁబడెను.

అతఁడు తెలివివచ్చిచూచునప్పటికిఁ గిరాతుఁడు నవ్వుచు నిలుచుండెను. అర్జునుఁడు మెల్లఁగ లేచి శివపూజచేసి కిరాతుని మరలఁ దాఁకవచ్చెను. వానిదగ్గఱకుఁ బోవఁ దాను బూజచేసినదళములును బూవులుఁ గిరాతునితలపైఁ గానిపించెను. కిరాతుఁడు కాఁడు శివుఁడని యర్జునుఁ డాతని ననేకవిధముల స్తుతించెను. శివుఁడు నర్జునునందు దయవచ్చి తన నిజస్వరూపముఁ జూపి దివ్యాస్త్రము నుపదేశించి యంతర్హితుఁడయ్యెను. తక్కినదిక్పాలురు నతని కనేకాస్త్రములిచ్చిరి. ఇంద్రుఁడును వచ్చి తనకుమారుని నమరావతికిఁ బిలుచుకొనిపోయి దివ్యాస్త్రములుపదేశించి యతనిగాండీవమున నెన్నటికి నలిగిపోని త్రాడును, తనువునకభేద్యమగుకవచమును, శిరమున సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించు కిరీటమును, జేత దేవదత్తమను శంఖమునిచ్చి కొన్నాళ్ళచ్చటనుంచుకొని మరలఁ దనదివ్యరథమున నతనిఁ దనసోదరులదగ్గఱకుఁ బంపెను. చిరకాలము తపస్సుచేసి దివ్యాస్త్రములు సంపాదించుకొనివచ్చిన సోదరుని జూచి వారు చాలనుప్పొంగిరి.

భీముఁడొకనాఁడు వేఁటకుఁబోయి రాత్రియైననింటికి రాఁడయ్యెను. ద్రౌపదిధర్మరాజునకది చెప్పియాతని వెదకుమనిప్రార్థించెను. అతఁడుఁదమ్ముని వెదకివెదకి యెందునుగానక తుదకొక కొండగుహలోనికిఁబోయెను. భీముఁడచ్చటఁ గొండచిలువచేఁ జుట్టఁబడి పడియుండెను. ధర్మరాజు తమ్ముఁడు చనిపో

యెననుకొ నేను కాని భీముఁడన్నా! నన్ను విడిపింపుము. ఇఁక నా లసించినఁ బ్రాణము పోవుననెను. ధర్మరాజప్పుడా యజగరముతో "నహివల్లభా, వీఁడు నాతమ్ముఁడు. వీనిని వదలిపెట్టుము నీకుఁ గడుపునిండ నాహారముఁ దెచ్చిపెట్టెద" ననెను. పాము మాటాడక భీముని శరీరమునకు మఱింత గట్టిగఁ జుట్టుకొని "ధర్మజా! నీవు నేనడిగిన ప్రశ్నములఁ జెప్పెదవేని నీతమ్ముని వదలెదను. లేనిచో మ్రింగెద" ననెను. ధర్మరాజజగర ప్రశ్నములకుఁ బ్రత్యుత్తరము లీయ సమ్మతించెను.

అజగర మతని ననేక విషయములడిగెను. యుధిష్ఠిరుఁ డన్నిటికిఁ దగినట్లు ప్రత్యుత్తరములిచ్చెను. ఆపామతని వివేకమునకు మెచ్చి భీముని వదలిపెట్టెను. భీముఁడీవలికి వచ్చునంతలోఁ బాము దివ్యతేజఃపటలవిరాజితుఁడగు నొక మహాపురుషుఁడై, యుధిష్ఠిరుముందు నిలిచి, "కుమారా! నేను మీవలెనె చంద్రవంశమునఁ బుట్టితిని. నాపేరు నహుషుఁడు. అనేక యాగములు చేసి ఘోరతప మొనరించి యింద్రుఁడనైతిని. నేనొకనాఁడు బ్రహ్మరథమునఁ బోవుచు, జరాభారమున నగస్త్యుఁడు మెల్లఁగ నడచుచుండఁ గోపించి యతనిం దన్నితిని. ఆమహర్షి నాగర్వముఁ జూచి యజగరమవగుమని శపించెను. నేను తత్క్షణమె పల్లకి నుండి క్రిందఁబడితిని. ఆశాపము సహింపనేరక శాపమోక్షణముం దయచేయుమని ప్రార్థింప నతఁడు కరుణామయుఁడై, "నీకడకు ధర్మరాజువచ్చును. వానివలన నుత్తమజ్ఞానము తెలి

సికొని శాపమోక్షణము పొందు" మని చెప్పెను. నాయనా! నేఁడు నీవలన నాకుత్తమజ్ఞానముగలిగినది. నేనిఁక స్వర్గమునకుఁ బోయెద దయయుంచుమని నహుషుఁడమరలోకమున కేగెను. ధర్మజుఁడు తమ్ముని వెంటఁబెట్టుకొని తనకుటీరముఁజేరెను.

పాండవులవృత్తాంతమంతయు దుర్యోధనుఁ డరణ్యము నుండి వచ్చినయొక బ్రాహ్మణునివలన వినెను. అర్జునుఁడు తనువుతోనె స్వర్గమునకుఁబోయి యింద్రునివలన దివ్యాస్త్రలాభముఁ బొందెనని విని మిగులదుఃఖించెను. అజ్ఞాతవాసమైన తరువాత వారు రాజ్యమిమ్మందు రేమోకదా ? అప్పుడు వారిని గెలుచుట కష్టము. ఇప్పుడెవారి నరణ్యములఁబట్టుకొని సంహరించినమేలు. అదియుఁగాక పూర్వము సభయందుఁదన్నుఁజూచి నవ్విన ద్రౌపదినొకమారు హేళనము చేయుటకన్నఁ బరమానందముకలదా? ఇదియంతయుఁదలఁచి దుర్యోధనుఁడు తన స్నేహితులతో నాలోచించెను.

వారందఱుఁ గలసి యొకయుపాయముఁబన్నిరి. ద్వైతవనమున ధృతరాష్ట్రుని పశువులు మేయుచుండెను. వానింజూచివచ్చుటకనుజ్ఞయిమ్మని ధృతరాష్ట్రునడిగిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడు "చాలు చాలు నిదివఱకు సంభవించినయపకీర్తి చాలు. అచ్చటఁ బాండవులున్నారు. మీరు వారికపకారము చేయఁజూచెద" రనెను. అంత దుర్యోధనుఁడు, "మేము వారిపొంతకుఁబోవ" మని వాగ్దానముచేసెను. తర్వాత దుర్యోధనుఁడు కొందఱు సైనికు

లతోఁ గర్ణాదులు వెంటరా నరణ్యమునకు వచ్చెను. ఆవనముసం
దొక గంధర్వకాసారము కలదు. ఆ చెఱువుగట్టునఁ జిత్రరథుఁ
డను గంధర్వుఁడొకఁడువఱకె వచ్చిదిగెను. దుర్యోధనుఁ డాస
మీపముననె విడిసెను.

పగలంతయు దుర్యోధనుఁడును వానిపరివారము నిష్టము
వచ్చినటుల విహరించిరి. సాయంకాలమునకు దుర్యోధనుని భటు
లుకొందఱు చిత్రరథునిశిబిరముఁ జూచి తమరాజునకుఁ జెప్పిరి.
దుర్యోధనుఁడు కొందఱుభటులను జిత్రరథునవ్వలకుఁ బొమ్మని
చెప్పఁబంచెను. చిత్రరథుఁడామాటలకుఁ గోపించియాసైనికులఁ
జెఱపట్టెను. దుర్యోధనుఁడు సేనతోవచ్చి గంధర్వులముట్టడిం
చెను. ఆరెండుసేనలకును ఘోరముగఁ బోరాటము జరిగెను.
ఆయుద్ధమున నిలువలేక కర్ణుఁడు పాఱిపోయెను. సేనయంతయుఁ జె
ల్లాచెదరయ్యెను. చిత్రరథుఁడు దుర్యోధనుని బట్టి తనరథ
మునఁ బెట్టుకొని యాకాశమున కెగిరెను. దుర్యోధనుని
యంతఃపురకాంతల గంధర్వులు చెఱపట్టిరి. వానిపరిజనులలోఁ
గొందఱు ధర్మరాజునగ్గఱకుఁ బోయి దుర్యోధనునిఁ గాపాడు
మని వేఁడుకొనిరి. ఆసమయమున ధర్మరా జొకయజ్ఞము చే
యుచు దీక్షయందున్నందునఁ దనతమ్ముల వారికి సాహాయ్య
ముచేయ నియమించెను. భీముఁడు "వారికేలసాహాయ్య
ము చేయవలయును? మనకుఁ జేసినయుపకారమునకా?" యనెను.
ధర్మరాజామాటలు విని "భీమసేనా! దుర్యోధనాదుల కొం

తలఁ జెఱపట్టిన భరతవంశమునకంతకు నవమానముకాదా. గృహకలహముఁ బలఁచియిట్టి పరాభవముగలుగఁ జూచుచుండ వలసినదేనా'' యనిమందలించెను. అంత భీమార్జునులు గంధర్వులఁ దాఁకిరి. ఆకాశమార్గమునఁ బోవుచున్న చిత్రరథుని నర్జునుఁడ నేకబాణములేసియరికట్టి చెఱపట్టెను. అంతఁజిత్రరథుఁడు ''పార్థా! వీఁడుమిమ్ము వెక్కిరింపవలయునని వచ్చినాఁడు. ఇందుష్టుఁడని కనిపెట్టి వీనికి గర్వభంగము చేయ నన్నంపినాఁడు. వీనినిఁ గొనిపొమ్ము'' మ్మనెను. అర్జునుఁడు ''వీనిని విడిపింపుమని మాయన్నగారియాజ్ఞ మనమిద్దఱమాయనదగ్గఱకుఁబోవుదము. ఆయన చెప్పినటులఁ జేయవచ్చు'' ననెను. అప్పుడా చిత్రరథుఁడు దుర్యోధనుని కాళ్లుచేతులుఁగట్టి యుధిష్ఠిరుముందరఁబెట్టి ''ధర్మరాజా! వీఁడుమిమ్ము వెక్కిరింపవచ్చినాఁడు. వీనినిఁ గరుణింపవద్దని'' చెప్పెను. యుధిష్ఠిరుఁడు ''గంధర్వరాజా, నన్నానందింపఁ జేసెదవేని వీనిని విడలు మనెను. చిత్రరథుఁడును వానిని వదలిపెట్టెను. అంత దుర్యోధనుఁడు లజ్జావనతవదనుఁడగుచు మరలిచని కర్ణునిఁగలిసికొనెను. కర్ణుఁడాతనిఁ జేరి ''దుర్యోధనా! నీపరాక్రమముఁ బొగడఁగలనా గంధర్వులనోడించివచ్చితి'' వనెను దుర్యోధనుఁడా మాటలువిని ''కర్ణా! నాపాటులేమని చెప్పను. చిత్రరథుఁడు నన్నుఁ జెఱపట్టికొన నర్జునుఁడు విడిపింపవలసి వచ్చెను. పాండవుల వెక్కిరింపవలయుననివచ్చి నేనే పరాభవముపాలుగావలసెను. నాకు రాజ్యమువద్దు. నేనికఁబ్రదుకఁ

జాలను. ఇచ్చటనె ప్రాయోపవేశము చేసెద"నని కంట నీళ్లు పెట్టుకొనెను. అంతఁ గర్ణుఁడాతని నెమ్మదిగ బ్రతిమాలుకొని హస్తినాపురమునకుఁ గొనిపోయెను.

పంద్రెండవప్రకరణము.

అజ్ఞాతవాసము.

అరణ్యమునందుఁ బాండవు లనేకకష్టములు పడినను వారికి దానికిఁ దగినలాభముగలిగెను. వారికచ్చట మహామును లనేకులు కనఁబడిరి. వారలవల్లఁ ధర్మరాజు నానాధర్మములు తెలిసికొనెను. పురాణేతిహాసము లెఱింగె. ఒకానొకప్పుడు దేవసాక్షాత్కారమును వారికిలభించెను. ఇటుల మెల్లమెల్లఁ గ నరణ్యవాసవత్సరములు సమాప్తి కావచ్చెను.

అప్పుడు ధర్మరాజు బ్రాహ్మణులనందఱఁ దమతమ గృహములకుఁ బొమ్మని వేఁడుకొనెను. ధౌమ్యునిఁ దమయగ్నిహోత్రములు సంరక్షింపఁగోరెను. తక్కిన పరిచారకుల హస్తినాపురమునకుఁబంపెను. ఇటులందఱుఁ జనినతర్వాత నతఁడనుజులతోఁ దామెచ్చట నజ్ఞాతవాసము చేయఁదగునని యాలోచించెను. చూడఁజూడ మత్స్యదేశ మనుకూలముగ నున్న

ట్లుతోఁచెను. ఇఁక నెవ్వరెటులఁ దమ్మెన్వ్వరెఱుఁగక యుండు లాగునఁ బ్రవర్తింపవలయునో నిశ్చయించుకొనవలయును.

ధర్మరాజు తాను బ్రాహ్మణవేషముఁదాల్చి కంకుఁడను నామమున మత్స్యరాజుఁ గొల్చెదననెను. భీముఁడు, "నేను బాగుగ వంటచేయఁగలను. వలలుఁడని పేరుపెట్టుకొని విరటుని సేవించెద"ననెను. అర్జునుఁడు "నేనింద్రునితో స్వర్గమునకుఁ బోయినప్పు డచ్చట నూర్వశి నన్ను మోహించి నేనామె యందాసక్తిఁజూపనందునఁ గోపించి నపుంసకుఁడవు గమ్మని నన్ను శపించెను. ఇంద్రుఁడు నాయలోల్యమునకు సంతోషించి యాశాపమజ్ఞాతవాసవర్షమున నుపయోగించునట్లనుగ్రహించెను. కావునఁ బేఁడినై విరటుని బిడ్డలకు నాటపాటల నేర్పుచుందును. నాపేరు బృహన్నలయని చెప్పెద"ననెను. నకులుఁడు నాకశ్వశిక్షయందుఁ బ్రజ్ఞకలదు. దామగ్రంథియను పేర విరటుని గుఱ్ఱములఁ గాచుచుండెద"ననెను. సహదేవుఁడు, "నేను పశుచికిత్సయం దారి తేరినవాఁడను. కావున నేను తంత్రీపాలుఁడను పేర నాతని పశువులఁ గాచుచుఁ గాలక్షేపము చేసెద"ననెను ద్రౌపది, "నేను సైరంధ్రివేషముఁదాల్చి విరటుని రాణికిఁ బనులుచేయుచుందును. నాపేరడిగిన మాలిని యని చెప్పెద"ననెను.

ఇటుల వారంతటఁ జేయదలచిన వృత్తులు నిశ్చయించుకొని విరాటనగరమునకుఁబోయిరి. అటులఁబోయి నగరోత్త

రభాగమున స్మశానవాటికయందొక పెద్దజమ్మిచెట్టుక్రిందికి వచ్చిరి. దానిశాఖ లల్లిబిల్లిగ నల్లుకొనిపోయెను సాలెగూళ్లు ముద్దలుముద్దలై వ్రేలాడుచుండెను. అందుచేతనట్టిపవలె దయ్యములు నాట్యమాడుచున్నుండెను. అదిచూచి యర్జునుఁడు "డన్నా! యీచెట్టు నెవరుఁజేరరారు. పగలె వీనిఁజూడ భయమగుచున్నది. మనయాయుధములింకు వాంచిరొనెద" మనెను. అంద ఱు నటులఁజేయ సమ్మతించి తమతమ యాయుధములఁదీసి కట్టకట్టి, యాసమీపమునసె పడియున్న యొకచచ్చిన యెద్దును జూచి, దానిచర్మమొలిచి యాయుధములకుఁజుట్టి, దానినెవ్వరుఁ జేరకుండునటుల శవాకారముగఁజేసి కొమ్మలలోనడుము వ్రేలఁగట్టిరి. దీని నింకను భీకర మొనరింపఁదలఁచి యాకట్టపై నొక జీర్ణశవమునుఁగూడ నంటఁగట్టిరి. అంతధర్మరాజు చెట్టునకుఁ బ్రదక్షిణము చేసి తమయజ్ఞాతవాసము నిర్విఘ్నమొనరింపుమని ధర్మదేవతకు నమస్కరించెను. ధర్మదేవతయు నాతని విన్నపమాలకించి ప్రత్యక్షముగ నభయమిచ్చెను.

నాఁడు విరాటరాజు మందిరబహిరంగణమునఁ గొలువుండెను. యుధిష్ఠిరుఁ డవనీసురవేషమున నచ్చటకువచ్చి, "రాజా! నేను సకలధర్మశాస్త్రములుఁ జదివిన బ్రాహ్మణుఁడను. నీయొద్దనుండవలయునని వచ్చితి" ననెను. విరాటనృపాలుఁడాతని మృదురీతిఁజూచి యాదరముకలుగ 'నటులెయుండు' మనెను. ఇంకఁ గొంతసేపటికె భీముఁడొక పెద్దగరిటె భుజమునఁ

బెట్టుకొనివచ్చి "రాజా! నేను బాగుగ వంటచేయఁగలను. నన్ను మీ సేవకులలోఁ జేర్చుకొనుఁడని" యడిగెను. విరాటుఁడతని మహాకృతిఁజూచి ప్రీతహృదయుఁడై వానినిఁ దనవంటయింటఁ బనిఁగొననియమించెను. తర్వాత నొకముహూర్తమున కర్జునుఁడాసభకువచ్చెను. అతని సుందరరూపముఁజూచి యిట్టివాఁడు నపుంసకుఁడయ్యెనని యచ్చటివారందఱు దుఃఖించిరి. ఆతఁడు రాజుముందఱకుఁబోయి నిల్చి, "దేవా! నేను బాలికల కాటపాటలు నేర్పఁగలను. నన్ను బృహన్నల యందురు. మీ కొమార్తెలను నాచేఁజదువు చెప్పించెదరేని వారిని నృత్యగీతములందు గంధర్వులతోఁ సమానలఁజేసెద" ననెను. విరటునకుత్తర యను నొకకుఁతురు కలదు. దానికిఁ జదువు చెప్పింపవలయునని యాతఁడు తలపోయుచుండెను. కావున నర్జును నాతఁడంతఃపురమున నుండ నాజ్ఞాపించెను. పిమ్మట నకులసహదేవులునువచ్చి విరటునొద్దఁ జేరిరి.

ద్రౌపది మలినవస్త్రముల ధరించి హీనకులసంజాతవలెఁ బట్టణములోనికివచ్చి, రాజాంతఃపురమార్గమునఁబోవుచుండెను. ఆజీర్ణపరిధానములందైన నామె సౌందర్యము మఱుఁగుపడక ప్రకాశించుచుండెను. పనిపాటులులేని కొందఱామెవెనుకఁ జప్పటలు చఱచుచు నఱచుచువచ్చిరి. ఆయల్లరిఁజూచి విరాటుని రాణి తనదాసింబంపి ద్రోవదినిఁ దనదగ్గఱకుఁ బిలిపించెను. అంతద్రౌపది "దేవీ! నేను సైరంధ్రినైయుండ

వలసె. నా పేరు మాలిని. ఈనగరమున నెచ్చటైనఁ గొలువు కుదురు నేమోయని వచ్చినాను. నీకు దాసియక్కఱ లేదా" యనెను. అంత సుధేష్ణవచ్చుచు "నింతయందముగ నున్నదాని నెవ్వరు చేరనిచ్చెదరు? మగవారందమైనయాఁడుదాని నుపేక్షు చేయరే" రనెను. అంత ద్రౌపది "తల్లీ! నన్నైదుగురు గంధర్వులు పెండ్లిచేసికొనిరి. నన్నెవరైనఁ దాఁకిరేని వారైదుగురువచ్చి పరిమార్చెదరు. కావున నాజోలికెవ్వరును రా" రనెను. సుధేష్ణయు సంతోషించి ద్రౌపదిఁ దనయింటనుంచుకొనెను.

సుధేష్ణ కుచితోపచారములు చేయుచు ద్రౌపది సురక్షితముగాఁ గాలముగడపుచుండెను. అజ్ఞాతవాసవత్సరము పూర్తికావచ్చెను. ఇఁకఁ బదునైదు దినములు మాత్రము మిగిలెను.

సుధేష్ణకు సింహబలుఁడను నొకతమ్ముఁడు కలఁడు. వాఁడింతవఱకుఁ బరదేశములనుండెను. వాఁడింటికి వచ్చిన పిమ్మట నొకనాఁడక్కగారినిఁ జూడవచ్చినప్పు డాచేరువనున్న ద్రౌపది వాని కంటఁబడెను. ఆమె లావణ్యమున కాతని హృదయము కరఁగెను. సుధేష్ణ యవ్వలకుఁ బోయిన సమయముఁ జూచి వాఁడు తనకోరిక నామె కెఱింగించెను. ద్రౌపది రోషకషాయితలోచనయై వానికిఁ దొలఁగిచనెను.

సింహబలుఁడు క్షత్రియుఁడు కాఁడు. క్షత్రియతుల్యుఁడు. వానినిఁ గీచకుఁడందురు. కీచకుఁ డతిమోహమున మతిభ్రమిం

చి మారవికారము నాపుకొనలేక తన యక్కతోఁ జెప్పుకొని యెటులైన సైరంధ్రిని దనయింటికిఁ బంపుమని వేఁడుకొనెను. సుధేష్ణకుఁ దమ్మునియందు మక్కువ యెక్కువ. వాఁడే మడిగిన నిచ్చెను. ఏమిచేయుమనినఁ జేయును.

సాయంకాలమామె ద్రౌపదిఁబిలిచి కీచకునకు ఫలాహారమును మద్యముఁ గొనిపొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. ద్రౌపది తనదేవితోఁ, గీచకుఁడు తన కపకారము చేయఁదలఁచియున్నాఁడని చెప్పికొనెను. ఆమాటలువిని సుధేష్ణ కీచకుఁడూరివారితో నెటులున్నను మనయంతఃపుర దాసీజనుల జోలికిరాఁడు. భయములేదు పొమ్మనెను. ద్రౌపది మాటాడలేక తనకపాయము రాకుండఁ గాపాడుమని సూర్యునిఁ బ్రార్థించెను. సూర్యభగవానుఁ డావిలాపము నాలకించి యామె నపాయకాలమున రక్షింప నొకరాక్షసునిఁ దోడిచ్చెను. ద్రౌపది ఫలాహారమును సురయుఁ దీసికొని కీచకునింటఁ జొచ్చెను. కీచకుఁడామెనుజూచినంత నేలేచి చేపట్టఁబోయెను. రాక్షసుఁడామెకు సాయమువచ్చెను అప్పుడామె విదలించుకొని సభామంటపమునకుఁ బాఱిపోయెను. సింహబలుఁడును రాక్షసునిఁగూలఁద్రోసి యామెను వెంబడించెను. రాక్షసుఁడును లేచి వెనుకకుఁజనెను. ఆలో ద్రౌపది సభయందున్న విరాటునితోఁ దనకు జరిగిన పరాభవముఁ జెప్పికొనెను. సింహబలుఁడనిన విరాటునికి భయము. కావున నతఁ డిగోడవ యంతఃపురమున లేచినది. మీలో

మీరే సరిపఱచుకొనవలయునననెను. - అంత సింహబలుఁడు ను వాని వెంట రాక్షసుఁడును వచ్చిరి. వారిద్దఱు నొకరినొకరు తలపడి పోరుచున్న సమయమున ద్రౌపది పాఱిపోయెను.

అటులపాఱిపోయి యామె తిన్నఁగ భీము నొద్దకుఁ జని, "సింహబలుని జంపినఁగాని నేను నిలువలే" నని యేడ్చెను! అజ్ఞాతవాసమంతయు సమాప్తి కానున్న సమయమునఁ గీచకుని మూలముగాఁ గార్యము చెడునట్లుతోఁచెను. భీముఁడాలోచించి "నీకొకయుపాయము చెప్పెదను. కీచకుపొత్తునకు నీవనుమతించిన టుల నటించి వానిని రేపురాత్రి నర్తనశాలకురమ్మనుము. నీ బదులు నేనచ్చటనుండి వానిఁ గడతేర్చెద" ననెను ద్రౌపదియు సంతోషించి తన నెలవునకుఁ బోయెను.

మఱునాఁడు కీచకుఁడు సైరంధ్రి నొకమాఱు కన్నులారఁ జూడవలయునని యంతఃపురమునకు వచ్చెను. అప్పుడు ద్రౌపది ముసిముసినవ్వులు నవ్వుచుఁ దెలిచియుఁ దెలియనికన్నుల నల్లనఁ జూచుచు వానియందనురాగముకుదిరిన దానిలాగునఁ జూచెను. వాఁడిదిచూచి "మాలినీ! నాయందెప్పుడు దయచేసెదు" ననెను. ఆమెయు మెల్లన "సింహబలా! ఇంతతొందర చేసి నసెయులుని రాత్రి నర్తనశాలకు రమ్మచ్చటఁ జెప్పెద" ననెను. కీచకుఁడు బరమానందము చెంది తన యింటికిఁ బోయి యెప్పుడు చీకటిపడునా యని వేచియుండెను. ద్రౌపదియుఁ గీచకుఁడు నర్తనశాలకువచ్చునని భీమునితోఁ జెప్పెను.

సాయంకాలమైనతర్వాతఁ దనపనులన్నియుఁ జక్కఁబెట్టుకొని మెల్లఁగ మల్లయుద్ధావసర ప్రయత్నములు చేసికొని భీముఁడు నర్తనశాలలో నరుఁగుపైఁ బరుండెను. సింహబలుఁడు నర్ధరాత్రమున సర్వాభరణభూషితుఁడై, సువాసనలు గుప్పుగుప్పున నెగయ నర్తనాగారముఁ జొచ్చెను. ఆచీకటిలోఁ దడవికొనుచుఁ దిన్నగ భీముఁడున్న తిన్నెకువచ్చి, చేయిపెట్టి చూచి చేతికి శరీరము తగిలినంతనె సైరంధ్రివచ్చినదని మెచ్చి "ప్రియా! నన్ను నీకౌఁగిటఁ జేర్పు" మనెను. భీముఁడును "మంచిది రమ్ము నాకౌఁగిలిమహాత్మ్యము చూచెదవు లే"యని దిగ్గనలేచి వానితోఁ బట్టుపట్టెను. సింహబలుఁడును గంధర్వుఁడు వచ్చెనని యూహించి వానిం దాఁకెను. పై వారువచ్చిన నజ్ఞాతవాసము చెడునని భీముఁడు భయపడెను. తనమర్యాదపోవునని సింహబలుఁడు భయపడెను. కావున వారిద్దఱు చప్పుడు కాకయుండునట్లు నిశ్శబ్దపద్ధతుల మల్లయుద్ధము చేసిరి. సింహబలుఁడలసి నేలకొఱిగెను. భీముఁడు వాని వీపువిఱిచి చంప చిత్రవధ చేయ నుత్సాహము పుట్టి కాళ్లనుఁ జేతులుఁ దలయు సంచిలోఁ గుక్కునట్లు కడుపులోనికిఁ బొడిచి వానినొక పెద్దముద్ద చేసెను.

పిమ్మట భీముఁడు ద్రౌపదినిఁ బిలిచి "నాకపకారముఁ దలఁచిన సింహబలుని నా గంధర్వులు చంపి" రని గృహరక్షకులకుఁ జెప్పుమనెను. అంత ద్రౌపదియు రక్షకులను బిలిచి

క. నాపతులగు గంధర్వుల
చేఁ బడి మృతిఁ బొందెఁ జీఁడె సింహబలుండీ,

పాపాత్మునిఁ జూపుఁడు ము,

ర్వ్యాపారఫలంబు గాంచె నని పలుకుట యున్

అందఱు భయకంపితులై ముక్కునఁ వ్రేలిడుకొని చూచుచుండిరి. ద్రౌపది తన శయనాగారమునకుఁ బోయెను.

పదిమూఁడవప్రకరణము.

అజ్ఞాతవాసావసానము

కీచకుని మరణవార్త దేశమందతిశీఘ్రముగ వ్యాపించెను. పరిసర దేశవాసులందఱు నిఁక దాము సురక్షితముగనుండవచ్చునని యూహించిరి. పురస్త్రీజనములు నాఁటనుండి వీథి మొగము జూడఁగలిగిరి.

కీచకుఁడు చచ్చెనని వినినంతనె దుర్యోధనుఁడు గంధర్వుఁడను మిషతో భీముఁడు విరాటనగరమున గలఁడని నిశ్చయించెను. ఇదిస్పష్టమైనచో నజ్ఞాతవాసభంగమగును. దానివలన ధార్తరాష్ట్రులకు నిరంతరప్రాభవమును, పాండవులకు సంతతవనవాసక్లేశమును గుదురును. కావున దుర్యోధనుఁడు తనయనుమానము భీష్మాదివృద్ధులకుఁ జెప్పెను.

దుర్యోధను నాస్థానమున సుశర్మయను నొక సామంతనృపాలుఁడుగలఁడు. అతఁడు త్రిగర్త దేశమునకు రాజు. పూర్వమొకపర్యాయము విరాట సేనలాతని దేశముఁ గొల్లఁగొనెను.

ఆకోపముఁదీర్చికొన నిదిసమయమని తలఁచి యాతఁడు “రాజా! దుర్యోధనా! నేను సేనలతోఁబోయి దక్షిణవిరాటనగరమునఁ గలపశుగణములఁబట్టుకొనెదను. మీరుత్తరభాగమునఁ బట్టణము ముట్టడిచేయుఁడు. పాండవులందుఁ గలరేని దప్పక విరటునకు సాహాయ్యముఁ జేయవచ్చెదరు. అప్పుడు సమయభంగముఁ దెలిపి మరల వనవాసము నజ్ఞాతవాసము చేయింపవచ్చు” ననెను. భీష్మాదులు నది న్యాయమేయనిరి.

అంత భాద్రపదబహుళాష్టమినాఁడు దుర్యోధను నాజ్ఞాప్రకారము త్రిగర్తదేశాధీశ్వరుఁడు విరాటనగరము సమీపించి దక్షిణభాగమున నున్న పశువులఁ బట్టుకొనెను. విరటుఁడది విని సుశర్మమీఁదికిఁ బోయెను. యుధిష్ఠిరభీమనకులసహదేవులును సైన్యముతోఁ జనిరి. అప్పుడీ రెండుసేనలకు మహాసంగ్రామమయ్యెను. సుశర్మ మహాకోపమునఁ బోరాటము సలుపుచుఁ జివరకు విరటుని విరథునిఁజేసిపట్టి తనరథమునఁ బెట్టుకొని పోవుచుండెను. భీముఁడది చూచి సుశర్మపైకురికి వాని గుఱ్ఱములఁజంపెను. ధర్మరాజు సారథిని నఱికెను. ఇది సమయముగ విరటుఁడు సుశర్మరథముపైనున్న గదఁగొని సుశర్మం గొట్టెను భీముఁడాతనికి సాయమువచ్చి సుశర్మం గాళ్లుఁ జేతులు గట్టి ధర్మరాజువద్దకుఁ గొనివచ్చెను. సేనానాయకుఁడిట్లు శత్రువులచేతఁ బడినంతనె త్రిగర్తసేనలు పలాయించలయ్యెను. విరటుఁడు ధర్మరాజుపరాక్రమముఁ బొగడి యాతనికిఁ దనరాజ్య

మిచ్చెదననెను కాని యాతఁడు వినయముతో "రాజా! నీవు మమ్ముఁ బోషించుచున్నావు. నీకై మా దేహములైన నీయవలయు నైన నేనోర్చఁగలిగెదను. ఈసుశర్మను వదలిపెట్టు" మనెను ధర్మరాజుమాటలువిని విరటుఁడు సుశర్మను వదలిపొమ్మనెను.

విరటుఁడు సైన్యములఁ బురదక్షిణభాగమున నిట్లు యుద్ధమునఁ బ్రవర్తించుచుండ నటు మఱునాఁడు దుర్యోధనుఁ డపారసేనాసమేతుఁడై వచ్చి యుత్తరగోసమూహములఁ బట్టెను. పట్టణమున నావార్త తెలియునప్పటికి దుర్గమున నెవ్వరును లేరు. విరటుని కుమారుఁ డుత్తరుఁ డొక్కఁడే యుండెను. వాఁడైనం జిన్నవాఁడు. ఇదివఱకెన్నఁడు యుద్ధమన నెట్టిదో యెఱుఁగఁడు. వాఁడంతఃపురకాంతల చెంత "నాకు రథముతోలుట కెవరైన నున్నచోఁ గౌరవసేనల నవలీలగెలిచి పశువులవిడిపించి తెచ్చెద"నెను. ద్రౌపది యామాటలువిని "యుత్తరా! మన బృహన్నల రథము తోలఁగలఁడు పూర్వము ఖాండవదహనావసరమున నర్జునున కీతఁడె రథముతోలెను. ఆతనిఁ బిలిపింపు" మనెను.

ఉత్తరుఁ డర్జునుఁబిలిపించి "బృహన్నలా! మేము కౌరవ సేనతో యుద్ధమునకుఁ బోవలెను. నీవుపూర్వమర్జునునకు ఖాండవదహనావసరమున రథముతోలితివని సైరంధ్రి చెప్పినది. నీవు మాఱుమాటాడక రావలయు"ననెను. అర్జునుఁడును గొంతతడవు హాస్యకారణమగు నటులనటించి, యుత్తరునితోఁ బోవన

మ్మతించెను. అదియుఁగాక కడచిన నాఁటితో నజ్ఞాతవాస సంవత్సరముఁ బూర్తియయ్యెను.

అర్జునుఁడు రథమునడప నుత్తరుఁడు కౌరవసేనలున్న దిక్కునకుబయలు దేరెను. పురబాహ్యమునశమీసమీపమునకు వచ్చునప్పటికి శత్రుసేనలన్నియు బాగుగఁగానిపించెను. ఉత్తరు స కాభీష్మాదికురువీరులఁజూడ నొడలు గడగడ వడఁకెను. చలిచెమట పెట్టెను. వాఁడు భయమున వణఁకుచు ‘‘బృహన్న లా! నేను తెలియకవచ్చితిని. ఈమహాశూరుల నే నొక్కఁడ నెదిరింపలేను. ఇంటికిఁబోదము రమ్మ’’ నెను. అర్జునుఁడాబా లునిమాటలు సరకుఁగొనక ముందునకుఁ దోలుచుండెను. అంత నుత్తరుఁడు రథముదిగి పాఱఁజొచ్చెను. అర్జునుఁడును వానిని వెంబడించిపట్టుకొని యదలించి తిరుగ రథమునెక్కించి ‘‘నీవు యుద్ధముచేయకున్న నేను చేసెదను. నీవు రథము తోలు’’మనెను. ఈపాత్రముంగని కౌరవసేన లమందముగ నవ్విరి.

ఇట్లుత్తరకుమారుని రథమెక్కించి శమీసమీపము నకువచ్చి వానికిఁ జెట్టునశవాకృతినున్న యాయుధములఁజూఁపి ‘‘కుమారా! పాండవులు తమయాయుధములిచ్చటఁ బెట్టినారు. చెట్టెక్కి యాకట్టఁ దెమ్మ’’ని చూపెను. ఉత్తరుఁడాశ్చర్యము చెంది ‘‘బృహన్నలా! యాయుధములిచ్చటఁబెట్టి వారెక్కడఁ కుఁజనిరి’’? యని యడిగెను. అంత నర్జునుఁడు ‘‘కంకుఁడు

ధర్మరాజు; వలలుఁడు భీముఁడు; నకులుఁడు దామగ్రంథి; సహదేవుఁడు తంత్రీపాలుఁడు; నే నర్జునుఁడను; మీామాలిని ద్రౌపది. గంధర్వుఁడనుపేర భీముఁడు మీామామనుఁ జంపినాఁడు. ఈరహస్యములు నాయనుమతిలేనిదె యెవరికిం జెప్పకు" మనెను. ఉత్తరుఁడును మహానందముతో "నిశ్చయముగాఁ గౌరవుల గెల్చినాము. సందేహమువదలి రథమునడపెద" నని గాండీవమును దానితూణీరములను దెచ్చి యర్జునున కిచ్చెను. అంత వారిద్దఱు రథమెక్కిరి. అర్జునుఁడొక మాఱు శమీావృక్షమునకుఁ బ్రదక్షిణముగ రథముఁదోలించెను. అంతలో నాతనిశిరమునఁ గిరీటము మొలచెను. శరీరమునఁ గవచము వచ్చెను. అమరదత్తమైన దేవదత్తము చేతిలో నమరెను. అప్పుడర్జునుఁడు "జయ ! పరమేశ్వరా" యని దేవదత్తముఁ బూరించెను. ఆమహారావమున దిక్కులు పిక్కటిల్లెను. రథవారణములు మోకరించెను. ఉత్తరుఁడు మూర్ఛపడెను. కౌరవబలములు భీతిల్లెను. దుర్యోధనుఁ "డుదుగోనర్జునుఁడు. సమయభంగమైన"దనెను. భీష్ముఁడు "కాదు. అజ్ఞాతవాసము నిన్నటితో ముగిసినది. చిరాయాసమున నాగ్రహోదగ్రుఁడై యర్జునుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు కాచికొనుఁడనెను. అశ్వత్థామ కర్ణుంజూచి "కర్ణా ! యర్జును నేమో చేసెదనని వీరములాడుచుండుదువు. ఏమిచేసెదవొ చూపు"మనెను.

దేవదత్తరవమున సకలసత్త్వములు విభ్రాంతములై యున్నంత గాండీవనిర్ముక్తకాండప్రకాండము లకాండధారా

ధరజలధారలంబోలెఁ గౌరవసైన్యములఁగప్పెను. ఆసైన్యమంతయు రెండుపాయలయ్యెను. అర్జునుఁడు తనరథమడ్డముగఁ దోలి పశుపాలకులను విడిపించెను. వారు శీఘ్రముగఁ బశువులఁదోలుకొని పట్టణములోనికిఁబోయిరి. అర్జునుబాణవర్షమునఁ గౌరవసేన కలఁగిపోవుచుండెను. కర్ణుఁడువచ్చి యర్జును నడ్డగింపఁజూచెను. వానిముఖమునను శరీరమున ననేకబాణములు నిండెను. ఆబాధనోర్వఁజాలక కర్ణుఁడు పాఱిపోయెను. ద్రోణాచార్యుఁడు మూర్ఛిల్లెను. భీష్మునిగుఱ్ఱములు నాశనమయ్యెను. సారథి చచ్చెను. ఆతనివిల్లుఁగూడ విఱిగెను. అంత నాతఁడు వెనుకకుంజూడక పరువసాగెను. వీరందఱు నిట్లుపోవుటఁ జూచి దుర్యోధనుఁడతిదైన్యమున "నాగతి యేమి? కొంచెము నిలువఁబడు" డని వారిం బ్రార్థించెను. అర్జునుఁ డతనిముందఱకువచ్చి "దుర్యోధనా! యిది దొంగజూదమనుకొంటివా? పౌరుషము నిలుపు" మనెను. అర్జునుఁడు దుర్యోధనుని మీఁదికేవచ్చినాఁడని పాఱిపోవుచున్నవారందఱు నాతనికడ్డమువచ్చిరి. అర్జునుఁ డనేకబాణములు వారలఁ జీకాకుపఱచి తుదకు సమ్మోహనాస్త్రము ప్రయోగించెను. దానిబలమున బలగమునందలి యేనుఁగులన్నియుఁ గునికిపాట్లుపడెను. గుఱ్ఱములు నిద్రపోవుచు నిల్వఁబడెను. యోధులాయుధములువదలి నిశ్చేష్టులైరి.

అందఱాగతి నిద్రావివశులై యున్నసమయమున నర్జునుఁడు దుర్యోధనాదికుమారుల వధింపననువుగానున్నను దయ

సోదరుల ప్రతిజ్ఞలందలపోసి యూరకుండెను. మఱియుఁ గొంతసేపటికి వారు మేలుకొని తమపరాభవమునకు సిగ్గుపడి హస్తినాపురమునకుఁ బోవమరలిరి. అర్జునుఁడును వారినిగొంతవఱకుఁ దఱిమి భీష్మద్రోణులకు వినఁబడునట్లుగాఁ బోయివచ్చెద' నని చెప్పి దుర్యోధనునితోఁ జెప్పినట్లుగ మకుటాగ్రరత్నముల రెండుబాణములచేఁ బడగొట్టి వెనుకకుఁ దిరిగెను.

మరల శమీవృక్షమునద్దఱకువచ్చి రథమాపి, దివ్యకిరీటకవచ దేవదత్తముల నంతర్ధానమొందించి గాండీవతూణీరముల ను బదిలముగఁ జెట్టుపైనుంచి యప్పటియట్ల దాఁచియింటికివచ్చుచు నర్జునుఁ డుత్తరునితోఁ 'కుమారా! కౌరవబలములను నీవే గెలిచినట్లు చెప్పుము. క్రమక్రమముగ నిజము తెలియునులే'' యనెను. ఉత్తరుఁడు నట్లె ''చేసెద'' ననెను.

విరటుఁడుతచ్చటుల రాజ్యము నపహరించి, సుశర్మనోడించి విరటుఁడు పురప్రవేశము చేసెను. అంతఃపురమునకువచ్చిన తోడనే యుత్తరుఁడాహవమునరింపఁబోయెనని చెప్పిరి. పాపమావృద్ధభూవరుఁడు కుమారుఁడేమయ్యెనో యని తహతహపడుచుండెను. ఎట్లైనఁగాని యుఁ గఁడుపుఁడలఁచిధర్మరాజు నాతఁడు జూదమాడుచుండిరి. అంతలో నొకఁడువచ్చి యుత్తరుని విజయమువనీ శునకుఁజెప్పెను. విరటుఁడానందతరంగితాంతరంగుఁడై నగరమున నుత్తరువిజయము బ్రకటింప నాజ్ఞాపించెను. ఆ మాటలువిని ధర్మరాజు! 'రాజా! యుత్తరుఁడా సేనజయింపలే

ము. బృహన్నల జయించెను బృహన్నలవిజయముఁ జాటింపుమను'' మనెను. విరటుఁ డామాటలకుఁ గోపము రాఁగా ధర్మరాజుం బాచికలతోఁ గొట్టెను. పాపమాతని ముఖమున రక్తము వచ్చునట్లు గాయము పడెను. ఆసమీపముననె యున్న ద్రౌపది వచ్చి రక్తము క్రిందపడకుండఁ దనచీరచెఱఁగుతో నొత్తెను.

అంతలో ద్వారపాలకుఁ డుత్తర బృహన్నలలు వచ్చినారని చెప్పెను. ధర్మరాజా మాటలువిని బృహన్నల నావలనుంచి యుత్తరుని లోనికిఁ బిలుచుకొని రమ్మని చెప్పెను. ఆతఁడు తనకుఁ దగిలిన గాయముఁ జూచిన నర్జునుఁడు విరటు నేమి చేయునో యని భయపడెను. ఉత్తరుఁడు లోనికివచ్చినంతనె విరటుఁడు వానిఁ గౌఁగిలించికొని "నాయనా! నావంశపావనమైనదిరా! నీ వొక్కఁడవె కౌరవవీరుల జయించితివని యానందబాష్పముల బాలకుని శిరము తడిపెను. అంత నుత్తరుఁడు "తండ్రీ! నే నేమియుఁ జేయలేదు. పురబాహ్యమున నొక దివ్యపురుషుఁడు నాకు సాయము వచ్చి యవలీలఁ గౌరవులఁ బాఱఁదోలినాఁ''డని యంతలో ధర్మరాజునకుఁ దగిలిన గాయముఁ జూచి యులికిపడి "కంకున కేల గాయము పడిన''దని యడిగెను' అంత విరటుఁడు "నేను నీ జయము ప్రకటింపుచునుండఁగ నీతఁడు నిన్నుఁ దేలికగాఁ బలికెను. నాకుఁ గోపము వచ్చి సారెతోఁ గొట్టితి''ననెను. ఉత్తరుఁ డాతనిపలుకులు విని "తండ్రీ బ్రాహ్మణుల నిట్లవమానించెదవా? క్షమింపవేఁడికొను''మనెను. విరటుఁడు పశ్చాత్తాపముఁ జెంది తన్ను క్షమింప యుధిష్ఠిరుని బ్రతిమాలెను.

మఱునాఁడు పాండవులందఱుఁ దమతమ నిజరూపము లతో విరటునికన్న ముందఱ సభకువచ్చిరి. ధర్మరాజు విర టుని సింహాసమున గూర్చుండెను. తమ్ము లుచితాసనముల నుండిరి. కొంతసేపటికి విరటుఁడచ్చటకువచ్చి నిబ్బరముగ సిం హాసనమున నున్న ధర్మరాజుం జూచి నవ్వుచు, "కంకుభట్టు! నీకు మతిచెడెనా యేమి? నాసింహాసనమునఁ గూర్చుండి నేను వచ్చిన తర్వాతనైన లేవవేమి"? యనెను. అంతనర్జునుఁడు.

ఉ. ఈతఁడజాతశత్రుఁడు మహిం దగ దిగ్విజయంబుసేసె వి
ద్యాతిశయార్థి వాసవు మహాసనమైనను నెక్కనర్హుఁడు
ద్యోతితమూర్తి కౌరవకులోద్వహుఁ డార్యనికాయసంతత
ఖ్యాతచరిత్రుఁ జూచియుఁ దగ్గియుకుం దగఁడే నరేశ్వరా?

యనెను విరటుఁడు నిశ్చేష్టుఁడయ్యెను. మెల్లగఁ జెప్పి తిరిగి "యీతఁడజాతశత్రుఁడైన నీతనితమ్ములును ద్రౌపదియు నెచ్చటనున్నా" రనెను. అంత నందఱు నాతనిముందఱ నిలు చిరి. వారినిఁజూచి విరటుఁడు, "మీవృత్తాంత మిదివఱకేఱుఁగిన మీకు నారాజ్యమంతయునైన నీయనా? తానుస్వయముగ నృత్యగీతములుచెప్పి విద్యగఱపిన యుత్తర నర్జునునకిచ్చి వివా హము చేసెదను. మీరు సమ్మతింపవలయు" ననెను. అర్జునుఁ డాతని వారించి, 'విద్యాబుద్ధులు చెప్పితిని కాన నది నాకుఁ గుమారివంటిది. మా యభిమన్యునకు నీయఁదగు" నని చె ప్పెను. విరటుఁడును సంతోషించెను.

వెంటనే, యభిమన్యుని సుభద్రను, దీసికొనిరమ్మనియు నభిమన్యునకు నుత్తరనిచ్చెదరని శ్రీకృష్ణబలరాములకుఁ దెలియఁ జేసిరి. మఱియు నానామిత్రధాత్రీపతులకు వివాహాహ్వానపత్రిక లనంపిరి. అంత నొకశుభముహూర్తమునఁ బాండవులుశమీవృక్షమునకుఁ బూజించి, తమతమ యాయుధములఁ దెచ్చుకొనిరి. శ్రీకృష్ణబలరామాది యాదవులు సుభద్రను నభిమన్యుని వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చిరి. పాండవులును బెండ్లికి వారిపక్షమున వచ్చినబంధువులు నుపప్లావ్యనగరమున విడిదిచేసిరి. విరటుఁడు వారికిఁ గావలసిన భోజనగంధమాల్యాద్యుపచారములు నడపుచుండ వారచ్చట సుఖముగనుండిరి. అంత నొక సుముహూర్తమున నభిమన్యువివాహమహోత్సవము గావించిరి.

పదునాల్గవప్రకరణము.

సంధిప్రయత్నములు.

అభిమన్యువివాహమునకుఁ బరిసరదేశాధీశులందఱు వచ్చిరి. వీరందఱుఁ బాండవుల ధర్మప్రవర్తనముఁ బ్రకటించి వారికి వీరియందభిమానముఁ గలిగించుట మంచిదని శ్రీకృష్ణబలరాములు తలఁచిరి. జూదమునాఁ డొప్పికొనినటులఁ బదుపండ్రెండేండ్లరణ్యవాసము చేసి తర్వాత నొకయే డజ్ఞాతవాసము చేసి ధర్మరాజు తనప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్చికొనెను. అయినను దు

ర్యోధనుఁ డాహ్వానము చేయక వీరి రాజ్యము వీరికిచ్చునా? రాజులందఱునున్న సభయందీవిషయములను, బలరామాదులు చర్చించిరి. ఆసందర్భమున బలరాముఁడు కార్యసాధనమునకు దండమునకు సామోపాయమని యుపన్యసించి, మున్ముందు సంధిప్రయత్నము చేయుట న్యాయమని చెప్పెను. శ్రీకృష్ణుఁడును సమ్మతించెను. రాజులందఱు సంధిసమకూడనిచోఁ బాండవులకు సాహాయ్యము చేసెదమనిరి. అంత ద్రుపదుఁడు మధురవచనరచనాధురీణుఁడైన తనపురోహితుని ధృతరాష్ట్రుపాలికిఁబంపి "పాండవులు మాట చెల్లించిరి కావున నిఁక ధృతరాష్ట్రుఁడు వారిరాజ్యము వారికీయవలయునని చెప్పు"మనెను.

ఆబ్రాహ్మణుఁడు హస్తినాపురమునకుఁబోయెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు వానినెంతయు నాదరించెను. భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణసౌబలవిదురాదులసమక్షమున నాతఁడు "పాండవులు తమప్రతిజ్ఞఁ జెల్లించిరి కావున వారిరాజ్యము వారికీయవలయు"నని చెప్పెను. దుర్యోధనుఁడు సూదిమోపఁదగినంత నేలయైన నీయననెను. కర్ణుఁడు "నేనుండగఁ బాండవులను నీవు జయించుట కేమిసంశయమని హెచ్చరించెను. భీష్ముఁడప్పుడు లేచి "కర్ణా! నీదుర్మంత్రమునఁ గౌరవవంశము నశించుచున్నది. నీవు పెద్దమాటలు చెప్పి సమయమువచ్చినప్పుడు పాఱిపోదువు. గంధర్వయుద్ధము జ్ఞాపకము చేసికొ"మ్మనెను. అంతఁ గర్ణునకుఁ గోపమువచ్చి భీష్ముఁడు బ్రతికియున్నంతవఱకు నేనాయుధములు ముట్టనని సభనుండి లేచిపోయెను. దుర్యోధనాదికుమారులు

నాతని వెనుకఁ జనిరి. సభ కలకలాకులమయ్యెను. ధృతరాష్ట్రుఁ డీరసాభాసమంతయుఁ జూచి, మహాప్రభునితో "నయ్యా! నేను [illegible] నూయని గ్రహముఁ జెప్పెను. ప్రస్తుతము మీరు పాండవులకు గ్రాసముఁ జనుఁ"డనెను. పిమ్మట ధృతరాష్ట్రుఁడు సంజయునుపప్లావ్యమునకుఁ బంపెను. ఆతఁడు సామాన్యముగ, నరణ్యవాసక్లేశమునకు నజ్ఞాతవాసాసిధారావ్రతమునకును పాండవులను బాగుగ నోదార్చి పోయెనంతే కాని, రాజ్యము మాటఁదలపెట్టఁడయ్యెను.

ఆయినను ధర్మరాజునకు యుద్ధమునం దిష్టము లేదు. ధార్తరాష్ట్రులు నూర్గురుఁ బాండవులైదుగురుఁ గలసి నూటయైదుగురు రన్నదమ్ములై సుఖముగనుండవలెనని యతనికభిమతము. చివరకైదూళ్లయిన నిచ్చిన సంతుష్టిపడుదునని యాతఁడనెను. శ్రీకృష్ణుఁ డిరాయబారము నడపఁబూనెను. అతఁడా కార్తిక మాసమున హస్తినాపురమునకుఁ బోయి ధృతరాష్ట్రునకుఁ దన వార్త నెఱిఁగించెను. భీష్మాదులందఱు ధర్మరాజెంతయు ధర్మాత్ముఁడని పొగడిరి. భూమండలమంతయు జయింపఁగలిగిన సోదరులుండియు నతఁడింతస్వల్పముగ నడుగుచున్నపుడు త్రోసివేయఁగూడదనిరి. దుర్యోధనుఁడు మాత్రమెప్పటివలెనె "మైదూళ్లుగాదు. ఒకసైననీయను. సూదిమోపుటకైనఁ దావీయ"ననెను.

నాఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు విదురునింట భోజనము చేసెను. మఱునాఁడాతఁడు మరలసభకువచ్చినప్పుడు దుర్యోధనుఁడాతనిఁ జెఱపట్టవలయునని తనస్నేహితులతో నాలోచించుకొనెను.

ఈలో నాఁటిసభయందు నడచినవృత్తాంతమంతయు
విని వ్యాసుఁడచ్చటికివచ్చెను. ఆమునిసత్తముఁడు గాంధారి
దగ్గఱకుఁబోయి “తల్లీ! నీవైనఁ గుమారుని మందలింపుము.
ధృతరాష్ట్రా! నీవుపేక్ష చేసిన నేమనుకొనుచున్నావు? కుల
నాశనమగుఁజుమీ! యనెను. ధృతరాష్ట్రుఁడాతనివైపునకుఁ
దిరిగి, “మునివర్యా! నేనంధుఁడను; కుమారులను శిక్షింప
లేను కార్యమా పనిముచెప్పుఁడి. ఇఁక నామాటలువినుఁడు’’మ
నెను. గాంధారి “మునిశ్రేష్ఠా! మీరుండఁగా వానినిఁ బిలిపింతు
జూడుఁడ’’ని దుర్యోధనునిఁబిలిచి “నాయనా! నామాటవిను.
పాండవులకు దేవసహాయముగలదు వారితో సంధిచేసి కుల
నాశనము తప్పింపు’’మనెను. దుర్యోధనుఁడు సమాధానముఁ
జెప్పక, నిలువునిలుమంకి తలిదండ్రులకైన నమస్కరింపక,
మునినాథునికైనఁ జూడక గిఱుక్కునమరలెను.

మఱునాఁడు మరల సభయయ్యెను. అందఱువచ్చిరి,
దుర్యోధనుఁడు తనస్నేహితులతో శ్రీకృష్ణునిఁ జెఱపట్ట
సిద్ధముగవచ్చెను. శ్రీకృష్ణుఁడది కనిపెట్టి “మూర్ఖా! దుర్యో
ధనా! నేనొంటరిగా వచ్చితిని కదా యని నన్నుఁ బట్టుకొనఁ
జూచుచున్నావా? ఇదిగోఁ గన్నులఁదెఱచి చూడు’’మనెను.
అంతలో నాతనిపార్శ్వమునఁ బాండవులు కనఁబడిరి. అతనిశరీర
మున బ్రహ్మమహేశ్వరాది దేవతలును, పరమమునులును, గా
నిపించిరి. ధృతరాష్ట్రునకును దివ్యదృష్టినచ్చి యావిశ్వరూపము

జూచి "కృష్ణా! దేవా! నాకుమారులల్పజ్ఞులు తెలియక నీకవమానము చేయదలఁచిరి. శాంతింపుము శాంతింపు"మని నమస్కరించెను. శ్రీకృష్ణుఁడప్పుడు తననిజరూపముఁదాల్చి సభామందిరమును వెడలి తనత్రోవ నేగెను.

తిన్నగ నాతఁడు విదురునింటికిఁబోయి నాటి సభావృత్తాంతమంతయుఁ గుంతికిఁజెప్పెను. కుంతి "యన్నా! పాండవులనిఁకవచ్చి తమ క్షత్రియజన్మము సార్థకముచేసి కొనుమను" మని చెప్పెను. ఆతఁడామెను వీడ్కొని గమనోన్ముఖుఁడయ్యెను. శస్త్రసన్యాసముచేసి యిటనున్న కర్ణుఁడాతనిఁ గొంత సాగనంపెను. శ్రీకృష్ణుఁడు వాఁడు కుంతీకుమారుఁడగుటఁ జెప్పి పాండవులతోఁ జేరుమనెను. కర్ణుఁడామాటవిని "యింత కాలము నన్ను దుర్యోధనుఁడు పోషించెను. ఆపత్సమయమున నతనివిడుచుట ధర్మముకాదు. నన్నునమ్మి యతఁడాహవోన్ముఖుఁడయ్యెను పాండవులను గెల్చుట కష్టమని నేనెఱుఁగుదు"ననెను. శ్రీకృష్ణుఁడు వాని ధర్మబుద్ధికిమెచ్చి "కర్ణా! నేనుఁ బోయివచ్చెదను. మహాకలియుగము వచ్చుచున్నది. ఈసమయమునఁజచ్చిన వారిది పుణ్యమని భీష్మాదులకుఁజెప్పు"మని వానిం బంపి తా నుపప్లావ్యమునకు వచ్చెను.

పదునయిదవప్రకరణము.

౧. మహాసంగ్రామము.

శ్రీకృష్ణుఁ డుపప్లావ్యమునకు వచ్చి సంధిపొసఁగు నాశ లేదని చెప్పెను. ధర్మరాజును యుద్ధముచేసెదననెను. భీమార్జునులు తమ బాహుబలములకుఁ దుష్టియాయెనని సంతోషించిరి. అర్జునుఁ డుత్సాహమున నాబాణములచేఁ గౌరవబలమంతయు నొక దినములో నాశనముఁ జేసెదననెను. భీముఁ డు "అర్జునా! నన్నుఁ గూడఁ గొంచెము చూడుము, దుర్యోధనదుశ్శాసనులను మాత్రము నాకు వదలుమ"నెను.

విరాటుఁడు తన సేనలన్నిటిని పాండవులకిచ్చెను. ద్రోణాచార్యునికొఱకు జనించిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ దోడ్కొని ద్రుపదుఁడువచ్చెను. యాదవబలములతో సాత్యకి వచ్చెను. శ్రీకృష్ణుఁడరుదెంచి, యర్జునునకు రథముఁదోలఁ బూనెను. తక్కిన రాజులు కొందఱు పాండవులనుఁ గొందఱు కౌరవులనుఁ జేరిరి. కౌరవులకు పదునొకండక్షౌహిణులును పాండవులకేడును సమకూడెను. పాండవసేనకు ధృష్టద్యుమ్నుని సేనాధిపతిఁ జేసికొనిరి. కౌరవులు భీష్మునిఁ బెద్దఁ జేసిరి.

ఉభయసైన్యములు హస్తినాపురసమీపమున నున్న కురుక్షేత్రమునందుఁ జేరి యుద్ధమారంభించిరి. ఆభీకరసంగ్రామమున దినములకెందఱో చనిపోయిరి. ఒక్కొక్కప్పుడు కౌ

రవులె యోడిపోవునటులుండెను. ఒకమారు పాండవులు పరా
శ చెందుచుండిరి. కౌరవసేనయందు భీష్మద్రోణకర్ణశల్యులు
న్నంతవఱకుఁ బాండవులకు జయముకలుగదని నిశ్చయమయ్యె
ను అందును భీష్ముని ముందఱ నెవ్వరు నిలువలేకుండిరి. అర్జు
నుఁడును వెల్లఁబోయెను. ఈవిధముగ నొకనాఁటితరువాత నొ
కనాఁడు భీష్ముఁ డరిసంఘములఁ దునుమాడుచుఁ దొమ్మిదిది
నములు గడచెను.

భీష్మున కొకవ్రతముగలదు. యాఁడుదానితోడను, న
పుంసకుని తోడను, జననకాలమునుండి గాక నడుమ మగతన
ము వచ్చినవానితోడ నాతఁడు యుద్ధము చేయఁడు. పాండవులి
ది తెలిసికొనిరి.

పాండవసేనయందు శిఖండియను నొకరాజకలఁడు. వాఁ
డు తొలుత నాఁడుపుట్టువునఁబుట్టి యీశ్వరానుగ్రహమున
మగవాఁడయ్యెనందురు. పదియవనాఁడర్జునుఁ డాతనిఁ దనముంద
ఱఁబెట్టికొని భీష్మునెదిరించెను. భీష్ముఁడు తన వ్రతభంగముక
లుగునని శిఖండిఁ గొట్టుట మానెను అర్జునుఁడు శిఖండివెనుక
నుండి బాణములవారిగఁ దాతపైఁ గురిపించెను భీష్మునిశరీర
మునందు వ్రేలెడుమైన లేకుండ బాణములు గ్రుచ్చుకొనెను
సాయంసమయమునకు భీష్ముఁడలసి నేల కొఱగెను. అతని నిం
డనున్న బాణములు పఱుపువలెనుండ నాతఁడుండెను. భీ
ష్ముఁడు పడినంతనె కౌరవబలములన్నియుఁ బాఱఁజొచ్చెను.

అర్జునుఁడు పితామహుఁడు పడెనను విచారమునఁ బాఱిపోవు వారిని దఱుముటయు మఱచి నిశ్చేష్టుఁడై నిలఁబడెను.

రాజులందఱు నతని చుట్టుఁ జేరిరి. దుర్యోధనాదికుమారులును పాండవులును నతనిదగ్గఱకుఁ బోయిరి. ఆతఁడందఱకును దగుహితోపదేశము చేసెను. కర్ణుని క్షమించెను. తెల్లఁదెల్లఁబోవుచున్న యర్జునుఁ జూచి "నాయనా! నీవు క్షత్రియధర్మము నెరవేర్చితివి, విచారింపవలదనెను. అప్పుడు దక్షిణాయనము. కార్తికమాసము గావచ్చును.

గంగాదేవి తనకుమారుఁడు దక్షిణాయనమునఁ జనిపోవునేమో యని సందేహించి హిమవత్పర్వతనివాసులగు గొందఱు మునులను భీష్మునియొద్దకుఁ బోయి యాతని నుత్తరాయణము వచ్చువఱకు నిలుపుమని చెప్ప బ్రతిమాలుకొనెను. మునులును మానసౌకస్స్వరూపధారులై వచ్చి యాకాశమున శారదాభ్రఖండములవలె నందందు దిరుగుచు మృదుస్వరముల 'భీష్మా! కురుశ్రేష్ఠా! ఇది దక్షిణాయనము. ప్రాణములు విడువకు'మనిరి భీష్ముఁడును "మానసౌకములారా! నేనెఱుఁగుదును. ఉత్తరాయణము వచ్చినగాని ప్రాణములను విడువ"ననెను. హంసములును దిరోధానము నొందెను.

అటులఁ బడియున్న భీష్ముని రాత్రులయందుఁ గ్రూరజంతువులు బాధింపకుండు నట్లొక యావరణము చేసి, తగువారలఁ గావలియుంచిరి. భీష్మశరీరము నేలనంటక యున్నందున

నతనిశల క్రిందికిఁ బ్రేలుచుండెను. ఆతఁడు తనకొక తలగడ తెమ్మని దుర్యోధనునడిగెను. దుర్యోధనుఁడు చక్కని తూలి కామయోపధాన మొకటిఁ దెప్పించెను. భీష్ముఁడదిచూచినవ్వి "యర్జునా! నీవుగాలి యొకుఁ తగిన తలగడపెట్టవే"ఁడనెను. అప్పుడర్జునుఁడు మూఁడుబాణములు తాతతలక్రిందవైచి వాని మడిమలు శరతల్పముతో సమానముగనుండునట్లు నాటించెను భీష్ముఁడు తనతల దానిపై నాపికొనెను కొంతసేపటికి తనికి దాహమయ్యెను ఆతఁడు "శరతల్పముననున్న నాకు శరసంభూతములుగాని నీళ్లు త్రావరా"దనెను. దుర్యోధనాదు లేమిచేయవలయునో తెలియఁజాలక నిలుచుండిరి అర్జునుఁడొక బాణము సంధించి భూమిలోనికిఁ గొట్టెను భూవివరమునుండి, తళతళలాడుచుఁ బాతాళధారలు బయలుదేరెను భీష్ముఁ డానీటిం ద్రావి దాహముఁ దీర్చుకొనెను. ఆతనికి వలయు నుపచారము లొనరింపఁదగు వారి నియోగించి కౌరవులును బాండవులుఁ దమతమ శిబిరములకేఁగిరి.

భీష్మునననంతరము ద్రోణుఁడు సేనాధిపతియయ్యెను. కర్ణుఁడును వచ్చెను. ద్రోణుడు సైన్యాధికారాభిషేకసమయమున దుర్యోధను నొకవరము కోరుమనెను. దుర్యోధనుఁడు "బ్రాహ్మణోత్తమా! యుధిష్ఠిరుని బంధించి తె"మ్మనెను ద్రోణుఁడు వాని హృదయమెఱుఁగదలఁచి "యతని నేమిచేసెద"వని యడిగెను. దుర్యోధనుఁడు "యుధిష్ఠిరునిఁ జంపినఁ బాం

డవులు మనల బ్రతుకనీయరు. వానినిగట్టి తెచ్చి మనల జూద మాడించి శాశ్వతవనవాసమునకుఁ బంపిన మేలగు''ననెను.

ద్రోణుఁడు ధర్మరాజుం జెఱపట్టెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. దుర్యోధనుఁడామాట శిబిరమందుఁ జాటించెను. పాండవులు నది వినిరి. అర్జునుఁడు "నాప్రాణములుండగ ధర్మజునెవ్వరుఁ బట్టలేరని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. అర్జును పూనికవిని కౌరవబలములనం దుఁ బదివేవురు రాజకుమారు లర్జునుఁ జంపనైనఁ జావెదము. చావనైనఁ జచ్చెదమని శపథము పట్టిరి.

ఈవిధముగ, బ్రతిజ్ఞపైఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి ప్రాణములపై నాస్థవదలి యుద్ధము చేయుచుండఁ బోరు ఘోరముగనుండెను. అర్జునునికుమారుఁ డగునభిమన్యుఁడు మృతినొందెను. ఎంద ఱో రాజులువచ్చిరి. ద్రోణునిఁ దప్పించుకొనుట మె కష్టముగ నుండెను. ఇఁక జయించు టెట్లు?

శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునిఁజూచి «ఆచార్యుని జయింపఁద రముకాదు. ఏదైన దుఃఖవార్తవినిన నాతఁడు పోరువదలును అశ్వత్థామ చచ్చెనను'' మనెను.అర్జునుఁ డసత్యమాడననెను. ఆసమయముననె మాళవరాజు నేనుఁగొకటిచచ్చెను. దానిపే రశ్వత్థామ. భీముఁ డానెపమున నశ్వత్థామ చచ్చెనని గట్టిగన అచెను. ద్రోణుఁడదివినెను. ఆతనిహృదయము పగిలెను. అయినను యుద్ధముచేయుచు నొకభటుని యుధిష్ఠిరుదగ్గఱకుఁ బోయి నిజము దెలిసికొని రమ్మనిపంపెను. శ్రీకృష్ణుఁడును

యుధిష్ఠిరునొద్దకుఁబోయి మాళవాధీశునేనుఁగు చచ్చుటయు దానిపేరశ్వత్థామ యగుటయుఁ జెప్పియశ్వత్థామ చచ్చెనను ననెను. ధర్మరాజప్పు డశ్వత్థామ చచ్చెననెను.

ద్రోణుం డామాటవిని శస్త్రములనువిడిచి రథముపైఁగూర్చుండి ప్రాణములు వదలఁదలఁచి ప్రాణాయామముఁ బట్టెను. ప్రాణములు వదలుచున్న సమయమున ధృష్టద్యుమ్నుఁడువచ్చి యాతని నీడ్చి తలనఱికెను. ద్రోణుఁడు చచ్చినతోడనె కౌరవ వ్యూహము చెదరి పాఱిపోయెను.

ద్రోణునిమరణానంతరమున కర్ణుఁడు సైన్యాధిపతి యయ్యెను. కర్ణుఁడు పరాక్రమశాలియైనను వానికెన్నియో శాపములుగలవు. బ్రాహ్మణుఁడ నని చెప్పి యసత్యముగ నస్త్రము లభ్యసించినందులకుఁ దనయస్త్రము లవసరమునకు స్ఫురింపకుండునట్లు పరశురాముఁడు శపించెను. బాణవ్యాసంగము చేయుచున్నపుడొక బ్రాహ్మణుని ధేనువున కొకబాణముతగి యది చచ్చినందున నాతఁడు కోపించి మహాయుద్ధమున రథము నేలలో దిగఁబడునటుల శపించెను. అన్నిటికిఁ దోడాతనికి రథమునడపుచున్న శల్యుఁడు నిరంతరమర్జునుం బాండవుల బొగడుచు వానికి నిరుత్సాహముఁ గలిగించుచుండెను.

ఇన్నియవరోధములున్నను, గర్ణుఁ డెచ్చటకుఁ బోయిన నచ్చటఁ భీముఁగుః బెంటలు కుప్పతిప్పలయ్యెను. అర్జునుఁడెన్ని మాఱులో వాని బారినుండెను గాని కర్ణునికి సమయస్ఫూర్తి

నశించెను. వారిద్దఱు నొకరినొకరు తీసిపోవక పోరుచున్న సమయమునఁ గర్ణుని రథచక్రములు నేలలోదిగఁబడెను. కర్ణుఁడు రథముదిగి "యర్జునా! నారథచక్రము క్రుంగిపోయినది. నేను దీనినెత్తువఱకు బాణములు నాపుము. ఇది ధర్మయుద్ధపద్ధతి గనుక నడిగితిని కాని నీకు భయపడి కా" దనెను. ఆమాటల కర్జునుఁడు మెత్తపడునేమోయని శ్రీకృష్ణుఁడు "కర్ణా! నీవును ధర్మము చేరెత్తెదవా? ద్రౌపదిని వివస్త్రం జేయ వచ్చునంటివి. ఘోషయాత్రనెపమునఁ బాండవుల హింసింప దుర్యోధనునిఁ బురికొల్పితివి. అప్పుడునీతు లేమైన"వనెను. అర్జునుని కావమయములన్నియు జ్ఞాపకమువచ్చి మహోగ్రహోదగ్రమూర్తియై రథచక్రమెత్తుకొనుచున్న కర్ణునొకబాణముతో శిరశ్ఛేదముఁ జేసెను.

కర్ణార్జును లిటుపోరుచుండ భీముఁడర్జునునకు సాయము చేయ వచ్చుచుండెను. త్రోవలో దుశ్శాసనుఁడు వానికడ్డము వచ్చెను భీముఁడతని గుఱ్ఱములఁ గూల్చి సారథినిఁజంపి యాతనిం గ్రిందికిలాగెను వారిద్దఱుఁ గొంతవడి పోరిరి. దుశ్శాసనుఁడు క్రిందఁబడెను భీముఁడిదేసమయమునుగఁ దనకత్తితో వాని గుండెలలోఁ బొడిచి, యీవేడినెత్తుటిం ద్రావి వానితలనఱకెను. యుధిష్ఠిరుఁడు శల్యునిఁజంపెను. ఇటులఁ బ్రధానయోధులందఱుఁ జచ్చినంతఁ గౌరవసేన పరుగిడమొదలు పెట్టెను. పాండవానీకము వారిని వెన్నంటి తఱిమెను. ఆసంకుల సంగ్రా

మమున నంద అన్నిదిశలకుఁ బాఱిరి. యుయుత్సుఁడను నొకడు తక్క దుర్యోధనుని తమ్ములందఱు నంతమొందిరి. దుర్యోధనుఁడు రణరంగము వదలి తలదాచుకొన బరుగెత్తెను. నాఁటి సంగ్రామమునఁ గౌరవబలము పదునొకండక్షౌహిణులలో నొక సైనికుఁడైన మిగులలేదు కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలు మాత్రమె బ్రతుకఁ దప్పించుకొనఁ గలిగిరి.

పదునారవ ప్రకరణము.

దుర్యోధను నంత్యదశ.

రణరంగమునుండి పాఱి దుర్యోధనుఁ డొంటరిగఁ జాలదూరముపోయెను. ప్రాణము లెంతతీపిన! ఎప్పుడు నేనుఁగు నెక్క కాని బయటికి రానివాఁడు పరిచారకులులేనిదె కదలనివాఁడు వందిమాగధులులేక యుండనివాఁడు నగధీశుఁడనిపించుకొనినవాఁడు నేఁ డా దుర్యోధనుఁడు క్షుద్రసర్పము మౌ నెమలిఁగాంచి కలుగు దూఱునట్లు మార్గమున ద్వైపాయనమను నొక మడుఁగుఁ జూచి జలస్తంభవిద్యాశరణ్యుఁడై దానిలోఁ దాఁగెను

దుర్యోధనునికొఱకుఁ బాండవు లెంతయు వెదకిరి. ఎంతవెదకిన నతఁడు కనఁబడలేదు యుధిష్ఠిరుఁడు వాఁడెచ్చట నున్నదియుఁ గనుఁగొనినవారికిఁ బెద్దబహుమానమిచ్చెదనని చాటించెను.

కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలును దుర్యోధనుని వెదకుచుండిరి. మఱియుం ద్రోణుని నన్యాయముగం జంపిన పాంచాలుర యంతముం జూడ నశ్వత్థామ దీక్షవహించి యుండెను. వారునుం దిరిగితిరిగి ద్వైపాయనహ్రదముం జేరి "దుర్యోధనా" యనియఱవ దుర్యోధనుండు లోపలినుండి పలికెను. వీరిమాటలసమీపమునసె పాండవసైనికు లాహారార్థము వేటకు వచ్చిన కొందఱువిని భీమునితోం జెప్పిరి. భీముండు యుధిష్ఠిరునకుం జెప్పెను.

పాండవులంత ద్వైపాయనహ్రదమునకువచ్చిరి. యుధిష్ఠిరుండాతీరమున నిలిచి, దుర్యోధనుంబిలిచి, "పౌరుషహీనముగ నిటులేలదాగెదవు? రమ్ము మాతో యుద్ధముచేయుము, చచ్చిన స్వర్గమనుభవించెదవు, బ్రతికిన సామ్రాజ్యమేలెద" వనెను. దుర్యోధనుండతని మాటలువిని "యుధిష్ఠిరా! నాసహజన్ములందఱు మృతిం బొందిరి. వారు లేనిరాజ్యము నాకడవివంటిది. నీవారందఱు క్షేమముగనున్నారు. ఈ రాజ్యము నీకిచ్చెద, నీవే యేలు" మనెను. యుధిష్ఠిరుండప్పుడు "దుర్యోధనా! రాచపుట్టువుపుట్టి నీవలన దానముపట్టుదునా? యుద్ధమునకువచ్చినప్పుడు వీరందఱుం జచ్చెదరని తెలియదా? రమ్ము! మాలో నొకనితో ద్వంద్వయుద్ధముచేయుము. నీవుగెలిచిన రాజ్యమంతయుం గైకొనుము. మావాండు గెలిచిన మాకి" మ్మనెను.

యుధిష్ఠిరుని ధర్మవాక్యముల కలం దుర్యోధనుండు

నీటనుండిబయటికి వచ్చెను. వచ్చునప్పుడాతఁడు తనగదఁగూడ దెచ్చుకొనెను.

ఈవిధముగ నీటనుండివచ్చి యాతఁడు పాండవులతో శమంతపంచకమునకుఁబోయి యచ్చట జిన్ననాఁటనుండియుఁ దనకసూయాస్పదుఁడైన భీమునిఁ దనతో గదాయుద్ధమొనర్పుమనెను. అందఱు నందుకు సమ్మతించిరి. భీముఁడు దుర్యోధనునితోఁ దలపడెను. తక్కినవారందఱా చెటువుల గట్టున వీరింజూచుచుఁ గూర్చుండిరి. బలరాముఁడు వీరి యుద్ధముఁ జూడందపమునుమానివచ్చెను.

ఆశమంతపంచకమున భీమదుర్యోధనులు భీకరముగఁ బోరిరి. గదావిన్యాసమునఁ జిత్రములనేకములు చూపిరి. దుర్యోధనుని దెబ్బలకు భీముఁడదరిపడెను దెబ్బలకుఁజతికి వానిమేనినుండి రక్తధారలు గారుచుండెను. యుధిష్ఠిరుని గుండెలలో జాయిపడెను. అంత గృష్ణుఁడు లేచి, గెలుచును. మనభీముఁడె గెలుచు'నని తొడఁజఱచికొట్టెను. ఆచప్పుడువిని నంతనె భీమునకుఁ దానొనరించిన ప్రతిజ్ఞ జ్ఞాపకమునచ్చి దుర్యోధనుం దొడలపైఁగొట్టుటకునిదానించుచుండెను. ఆసమయమున దుర్యోధనుఁడు తన విరోధి శిరోధి నగలింపఁ దటాలున నెగిరెను. ఆయెగురునప్పుడు వానితొడలు బయల్పడెను. భీముఁడు తిన్నఁగఁ దనగదతో వానిపై బెట్టెను. తొడలువిఱిగి దుర్యోధనుఁడు నేలఁగూలెను.

గదాయుద్ధమునఁ దొడలపైఁ గొట్టఁగూడదు. ఈ శాస్త్రవిరుద్ధప్రవర్తనకు భీమునిఁ జంపెదనని బలరాముఁడు మండిపడి లేచెను. శ్రీకృష్ణుఁ డన్నను బాహువులఁజుట్టి పట్టుకొని “భీముఁడు రాజసమూహసమక్షమున దుర్యోధనుతొడలు విఱుగఁగొట్టెదనని శపథము చేసెను. ఆప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చె నే కాని శాస్త్రవిరుద్ధముగఁ గొట్టలేదని తెలిపెను. బలరాముఁడును శాంతించెను. పాండవులు విజయోత్సాహమునఁ దమ శిబిరమున కేగిరి.

సాయంకాలమయ్యెను. చలిగాలి కొట్టుచుండెను. తొడలువిఱిగిపడియున్న దుర్యోధనుఁ డేకాకియై బాధవలన మూలుఁగుచుండెను. నక్కలు, తోడేళ్ళు వానిచుట్టుఁజేరి వాని గాయముల నాకవలయునని మూఁజూచుచుండెను. ఎంతయో కష్టమునొంది దుర్యోధనుఁడు వానినాపుకొనుచుండెను. అంతలో నశ్వత్థామయుఁ గృపాచార్యకృతవర్మ లచ్చటకు వచ్చిరి. అశ్వత్థామ దుర్యోధనునిజూచి తనతండ్రిమరణముఁ దలఁచి మహాకోపముతోఁ బాండవుల శిక్షించెదనని బయలుదేరెను.

అతఁడటులఁదిన్నఁగఁబోయియర్ధరాత్రమునఁబాండవశిబిరముఁజొచ్చెను. అందఱునిద్దురపోవుచుండిరి అటులనిద్రించువారి నాతఁడువరుసవరుసనఱికెను. ద్రౌపదీకుమారులైదుగురినిఁజంపి దుష్టదునిఖండించి ధృష్టద్యుమ్ను నతిక్రూరవధ చేసెను. పిమ్మట నింకననేకులఁజంపి యాతఁడు దుర్యోధను దగ్గఱకుఁబోయి

తానుజేసినదంతయు వానికిఁజెప్పెను. దుర్యోధనుఁడు మిక్కిలి సంతోషించి "గురుకుమారా! నీవునన్ను సంతోషపెట్టినట్లు భీష్ముఁడు ద్రోణుఁడుఁగూడ సంతోషపెట్టలే"దని యంత లోనె ప్రాణములు వదలెను. అశ్వత్థామయు శాంతించి గంగాతీరమునఁ దపమొనరింపఁబోయెను.

మఱునాఁడు పాండవులు తమశిబిరముఁ జూచుకొను నంత నందఱుఁజచ్చియుండిరి. ద్రౌపది తనకుమారులు చచ్చిరని విని పాండవులశ్వత్థామనుఁ జంపి వానిశిరోరత్నముఁ దెచ్చినఁగాని తానగ్నిప్రవేశము చేసెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. కావున మిగిలినబలములతో నర్జునుఁడు గంగాతీరమునకుఁ బోయి యచ్చటఁ దపమొనరించుచున్న యశ్వత్థామఁగాంచి, "యీదొంగజపములకేమి లే! రమ్మని" కవ్వించెను. అంత నశ్వత్థామయులేచి శరాసనము ధరించి సైన్యమంతయు బెదరునట్లు పోరెను. అర్జునుఁడు నశ్వత్థామయుఁ జివరకొక మహాస్త్ర మొకరిపై నొకరువైచికొనిరి. ఇద్దఱుఁ జచ్చునట్లుండెను. అప్పుడు నారదుఁడును, వ్యాసుఁడునువచ్చి వారిని దమయస్త్రములనుపసంహరింపుఁడనిరి. అర్జునుఁ డుపసంహరించెనుగాని యశ్వత్థామయటులఁ జేయశక్తిచాలక దానిం బాండవాంగనాగర్భములకుఁ ద్రిప్పెను. అంత శ్రీకృష్ణుఁడు "గురునందనా! నీవందఱిగర్భములు నిర్మూలముచేసినను నేనొక్కనిబ్రతికించితిని. నీవీశిశుహత్య చేసినాఁడవు గావున మూఁడువేలేండ్లు దిక్కుమాలిపరిభ్రమింపుము"ని శపించెను. అశ్వత్థామయుఁ

దన పరాజయ మొప్పుకొని శిరోరత్నము నిచ్చెను. అది చూచి ద్రౌపది తనప్రతిజ్ఞ మానుకొనెను.

యుద్ధమింతటఁ ముగిసెను. దుర్యోధనాదికుమారులు చచ్చిరని విని ధృతరాష్ట్రుఁడు మిక్కిలి శోకించెను. గాంధారి మొదలగు నంతఃపురకాంతలుఁ గరుణాక్రాంతలై మందిరమంతయు దుఃఖారవముల మాఱుమ్రోగునటుల నేడ్చిరి. అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు గాంధారియుఁ గోడండ్రును శోకారవములతో మలినపరిధానములతో వియుక్తవేణీభారములతోఁ దన వెంట రా మృతబంధుజనుల కంత్యసంస్కారము లొనరింప నాహవ భూమికి బయలుదేరెను. నాఁడు మహాపతివ్రత ద్రౌపదిపడిన యుసురిట్లు పరిణమించెను.

శ్రీకృష్ణుఁడును పాండవులు నతనిఁజూడఁబోయిరి. యుధిష్ఠిరునిఁ గౌఁగిలించుకొని ధృతరాష్ట్రుఁ డేడ్చెను. తర్వాత నాముసలిరాజు భీముఁడెక్కడయని యడిగెను. శ్రీకృష్ణుఁడాతని తొందరఁజూచి యినుపబొమ్మ నొకదాని నచ్చటఁబెట్టించెను. ధృతరాష్ట్రుఁడును వచ్చి దానినిగట్టిగఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఆ సందిటిబల మేమొకాని యినుము తుత్తునియయ్యెను. ధృతరాష్ట్రుఁ డామహాప్రయత్నమున సొమ్మసిలి భీముఁడుచచ్చెనని తలఁచి „హా! భీమసేనా" యని నేలఁబడెను. కొంతవడి కాతఁడు లేచెను. అంత శ్రీకృష్ణుఁడు „రాజా! నీకింతమోహ మేల? నీకుమారుని దుర్ణయమున నింత పుట్టినది" యనెను. ధృరాష్ట్రుఁ డామాటలువిని నేను పుత్రశోకప్రమాదమునఁ

14

బడి యిటులఁ జేసితి. నేనొనర్చినదితప్పు. నన్ను క్షమింపవలయు ననెను. ఆతని దైన్యమును జూచి యుధిష్ఠిరుఁడు మిగుల దయా సంచలితమానసుఁడయ్యెను. పిమ్మట వారుచితరీతి సంగ్రామమునఁ జచ్చిన బంధుజనులకుఁ బారలౌకికక్రియ లొనర్చిరి.

అంత దుర్యోధనాదికుమారులకు నివాపములొసఁగు నవసరమున గాంధారి మహాశోకరోషరసావేశకలుషితాంతరంగముతోఁ దన నేత్రపట్టము నొకయింత పైకిఁబట్టి పాండవ విజయసంధాత కావున శ్రీకృష్ణుని నిలువున దహింపఁ దలఁచి యతనిపాదములపైఁ దన కన్నుల నిల్పెను. అంతలో నామె పతివ్రతాగ్ని తేజమునఁ బాదములు చుఱుక్కుమన శ్రీకృష్ణుఁడు వెనుకకు లాగికొని "తల్లీ! శ్రీవ్యాసమహర్షి సమక్షమున నీకుమారుఁ డెట్లుప్రవర్తించెనో తలఁచుకొను"మనెను. గాంధారియు సద్దికొని "కృష్ణా! నీవు సమర్థుఁడవయ్యు మావంశము వారిపోరు మాన్పక చూచుచు నూరకుంటివి. కావున నీ వంశమువారు నిట్లె యొండొరులఁ జంపికొనుచుండఁ జూచుచు నేమియుఁ జేయలేక పోయెదవు కాక. నేఁటినుండి ముప్పదియాఱవయేట నీవరణ్యమున దిక్కుమాలి చత్తువు గాక" యని శపించెను.

పదునేడవ ప్రకరణము.

పెద్దల పరమపదప్రాప్తి.

దుర్యోధనాదికుమారులకు నన్యబంధువులకుఁ బరలోక క్రియలు చేసిన తర్వాతఁ బాండవులు ధృతరాష్ట్రునితో హస్తినాపురమునకు వచ్చిరి. అచ్చట శ్రీకృష్ణుఁడు ధృతరాష్ట్ర విదుర కృపాచార్య సమక్షమున ధర్మరాజునకుఁ బట్టాభిషేకము చేసెను. పాండవులును ధృతరాష్ట్రునియం దనురాగము గలిగి యతఁడు పుత్రశోకము మఱచునట్లుఁ బ్రవర్తించుచుండిరి.

యుద్ధరంగమునఁ బడియున్న భీష్ముఁడింకనుఁ జావలేదు శ్రీకృష్ణుఁడొకనాఁడు ధర్మరాజుం జూచి "భీష్ముఁడు మహాజ్ఞాన సంపన్నుఁడు. అతఁడు పోయిన నతని విజ్ఞానమంతరించును. కావున నాతని నాశ్రయించి నీవాజ్ఞానము సంపాదింపుమనెను. ధర్మరాజుం దనతాత నాశ్రయించి యేబదియాఱుదినము లాతని ధర్మోపన్యాసములు వినెను. అంత నుత్తరాయణము వచ్చెను. భీష్ముఁడు ప్రాణములు వదలెను. ధృతరాష్ట్రుఁడతని కుచితవిధముల ననేకదానధర్మములతోఁ బరలోకవిధులొనర్చెను.

భీష్మనిర్యాణానంతరము ధర్మనందనుఁడు పదునైదేండ్లు ప్రజాపాలనము చేసెను. అతని రాజ్యమున ఈతిబాధల నల్లయక ప్రజలు సుఖించుచుండిరి.

ధృతరాష్ట్రుని క్షేమము లోపములేక దినములేగుచుండెను. యుధిష్ఠిరుఁ డొనరించు ప్రతిపత్తిచే ధృతరాష్ట్రునకుఁ బుత్రులు లేని విచారముకొంత యుపశమించెను. కానిభీమునకు మాత్రము పెదతండ్రియందు కోపము శాంతింపలేదు. యుధిష్ఠిరుఁ డున్నపుడు మాటాడకపోయిన నాతనివెనుక నంధభూపతి నేడైన ననుచుండువాఁడు "నన్ను జంపఁ దలఁచి నా భార్య నవమానించి యడవులకుఁ బంపె నన్నేకబాధలు పెట్టినప్పు డవి నేనెట్లు మఱవఁగలను? నాకష్టములకుఁ దుదిఁ బట్టెన" ననుచుండెడు వాఁడు. ధృతరాష్ట్రున మాటలలోకింత కరవముగఁ బోఁచుచుండెను.

అదియుఁగాక వార్ధకమున నరణ్యమునఁ గాలక్షేపము చేయుట పూర్వ్యాచర భూపాలురకాచారము! కావున ధృతరాష్ట్రుఁడరణ్యమున వానప్రస్థాశ్రమమునఁ గాలక్షేపముఁ జేయుఁ దలఁచి తనకోర్కె ధర్మజునకుఁ జెప్పెను. ధర్మజుఁడాతని వయస్సును, గ్రుడ్డితనముఁ దలఁచి యరణ్యవాసము వలదని వేఁడుకొనెను. కాని ధృతరాష్ట్రుఁడు తనపూనికి మానసందునఁ దుదకు సమ్మతించెను. అప్పుడాయంధభూపతి పురవాసులందఱఁ బిలిపించి యొకపెద్దసభ చేసి తన యభిప్రాయము సభాసదుల కెఱిఁగించెను. ఆసభయందు పురవాసులపక్షమున శంభుఁడను నొకబ్రాహ్మణుఁడు వచ్చి "ధృతరాష్ట్రుని యందు మాకందఱకు ననురాగమెకాని మఱియొకటిలేదు. ఆయన ప్రభుత్వమున సుఖముగ నుంటిమి. కురుక్షేత్రయుద్ధ మాయన క్షేమము దెలి

యదు. ఆయన కే పాపమును లేదు. వానప్రస్థాశ్రమమున నాయ
న కతఁడు పుణ్యలోకము ప్రాప్తించుఁగాక" యని యుపన్యసిం
చెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు నొకపూర్ణిమనాఁడు కడసారిగ మృత
బంధుజనులకందఱకుఁ దిలోదకము లిచ్చి గోదాన భూదాన హి
రణ్యదానములు చేసి యరణ్యమునకుఁ బోయెను. అతనితో
గాంధారియుఁ గుంతియు సంజయుఁడును విదురుఁడును గూడ నేగిరి.

అట్లుఁ జని వారు కురుక్షేత్రసమీపమున శతయూపుఁడ
ను నొక రాజర్షి యాశ్రమమునకుఁ బోయి యచ్చట వన్యఫ
లాశనులై తప మొనరించుచుండిరి. కొన్ని మాసములైన పిమ్మ
ట ధర్మరాజు వారిం జూడఁబోయెను. అతఁడు వచ్చునంతకు వి
దురుఁ డవసానావస్థయందుండెను. ధర్మరాజు చూచినంతనె
విదురుఁడు దూరముగఁ బరువెత్తెను. ధర్మజుఁడు నాతని వెంబ
డించెను. తుదకతఁ డొక చెట్టునకుఁ జేరఁబడి నిలిచెను. అంత వాని
శరీరమునుండి దివ్యతేజ మొకటి ధర్మజుని జేరెను. విదురుని
శరీరము నేలపైఁ బడెను. ధృతరాష్ట్రాదు లవిదురునకుఁ బర
లోకక్రియలు చేసిరి. ధర్మరాజు హస్తినాపురమునకుఁ బో
యెను. ధర్మరాజు హస్తినాపురమునకుఁ బోయిన తరువాత
ధృతరాష్ట్రుఁడు నతనివారును గంగాద్వారమునకుఁ జనిరి. అ
చ్చట వారు కొంత కాలము నిలచిరి. పిమ్మట కురుక్షేత్రమునకుఁ
బ్రయాణమై వచ్చుచుండిరి. మార్గమందొకనాఁడు పెనుగాలి
వీచి యడవి యంటుకొనెను. నిరంతరోపవాసములఁ గృశించియు
న్న వా రాయగ్నినుండి వెలువడ నేరక యొకచోఁ గూర్చుండి

సంజయుని మాత్రమావలకుఁ బంపి మరణము నిరీక్షించుచుండిరి అంతలో నొక మహానిలము వీచి యనల స్తంభాకృతి నున్న జ్వాలదవనీరుహసందోహము లేకముగఁ గూలి వారింగప్పి దహించెను.

యుధిష్ఠిరుఁడు వారి మరణవార్త విని మిక్కిలి శోకించెను

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము.

పాండవుల స్వర్గారోహణము.

యుధిష్ఠిరుని రాజ్యాభిషేకానంతరము శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకకుఁ బోయి సుఖముగనుండెను. ముప్పదియాఱుసంవత్సరములయ్యెను. గాంధారీశాపదినములును, వచ్చెను.

శ్రీకృష్ణుఁ డొకనాఁడు సాత్యకి కృతవర్మాది యాదవులతో సముద్రసందర్శనమున కేగెను. అచ్చట యాదవులందఱు వేడుకలఁ గాలము గడపుచుండ వారిలో వారికి మేలములు వచ్చెను. మేలములు కోపములయ్యెను. ఇటులకోపపరవశులై యాదవులందఱు సాత్యకిపక్షముగొందఱు కృతవర్మవైపున గొందఱుఁ జేరి పోరి మృతులైరి. కృష్ణుఁ డేమియుఁ జేయలేక నిలుచుండెను.

ఇటుల బంధువు లందఱుఁ మరణించిన నతఁజావార్త వసుదేవునకుఁ దెలిపి యర్జునుఁడు వచ్చి యాదవాంగనలను హస్తినాపు

రమునకు గొనిపోవునటుల వారిని సంరక్షింప నతని నియమించి తాను దపోవనమున కేగెను. అచ్చట బలరాముఁడు తపము చేయుచుండెనని చెప్పితిమికదా! శ్రీకృష్ణుఁ డచ్చటకుఁ బోవునప్పటికి బలరాముని నోటనుండి మహాసర్ప మొకటి బయలు వెడలి యాకాశమున కేగెను. బలరాముఁడు శేషుని యవతారము గావున నాతని దేహాంశ మూగతి నమరలోకముఁ జేరెను. శ్రీకృష్ణుఁడును యోగధ్యానపరుఁడై యొడలినిండఁ బీతాంబరముఁ గప్పికొని యొక చెట్టుక్రిందఁ బరుండెను. దూరము నొక వేఁటకాఁడు శ్రీకృష్ణునిఁ జూచి పెద్దలేడి యనుకొని తనబాణముతోఁ గొట్టెను. ఆవేటునఁ బడిన కళేబరముఁ జేకొన నాబోయవాఁడు దగ్గఱకు వచ్చి చూడ నక్కటా! ద్వారకానాథుఁడు! శ్రీకృష్ణుఁడు వానికి దుఃఖోపశమనము చేసి పంపెను. కొంతసేపటికిఁ దానును బ్రాణములు వదలెను.

యాదవప్రళయము విని యర్జునుఁడు ద్వారక కేతెంచెను. అతఁడు వచ్చునప్పటికి శ్రీకృష్ణాంతఃపురమంతయు శోకాకులమై యుండెను. మఱునాఁడు వసుదేవుఁడు గూడఁ జనిపోయెను. అర్జునుఁడు యాదవాంగనలఁ దోడ్కొని హస్తినాపురమున కా యేడవనాఁడు ప్రయాణమయ్యెను. వారొక యడుగు నడచుకొలఁది సముద్రమున నొక కెరటము లేచుచుండెను. వారు పొలిమేర దాఁటినతోడనె సముద్ర ముద్దండముగఁ బొంగి పట్టణముం ముడిచివైచెను.

అర్జునుఁ డాయాదవాంగనలతోఁ గొంతదూరము పోవ నచ్చటఁ గొందఱు కిరాతు లతని నడ్డగించి స్త్రీలఁ జెఱపట్టిరి. అర్జునుడు దస్యులఁ జంపఁదలఁచి గాండీవ మెత్తెను గాని దాని ని వంపఁజాలఁడయ్యె. అకటా! కాలమహిమ! వార్ధకమున వాని బల మంతయు నశించెను. తన్ను శరణుజొచ్చినయాఁడువారి నాతఁడు రక్షింపలేక పోయెను.

చోరు లెత్తుకొనిపోవ మిగిలినవారితో నతఁడు హస్తి నాపురసమీపమునకు వచ్చెను. అచ్చట నతనికి వ్యాసుఁ డెదు రయ్యెను. అతఁ డామునితోఁ దనకుఁ గలిగినపరాభవము చెప్పుకొని విలపించెను. వ్యాసుఁ డాతని విచారము గాంచి కుమారా! మీ రొకనిమిత్తము భూలోకమున నవతరించి నారు. మీరు చేయఁదగిన చర్యపూర్తియైనది. ఇఁక మీరు సన్యసింపవలయు'' ననెను.

హస్తినాపురమునకు వచ్చి యర్జునుఁ డామునిమాట లన్నతోఁ జెప్పెను. యుధిష్ఠిరుఁ డామాటలు విని యాశ్రమ వాసము చేయఁదలఁచి తనయభిప్రాయము భీమాదులకుఁ జెప్పెను. వారు నతని ననుగమింపఁ గృతనిశ్చయులైరి.

వెనుక నశ్వత్థామ పాండవనారీగర్భములు హరించె ననియుఁ గృష్ణుఁ డం దొకకాంతగర్భము గాఁచెద నని ప్రతి జ్ఞ చేసె ననియు వింటిమి. పిమ్మట నొకరితరువాత నొకరు పాండవకాంతలు ప్రసవించి మృతశిశువులఁ గనిరి. అభిమన్యు నిభార్య యగు నుత్తరయు నొకమృతశిశువుం గనెను. కృష్ణు

డాకుమారినిఁ బునర్జీవితుం జేసెను. వాఁడిప్పుడు యౌవనము వచ్చి యౌవరాజ్యాభిషేకమునకు సిద్ధముగ నుండె వాఁడె పరీక్షితుఁడు.

యుధిష్ఠిరుడు తానరణ్యమునకుఁ బోవఁదలఁచెను గాన రాజ్యమంతయు నభిమన్యుకుమారున కిచ్చెను. వానికిఁ గృపాచార్యు నాచార్యునిఁ జేసెను. యుయుత్సునకు సైన్యాధిపత్యమిచ్చెను. ఇంద్రప్రస్థభాగము వజ్రుఁ డనుయాదవున కిచ్చి వానిని యాదవాంగనలందఱఁ గాపాడ నాజ్ఞాపించెను. అంతనొకసుముహూర్తమున ధౌమ్యాది బ్రాహ్మణుల కనంతదక్షిణలిచ్చి, గార్హస్థ్యాగ్న్యుద్వాసనముఁ జేసి యరణ్యమునకు బ్రయాణమయ్యెను. భీమార్జుననకులసహదేవులును ద్రౌపదియు నతని వెంట వచ్చిరి.

హస్తినాపురము వదలి వెడలునపుడు పరీక్షితుఁడునుఁ బురవాసులు వారలఁ గొంతదూరము సాగనంపి తమతమ యిండ్లకుఁ బోయిరి పురవాసులందఱుఁ జనినపిమ్మట వారితో వచ్చినసారమేయ మొకటి పాండవుల వెంటఁబడి కొట్టిననుఁ బోకుండెను. ధర్మరాజు తనతమ్ములతో దానిఁ గొట్టవల దని “యిది మనల నాశ్రయించి వచ్చుచున్నది. రానిండు నేను” ఇటుల వారు తూర్పుగఁ బోయి సముద్రతీరమునకు వచ్చిరి. ఒకనాఁ డచ్చట వారి కొకదివ్యతేజము ప్రత్యక్షమై యంభోదమహారవగంభీరవాక్యముల వారాశితరంగగర్జాయమానవచోగుంభనముల “నర్జునా! నేనగ్నిదేవుఁడను. వెనుక ఖాండవ

దహనావసరమున నీకిచ్చినవిల్లును దానలు వరుణదేవునివి. వాని నొప్పగింపు'' మనెను. అర్జునుఁ డాదేవుని యాజ్ఞఁ జేకొని గాండీవము గిరగిరఁ ద్రిప్పి వార్ధిలోనికి విసెను. అప్పుడు సాముద్రగహ్వరముల నివసించియున్న వరుణుఁడు తనబాహువులెత్తి దాని నందుకొనెను. ఇట్లఱువదియైదేండ్లు పార్థుని బాహువుల నందుకొనియున్న యాదివ్యశరాసన మంతర్ధానము చెందెను.

పాండవు లప్పటినుండి కదలి పశ్చిమోత్తరయాత్రలు సేవించి హిమాలయాభిముఖముగ నడచిరి. ఆకాశము గొడుగుగా నలరు నాహిమాలయపర్వతముల నతిక్లేశమున దాటి యావల నున్న మరుభూమినిఁ గడచి, మేరుపర్వతముఁ జేరిరి. దాని చుట్టుఁ బరమమునులనేకులు తపము చేయుచుండిరి. దాని శిఖరముననే దేవతలు నివసింతురు. వా రామునులను దాఁటి తిరిగిచూడక పర్వతము నెక్కసాగిరి. కొంతదూర మరుగునంత ద్రౌపది నేలఁ గూలెను. భీముఁ డది చూచి "అన్నా! ద్రౌపది నేలఁ గూలినది. ఇది మహాపతివ్రత. ఏమిపాపము చేసిన" దనెను. యుధిష్ఠిరుఁడు తిరిగియైనఁ జూడక, "భర్తలందఱ నర్జుమనందు దీని కభిమాన మెక్కువ. ఆదోషమున నిది చచ్చిన" దనెను. మఱియుఁ గొంత పోవ సహదేవుఁ డాపర్వతికర్కశప్రదేశమున జాఱెను, భీముఁడు విచారముతో "అన్నా! సహదేవుఁడు దివ్యజ్ఞానయుతుఁడు. ఏల పడె" ననెను. యుధిష్ఠిరుఁ డెప్పటివలెనే నడచుచు, "వానికదే గర్వము. ప్రపంచమునఁ

దనయంతటి జ్ఞానసంపన్నుఁడు లేఁ డనుకొనుచుండును. ఆపాపమున వీఁడు కూలె" ననెను. ఇఁకఁ గొంతదూర మేగిన తర్వాత నకులుఁడు క్రిందఁబడెను. భీముఁడు కన్నీళ్లు నించుచు, "అన్నా! నకులుఁడును బడినాఁడేమి" యనెను. యుధిష్ఠిరుఁడు "వీనికిఁ దనయంత యందమైనవాఁడు లేఁ డని గర్వము. దానివలన వీఁడు చచ్చె" ననెను, పిమ్మట వా రెప్పటివలెనె నడువసాగిరి. మఱికొంతనడికి నర్జునుఁడు పడెను. భీమునికి గుండె పగిలినట్లయ్యెను. "అన్నా! మనయర్జునుఁ డేమితప్పు చేసెను? ఇటులఁ గూలినాఁ" డనెను. యుధిష్ఠిరుఁడు "వీనికిఁ దనయంతటి విలుకాఁడు లేఁ డని గర్వము. కౌరవబలమంతయు నొకదినమునఁ జంపెద నని చెప్పి యటులఁ జేయలేకపోయెను, ఆదోషమున వీఁడు చచ్చె" ననెను. ఇంకను గొంతదూరము పోవునటికి భీముఁడు క్రిందఁబడెను. అటులఁబడి యాతఁడు దైన్యమున నన్నను జూచి "యన్నా! నే నేమి తప్పుచేసితి" ననెను. యుధిష్ఠిరుఁడు "భీమసేనా! నీవు భోజనప్రియుఁడ వయ్యు నితరులకుఁ బెట్టవలయు నని యెన్నఁడు ననుకొనలేదు. ఆ దోషమున నీవు కూలితి" వనెను.

ఇటుల భార్యాసహోదరవిహీనుఁడై ధర్మరాజు సారమేయద్వితీయుఁడై చనుచు మేరుశిఖర మెక్కఁ దొడఁగెను. అంతలో నింద్రుఁడు ధగధగాయమాన విమాన మెక్కి యతని యెదుటఁ గానిపించి, "ధర్మనందనా! నిన్ను స్వర్గమునకుఁ గొనిపోవ వచ్చితిని. విమాన మెక్కు" మనెను. ధర్మరాజు "ఇంద్రా!

నాసోదరులును భార్యయు లేనిదే నాకుస్వర్గమెందులకు. వారి ని గూడఁ గొనిపో'' మ్మనెను. ఇంద్రుఁడు ''వారచ్చటనున్నా రనెను. అంత ధర్మరా జింద్రునకుఁ దనతోనున్న శునకముం జూపి "నాతో నిది వచ్చుచున్నది. దీనినిఁగూడ రానిచ్చెదవా'' యనెను. ఇంద్రుఁడునవ్వుచు ''రాజా! ఇటువంటిమాటలా చెప్పెదవు. కుక్కను దాఁకిన స్నానము చేయవలయును. దీనిని స్వర్గమునకుఁ దీసికొని రమ్మనుచున్నా'' వనెను. ధర్మరాజా మాటల నూఱుకొనలేక, ''యిది రాకున్నచో నేనును రాను. ఇచ్చటనె నీకొలకుఁ దప మొనరించుచుండెద'' ననెను. అంతలో నత్యద్భుతముగ నాశునక మంతర్థానము చెందెను. ధర్మజుని యెదుట యముఁడు నవ్వుచు నిలఁబడి ''యుధిష్ఠిరా! నీహృదయముఁ బరీక్షింపవచ్చితిని. ప్రపంచమున నీసాటివచ్చువా రెవ్వరు లేరు. యథేచ్ఛ నమరావాసమునకుఁ బొమ్మని యంతర్హితుఁ డయ్యెను. ధర్మజుఁ డప్పు డింద్రునివిమాన మెక్కెను. అదియు నల్లనల్లన పైపై కెగసి స్వర్గముఁ జేరెను.

విమానము దిగినంతనె ధర్మరాజు తనసహోదరులనరసెను. వారతని కెచ్చటఁ గనఁబడలేదు. అంత నతఁడు కోపముతో ''పాకశాసనా! ఇదియేనా నీసత్యము? నాతమ్ములను భార్యం జూపు మనెను అంత నింద్రుఁడు మునుల గొందఱఁ బిలిచి యీతని కిష్టము వచ్చినవన్నియుఁ జూపింపుఁ'' డని యాజ్ఞాపించెను. ధర్మరా జన్నిటికన్న ముందఱఁ దనతమ్ములను ద్రౌపదిని జూపు'' మనెను.